

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ
Εθνικόν και Καποδιστριακόν
Πανεπιστήμιον Αθηνών
— ΙΔΡΥΘΕΝ ΤΟ 1837 —

ΝΟΜΙΚΗ ΣΧΟΛΗ

Π.Μ.Σ.: ΔΗΜΟΣΙΟ ΔΙΚΑΙΟ ΚΑΙ ΔΗΜΟΣΙΕΣ ΠΟΛΙΤΙΚΕΣ
ΕΙΔΙΚΕΥΣΗ: ΔΙΚΑΙΟ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΟΣ
ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΑΚΟ ΕΤΟΣ: 2018 – 2019

ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ
της **ΙΩΑΝΝΑΣ ΝΙΚΟΛΑΟΥ ΚΑΝΤΑΡΤΖΗ**
Α.Μ.: 7340011418006

ΧΩΡΟΘΕΤΗΣΗ ΑΠΕ ΣΕ ΠΕΡΙΟΧΕΣ ΑΥΞΗΜΕΝΗΣ ΠΡΟΣΤΑΣΙΑΣ

Επιβλέποντες:

- α) Γεώργιος Δελλής
- β) Γλυκερία Σιούτη
- γ) Αικατερίνη Ηλιάδου

Αθήνα, Ιανουάριος 2020

Copyright © [Ονοματεπώνυμο, χρονολογία δημοσίευσης]

Με επιφύλαξη παντός δικαιώματος. All rights reserved.

Απαγορεύεται η αντιγραφή, αποθήκευση και διανομή της παρούσας εργασίας, εξ ολοκλήρου ή τμήματος αυτής, για εμπορικό σκοπό. Επιτρέπεται η ανατύπωση, αποθήκευση και διανομή για σκοπό μη κερδοσκοπικό, εκπαιδευτικής ή ερευνητικής φύσης, υπό την προϋπόθεση να αναφέρεται η πηγή προέλευσης και να διατηρείται το παρόν μήνυμα.

Οι απόψεις και θέσεις που περιέχονται σε αυτήν την εργασία εκφράζουν τον συγγραφέα και δεν πρέπει να ερμηνευθεί ότι αντιπροσωπεύουν τις επίσημες θέσεις του Εθνικού και Καποδιστριακού Πανεπιστημίου Αθηνών.

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΕΙΣΑΓΩΓΗ.....	- 3 -
ΜΕΡΟΣ ΠΡΩΤΟ.....	- 8 -
Η ΔΥΝΑΤΟΤΗΤΑ ΕΓΚΑΤΑΣΤΑΣΗΣ ΑΠΕ ΕΝΤΟΣ ΠΕΡΙΟΧΩΝ ΑΥΞΗΜΕΝΗΣ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΙΚΗΣ ΠΡΟΣΤΑΣΙΑΣ	- 8 -
ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΠΡΩΤΟ.....	- 8 -
ΑΠΕ ΕΝΤΟΣ ΔΑΣΩΝ, ΔΑΣΙΚΩΝ ΚΑΙ ΑΝΑΔΑΣΩΤΕΩΝ ΕΚΤΑΣΕΩΝ	- 8 -
Α. Η αυξημένη προστασία των δασών, των δασικών και των αναδασωτέων εκτάσεων	- 8 -
Β. Το επιτρεπτό και εξαιρετικό της χωροθέτησης εγκαταστάσεων ΑΠΕ εντός δασών, δασικών και αναδασωτέων εκτάσεων	- 12 -
i. ΑΠΕ εντός δασών και δασικών εκτάσεων	- 13 -
ii. ΑΠΕ εντός αναδασωτέων εκτάσεων.....	- 18 -
ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΔΕΥΤΕΡΟ	- 23 -
ΑΠΕ ΕΝΤΟΣ ΠΕΡΙΟΧΩΝ ΤΟΥ ΔΙΚΤΥΟΥ NATURA 2000.....	- 23 -
Α. Το προστατευτικό καθεστώς των περιοχών του δικτύου Natura 2000	- 23 -
Β. Η δυνατότητα χωροθέτησης εγκαταστάσεων ΑΠΕ εντός περιοχών του δικτύου Natura 2000	- 26 -
ΜΕΡΟΣ ΔΕΥΤΕΡΟ.....	- 31 -
Η ΧΩΡΟΘΕΤΗΣΗ ΚΑΙ ΑΔΕΙΟΔΟΤΗΣΗ ΤΩΝ ΑΠΕ ΕΝΤΟΣ ΠΕΡΙΟΧΩΝ ΑΥΞΗΜΕΝΗΣ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΙΚΗΣ ΠΡΟΣΤΑΣΙΑΣ.....	- 31 -
ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΠΡΩΤΟ.....	- 31 -
Η ΧΩΡΟΘΕΤΗΣΗ ΤΩΝ ΑΠΕ ΕΝΤΟΣ ΠΕΡΙΟΧΩΝ ΑΥΞΗΜΕΝΗΣ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΙΚΗΣ ΠΡΟΣΤΑΣΙΑΣ, ΚΑΤΑ ΤΗ ΧΩΡΟΤΑΞΙΚΗ ΚΑΙ ΠΟΛΕΟΔΟΜΙΚΗ ΝΟΜΟΘΕΣΙΑ	- 31 -
Α. Η χωροθέτηση των ΑΠΕ στο ΓΠΧΣΑΑ και στα ΠΠΧΣΑΑ	- 31 -
Β. Το ΕΠΧΣΑΑ για τις ΑΠΕ	- 35 -
ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΔΕΥΤΕΡΟ	- 40 -
ΟΙ ΑΠΑΙΤΗΣΕΙΣ ΑΔΕΙΟΔΟΤΗΣΗΣ ΤΩΝ ΑΠΕ ΕΝΤΟΣ ΠΕΡΙΟΧΩΝ ΑΥΞΗΜΕΝΗΣ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΙΚΗΣ ΠΡΟΣΤΑΣΙΑΣ	- 40 -
Α. Οι απαιτήσεις αδειοδότησης των εγκαταστάσεων ΑΠΕ γενικά	- 40 -
Β. Η περιβαλλοντική αδειοδότηση των εγκαταστάσεων ΑΠΕ εντός περιοχών αυξημένης προστασίας	- 45 -
i. Αδειοδότηση ΑΠΕ εντός δασών, δασικών και αναδασωτέων εκτάσεων	- 45 -
ii. Αδειοδότηση ΑΠΕ εντός περιοχών του δικτύου Natura 2000.....	- 46 -
ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ.....	- 51 -
ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ	i
ΔΗΛΩΣΗ ΠΕΡΙ ΜΗ ΠΡΟΣΒΟΛΗΣ ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΩΝ ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΗΣ ΙΔΙΟΚΤΗΣΙΑΣ	i

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Η προστασία, η διατήρηση και, ει δυνατόν, η βελτίωση της κατάστασης και της ποιότητας του περιβάλλοντος, αποτελούν σήμερα, περισσότερο από ποτέ άλλοτε, επιτακτική ανάγκη. Τούτο αναγνωρίζεται πρωτίστως από το σύνολο του επιστημονικού κόσμου παγκοσμίως, αλλά και, ρητώς πλέον, τόσο από τη διεθνή κοινότητα, στο σύνολό της, όσο και από τον ενωσιακό και εθνικό νομοθέτη, συνταγματικό και κοινό. Η γενική αυτή πρακτική αναγκαιότητα και νομοθετική επιταγή λαμβάνει ακόμη πιο μεγάλες και αυστηρές διαστάσεις όταν το διακύβευμα είναι στοιχεία του περιβάλλοντος, η σημασία και η αξία των οποίων αναγνωρίζεται ως αυξημένη και βαρύνουσα.

Χαρακτηριστικές περιπτώσεις τέτοιων στοιχείων, αλλά και ευρύτερων περιοχών, αποτελούν τα δάση, οι δασικές και οι αναδασωτέες εκτάσεις, καθώς επίσης και τα στοιχεία της βιοποικιλότητας, ήτοι τα είδη της χλωρίδας και της πανίδας, οι οικοτόποι και τα ενδιαιτήματα αυτών, που υπάγονται στο δίκτυο Natura 2000. Πρόκειται για στοιχεία, τα οποία αναγνωρίζονται, διαχρονικά πλέον, ως χρήζοντα ειδικής και ιδιαίτερης προστασίας και για τα οποία ο νομοθέτης, αλλά και ο δικαστής, επιφυλάσσει, ακριβώς για το λόγο αυτό, αυστηρότερες ρυθμίσεις, ως προς την υποχρέωση διατήρησης και προστασίας τους και ως προς το επιτρεπτό και δυνατό των επεμβάσεων εντός και πλησίον αυτών.

Και τούτο, ανεξαρτήτως τόσο της διαφορετικής προέλευσης της νομοθετικής αναγνώρισης και κατοχύρωσης του γεγονότος αυτού, όσο και των όποιων διαφορών στην αντιμετώπιση των προστατευτέων αυτών στοιχείων. Η προστασία της βιοποικιλότητας και η εγκαθίδρυση του δικτύου Natura 2000 είναι ενωσιακής προέλευσης, σε αντίθεση με την προστασία των δασών, που θεμελιώθηκε στην πρωτοβουλία του εθνικού νομοθέτη. Επίσης, το προστατευτικό καθεστώς των περιοχών του δικτύου Natura 2000 τείνει να είναι πιο ευέλικτο και προσαρμοστικό στις πρακτικές ανάγκες και συνθήκες, σε σχέση με το προστατευτικό καθεστώς των δασών, που ρέπει προς την απολυτότητα. Ανεξαρτήτως πάντως τούτου, η αυξημένη προστασία των περιοχών αυτών αποτελεί κοινό τόπο και ρητώς κατοχυρωμένη υποχρέωση.

Παράλληλα, βέβαια, η ανάγκη προστασίας του περιβάλλοντος επιβάλλει και, μάλιστα, με το χαρακτήρα του κατεπείγοντος, την απεξάρτηση από τα ορυκτά καύσιμα και την απανθρακοποίηση, τη μετάβαση, δηλαδή, σε κοινωνίες χαμηλού άνθρακα και σε οικονομίες κλιματικά ουδέτερες, για τη μείωση των εκπομπών αερίων του θερμοκηπίου και την καταπολέμηση της κλιματικής αλλαγής και, πλέον, της κλιματικής κρίσης. Έτσι, σε ενωσιακό κατ' αρχάς επίπεδο, η ενεργειακή πολιτική τέμνεται με την περιβαλλοντική προστασία, καθώς η περιβαλλοντική προστασία ανάγεται σε βασική συνιστώσα της περιβαλλοντικής πολιτικής¹.

Στο πλαίσιο αυτό, απαραίτητη κρίνεται η προώθηση της παραγωγής ενέργειας από Ανανεώσιμες Πηγές Ενέργειας (ΑΠΕ) και η αύξηση του μεριδίου της κατ' αυτόν τον τρόπο παραγόμενης ενέργειας στο σύνολο της καταναλισκόμενης ενέργειας των διαφόρων χωρών, συμπεριλαμβανομένης της Ελλάδας². Επιβάλλεται, συνεπώς, να εγκαταλειφθεί ο συγκεντρωτικός χαρακτήρας του ενεργειακού συστήματος, με την αξιοποίηση των νέων τεχνολογιών και τη θεσμοθέτηση οικονομικών κινήτρων, έτσι ώστε οι επενδύσεις σε ΑΠΕ να αποτελέσουν εθνικό ενεργειακό πόρο με δυναμική επέκτασης³. Ως ΑΠΕ νοούνται οι πρωτογενείς εκείνες πηγές ενέργειας που, σε αντίθεση με τις συμβατικές, βρίσκονται παντού στη φύση και δεν εξαντλούνται, ήτοι οι μη ορυκτές ενεργειακές πηγές, όπως η ηλιακή, η αιολική, η γεωθερμική, η υδροηλεκτρική, η κυματική, η παλιρροϊκή και η βιομάζα⁴.

Η συμβολή των ΑΠΕ στην αντιμετώπιση, τον περιορισμό, ίσως ακόμη και την αποτροπή της περαιτέρω υπερθέρμανσης του πλανήτη, καθιστά τις οικείες εγκαταστάσεις ιδιαίτερα φιλοπεριβαλλοντικές και περιβαλλοντοκεντρικές. Η παραγωγή ηλεκτρικής, αν και όχι μόνο, ενέργειας από ΑΠΕ, δηλαδή, αναγνωρίζεται ως μία ικανοποιητική λύση στο ενεργειακό πρόβλημα, ως μία λύση περιβαλλοντικά,

¹ Κρεμλής Γ., 2009, «Η ενέργεια και το περιβάλλον», *Ευρωπαϊών Πολιτεία*, τ. 3, σελ. 677

² Η συμβολή των ΑΠΕ στην περιβαλλοντική προστασία και η νομικά δεσμευτική υποχρέωση προώθησής τους κατοχυρώθηκε, σε ενωσιακό επίπεδο, με το άρθρο 194 ΣΛΕΕ, αλλά και με τις Οδηγίες 2001/77/ΕΚ και 2003/30/ΕΚ, που ενσωματώθηκαν στην ελληνική έννομη τάξη με τους ν. 3468/2006 και 3423/2005, αντίστοιχα και οι οποίες αντικαταστάθηκαν, στη συνέχεια, από την Οδηγία 2009/28/ΕΚ, που ενσωματώθηκε στην ελληνική έννομη τάξη με το ν. 4062/2012, η οποία αντικαταστάθηκε από την πρόσφατη Οδηγία 2018/2001/ΕΕ, που αναμένεται να ενσωματωθεί στο εθνικό δίκαιο.

³ Σηφουνάκης Ν., 2007, «Περιβάλλον και Ανανεώσιμες Πηγές Ενέργειας», *Νόμος και Φύσις*, 24.04.2007, διαθέσιμο στο:

<https://nomosphysis.org.gr/10829/periballon-kai-ananeosimes-piges-energeias-aprilios-2007/?st=%CE%B1%CE%BD%CE%B1%CE%BD%CE%B5%CF%8E%CF%83%CE%B9%CE%BC%CE%B5%CF%82> [27.08.2019]

⁴ Φορτσάκης Θ., Φαραντούρης Ν., 2016, *Δίκαιο της Ενέργειας*, Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα, σελ. 142

ενεργειακά, οικονομικά και κοινωνικά επωφελής⁵. Πρόκειται δε για μία λύση, η οποία συμβάλλει, από κοινού με την ενεργειακή αποδοτικότητα και την εξοικονόμηση ενέργειας, στην επίτευξη των ενωσιακών στόχων της ενιαίας, εσωτερικής αγοράς ενέργειας και της ασφάλειας του ενεργειακού εφοδιασμού⁶.

Στον αντίποδα τούτων βέβαια, οι εγκαταστάσεις παραγωγής ενέργειας από ΑΠΕ δεν παύουν να αποτελούν σημαντικά έργα, μεγάλης εμβέλειας κατά κανόνα, η εγκατάσταση και η λειτουργία των οποίων συνεπάγονται αναπόφευκτα την επέλευση επιπτώσεων στο περιβάλλον. Πρόκειται για επιπτώσεις, ο χαρακτήρας των οποίων είναι δυσμενής, σε ορισμένο τουλάχιστον βαθμό, χωρίς βέβαια τούτο να αναιρεί την ωφέλεια, που επέρχεται από την αξιοποίηση των ΑΠΕ. Ωστόσο, οι αναπόφευκτα επερχόμενες δυσμενείς περιβαλλοντικές επιπτώσεις, ανεξαρτήτως του μη ουσιώδους ή του περιορισμένου ή ακόμη και του προσωρινού χαρακτήρα τους, καθιστούν επιβεβλημένη τη νομοθετική ρύθμιση της χωροθέτησης και αδειοδότησης τέτοιων εγκαταστάσεων. Τούτο δε ισχύει τόσο εν γένει, όσο και, ιδίως, όταν πρόκειται η χωροθέτηση αυτή να λάβει χώρα σε περιοχές περιβαλλοντικά ευπαθείς και ευαίσθητες, που χρήζουν αυξημένης προστασίας, όπως είναι τα δάση, οι δασικές και αναδασωτές εκτάσεις και οι περιοχές του δικτύου Natura 2000.

Ακριβώς αυτή η ρύθμιση αποτελεί το αντικείμενο έρευνας και το σκοπό της παρούσας εργασίας, στο πλαίσιο της οποίας επιχειρείται η διερεύνηση και ανάδειξη του συγκερασμού των δύο αυτών παραμέτρων εξυπηρέτησης του δημοσίου συμφέροντος. Πιο συγκεκριμένα, όπως προεκτέθηκε, η περιβαλλοντική προστασία επιτάσσει αφενός μεν την προστασία των περιοχών με αυξημένη περιβαλλοντική αξία, αφετέρου δε την προώθηση της παραγωγής, κατανάλωσης και, εν γένει, αξιοποίησης της ενέργειας, που προέρχεται από ΑΠΕ. Η τελευταία αυτή παράμετρος, ωστόσο, συνεισφέρει μεν στην εξυπηρέτηση του σκοπού της περιβαλλοντικής προστασίας, πλην όμως, παράλληλα, εξυπηρετεί οικονομικούς σκοπούς και δύναται να επιφέρει δυσμενείς περιβαλλοντικές επιπτώσεις και, κατ' επέκταση, να θέσει εμπόδια στην επιδίωξη και επίτευξη του σκοπού της περιβαλλοντικής προστασίας. Επιβάλλεται, συνεπώς, από το ίδιο το Σύνταγμα και τις επιταγές που κατοχυρώνονται

⁵ Μαριά Ε.Α., 2007, «Κοινοτικές και εθνικές ρυθμίσεις για τις Ανανεώσιμες Πηγές Ενέργειας: οι προκλήσεις και τα διλήμματα», στο Γιαννακούρου Γ., Κρεμλής Γ., Σιούτη Γ., 2007, *Η εφαρμογή του κοινοτικού δικαίου περιβάλλοντος στην Ελλάδα, 1981-2006*, Εκδόσεις Αντ. Ν. Σάκκουλα, Αθήνα – Κομοτηνή, σελ. 305 επ.

⁶ ΣΛΕΕ, άρθρο 194

στο άρθρο 24 αυτού, η στάθμιση των δύο αυτών παραμέτρων, μία στάθμιση ενδοπεριβαλλοντική⁷.

Και τούτο, δεδομένου ότι τα όργανα του Κράτους οφείλουν μεν να λαμβάνουν μέτρα για την προστασία του περιβάλλοντος, παρεμβαίνοντας στον αναγκαίο βαθμό στην οικονομική ή άλλη δραστηριότητα, κατά τη λήψη, όμως, των μέτρων αυτών, τα όργανα της νομοθετικής και εκτελεστικής εξουσίας οφείλουν να σταθμίζουν και άλλους παράγοντες, αναγόμενους στο γενικότερο εθνικό και δημόσιο συμφέρον, όπως η ανάγκη οικονομικής ανάπτυξης, ενόψει, πάντοτε της διασφάλισης της βιώσιμης ανάπτυξης. Η βιώσιμη ανάπτυξη και οι συναφείς αρχές της πρόληψης και της προφύλαξης στον τομέα της προστασίας του περιβάλλοντος επιβάλλουν να λαμβάνονται υπ' όψιν οι τυχόν ιδιαίτεροι κίνδυνοι για το φυσικό περιβάλλον από την ανάπτυξη συγκεκριμένων δραστηριοτήτων. Προς τούτο, κατά τη στάθμιση των εκάστοτε εννόμων αγαθών που διακυβεύονται, πρέπει να συνεκτιμώνται αφενός μεν τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά του προστατευτέου φυσικού περιβάλλοντος, αφετέρου δε ο ειδικότερος χαρακτήρας του συννόμου συμφέροντος, που εξυπηρετείται από την ανάπτυξη συγκεκριμένων έργων και δραστηριοτήτων, ιδίως εντός προστατευόμενων περιοχών, καθώς η νομιμότητα των σχετικών επιλογών της Διοίκησης συναρτάται με το είδος και την έκταση της επαπειλούμενης βλάβης στο φυσικό περιβάλλον και τη φύση του εξυπηρετούμενου σκοπού δημοσίου συμφέροντος⁸.

Ο συγκερασμός των ζητημάτων αυτών αποτελεί το αντικείμενο της παρούσας εργασίας. Ειδικότερα, διερευνάται το νομοθετικό πλαίσιο, όπως αυτό έχει εξελιχθεί και διαμορφωθεί στην ενωσιακή και ελληνική έννομη τάξη, με τη σημαντική συμβολή, μεταξύ άλλων, της πάγιας νομολογίας και δικαστηριακής πρακτικής, αναφορικά με τις προϋποθέσεις χωροθέτησης και τις απαιτήσεις αδειοδότησης ΑΠΕ εντός περιοχών αυξημένης περιβαλλοντικής προστασίας. Πιο συγκεκριμένα, σε ένα πρώτο μέρος διερευνάται η δυνατότητα εγκατάστασης έργων ΑΠΕ εντός δασών, δασικών και αναδασωτέων εκτάσεων και περιοχών του δικτύου Natura 2000, ενόψει του καθεστώτος αυξημένης προστασίας των περιοχών αυτών, ενώ σε ένα δεύτερο μέρος εξετάζονται οι προϋποθέσεις χωροθέτησης και οι απαιτήσεις αδειοδότησης τέτοιων εγκαταστάσεων εντός των αυτών περιοχών. Τούτο δε με μία κριτική

⁷ Χατζηγεωργίου Ε.Μ, 2005, «Διοικητική πρακτική και νομοθετικά εμπόδια στην ανάπτυξη των ΑΠΕ, νομολογιακά παραδείγματα – προτάσεις», *Ενέργεια και Δίκαιο*, 3/2005, σελ. 55-64

⁸ ΣτΕ Ολ. 705/2006, 1688/2005, ΣτΕ 3526/2017, 2214/2015

προσέγγιση, ενόψει πάντοτε των ζητημάτων αναλογικότητας και εξυπηρέτησης και στάθμισης του δημοσίου συμφέροντος, που, όπως προεκτέθηκε, αναπόφευκτα εγείρονται.

ΜΕΡΟΣ ΠΡΩΤΟ

Η ΔΥΝΑΤΟΤΗΤΑ ΕΓΚΑΤΑΣΤΑΣΗΣ ΑΠΕ ΕΝΤΟΣ ΠΕΡΙΟΧΩΝ ΑΥΞΗΜΕΝΗΣ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΙΚΗΣ ΠΡΟΣΤΑΣΙΑΣ

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΠΡΩΤΟ

ΑΠΕ ΕΝΤΟΣ ΔΑΣΩΝ, ΔΑΣΙΚΩΝ ΚΑΙ ΑΝΑΔΑΣΩΤΕΩΝ ΕΚΤΑΣΕΩΝ

Α. Η αυξημένη προστασία των δασών, των δασικών και των αναδασωτέων εκτάσεων

Η προστασία των δασών και των δασικών εκτάσεων, καθώς επίσης και των αναδασωτέων εκτάσεων, κατέχει εξέχουσα θέση στην ελληνική έννομη τάξη, αρχής γενομένης από το ίδιο το Σύνταγμα. Το ελληνικό Σύνταγμα χαρακτηρίζεται ούτως ή άλλως περιβαλλοντικό, καθώς περιλαμβάνει επιμέρους ρυθμίσεις, που αποτελούν μία θεματική υποενότητα, οι οποίες είναι πρωτότυπες και καινοτόμες, σε σχέση τόσο με την εποχή της θέσπισής τους, όσο και με τις αντίστοιχες συνταγματικές προβλέψεις άλλων έννομων τάξεων και οι οποίες έχουν ως αποτέλεσμα να διασφαλίζεται το υψηλότερο επίπεδο προστασίας του φυσικού και του πολιτιστικού περιβάλλοντος⁹ και να παρέχεται μία σύγχρονη, ικανοποιητική και πλήρης προστασία του φυσικού και ανθρωπογενούς περιβάλλοντος, εγγυώμενη την αιεφόρο ανάπτυξη¹⁰.

Σε ένα τέτοιο Σύνταγμα, που διασφαλίζει ούτως ή άλλως την προστασία του φυσικού, πολιτιστικού και οικιστικού περιβάλλοντος, τα δάση και οι δασικές και οι αναδασωτέες εκτάσεις απολαμβάνουν ακόμη ειδικότερης μνείας, ιδιαίτερης ρύθμισης και αυξημένης προστασίας, σε σύγκριση με τα λοιπά στοιχεία του φυσικού, κυρίως αν και όχι μόνο, περιβάλλοντος. Είναι χαρακτηριστικό ότι η προστασία των λοιπών περιβαλλοντικών στοιχείων και αγαθών περιορίζεται και εξαντλείται, σύμφωνα με το

⁹ Παπακωνσταντίνου Α., 2006, «Η πρόταση για την αναθεώρηση του Περιβαλλοντικού Συντάγματος: Από το δικαστικό “ακτιβισμό” στη λογική της “ανάπτυξης”», *Νόμος και Φύσις*, 14.06.2006, διαθέσιμο στο:

<http://nomosphysis.org.gr/10496/i-protasi-gia-tin-anatheorisi-tou-periballontikou-suntagmatos-apo-to-dikastiko-aktibismo-sti-logiki-tis-anaptuksis-iounios-2006/> [01.09.2019]

¹⁰ Παπαδημητρίου Γ., 2006, «Χωροταξική οργάνωση και δασολόγιο», *Νόμος και Φύσις*, 06.07.2006, διαθέσιμο στο:

<http://nomosphysis.org.gr/10530/xorotaksiki-organosi-kai-dasologio-ioulios-2006/> [01.09.2019]

άρθρο 24 παρ. 1 του Συντάγματος, στη γενική πρόβλεψη και συνταγματική επιταγή για τη λήψη μέτρων, προληπτικών και κατασταλτικών, στο πλαίσιο της αρχής της αειφορίας.

Αντιθέτως, αναφορικά με τα δάση και τις δασικές εκτάσεις, ρητώς ορίζεται στο άρθρο 24 παρ. 1 του Συντάγματος ότι «..... Νόμος ορίζει τα σχετικά με την προστασία των δασών και των δασικών εκτάσεων. Η σύνταξη δασολογίου συνιστά υποχρέωση του Κράτους. Απαγορεύεται η μεταβολή του προορισμού των δασών και των δασικών εκτάσεων, εκτός αν προέχει για την εθνική οικονομία η αγροτική εκμετάλλευση ή άλλη τους χρήση, που την επιβάλλει το δημόσιο συμφέρον». Στο δε άρθρο 117 παρ. 3 του Συντάγματος, ρητώς προβλέπεται, όσον αφορά ειδικά στις αναδασωτέες εκτάσεις, ότι «..... 3. Δημόσια ή ιδιωτικά δάση και δασικές εκτάσεις που καταστράφηκαν ή καταστρέφονται από πυρκαγιά ή που με άλλο τρόπο αποψιλώθηκαν ή αποψιλώνονται δεν αποβάλλουν για το λόγο αυτό το χαρακτήρα που είχαν πριν καταστραφούν, κηρύσσονται υποχρεωτικά αναδασωτέες και αποκλείεται να διατεθούν για άλλο προορισμό».

Με τις ανωτέρω συνταγματικές επιταγές αναγνωρίζεται κατ' αρχάς ο χαρακτήρας των δασών και των δασικών εκτάσεων ως ευαίσθητων και ευπαθών οικοσυστημάτων, για τα οποία ο συντακτικός νομοθέτης, αναγνωρίζοντας την ανάγκη διαφυλάξεως του δασικού πλούτου, έλαβε ιδιαίτερη μέριμνα, εισάγοντας στο κείμενο του Συντάγματος ειδικές διατάξεις, με τις οποίες οι εκτάσεις με δασική βλάστηση υπάγονται σε αυστηρό προστατευτικό καθεστώς. Ανατίθεται, έτσι, στον κοινό νομοθέτη η υποχρέωση να θεσπίσει πρόσφορα μέτρα για την προστασία των δασών και των δασικών εκτάσεων, τα οποία δύνανται να μεταβάλλονται μόνον εφόσον διασφαλίζεται εξίσου αποτελεσματική προστασία των εκτάσεων αυτών¹¹.

Παράλληλα, επιβάλλεται ευθέως ο κανόνας της απαγόρευσης μεταβολής του προορισμού τους, παρέχεται δε στο νομοθέτη η δυνατότητα να επιτρέψει μόνον κατ' εξαίρεση την αλλοίωση της μορφής των δασών και των δασικών εκτάσεων, σε συγκεκριμένες περιπτώσεις και υπό αυστηρές προϋποθέσεις¹². Τούτο δε ενόψει και της βούλησης του συντακτικού νομοθέτη να σταθμίσει την ανάγκη προστασίας του περιβάλλοντος αφενός και άλλους παράγοντες αναγόμενους στο γενικότερο εθνικό

¹¹ Καράκωστας Ι., 2006, *Περιβάλλον και Δίκαιο: Δίκαιο διαχείρισης και προστασίας των περιβαλλοντικών αγαθών*, Εκδόσεις Αντ. Ν. Σάκουλα, Αθήνα – Κομοτηνή, σελ. 153

¹² ΣτΕ Ολ. 2153/2015, ΣτΕ 643/2019, 2456/2017, 696/2016, 951/1996

και δημόσιο συμφέρον αφετέρου¹³. Τούτα ισχύουν εξίσου για τα δάση και τις δασικές εκτάσεις, για τα οποία ο συντακτικός νομοθέτης επέβαλε ισοδύναμη προστασία¹⁴.

Περαιτέρω, λαμβανομένων υπ' όψιν των επανειλημμένων καταστροφών και αποψιλώσεων των ελληνικών δασών και δασικών εκτάσεων, ο συντακτικός νομοθέτης, στο πλαίσιο της συνεπούς βούλησής του να διασώσει το δασικό πλούτο της χώρας, προέβη τόσο στη θέσπιση της υποχρεωτικής κήρυξης ως αναδασωτέων των καταστραφεισών ή αποψιλωθεισών δασικών εκτάσεων, όσο και στη θέση των αναδασωτέων εκτάσεων υπό καθεστώς μείζονος προστασίας, με την απόλυτη απαγόρευση κάθε επέμβασης σε αυτές ή διάθεσής τους για έτερο σκοπό δημοσίου συμφέροντος¹⁵.

Οι διατάξεις αυτές, που αφορούν στις αναδασωτέες εκτάσεις, είναι αμέσου εφαρμογής, σε αντίθεση μάλιστα με τις διατάξεις που αφορούν στα δάση και τις δασικές εκτάσεις, δεδομένου ότι η εφαρμογή τους δεν εξαρτάται από την έκδοση νόμου. Εισάγεται δε με αυτές μία προστασία, η οποία δεν έχει κανένα χρονικό όριο στο παρελθόν και η οποία δεν επαφίεται στη διακριτική εξουσία της Διοίκησης, αλλά είναι υποχρεωτική και επιβάλλεται χωρίς εξαίρεση, με μόνη την αντικειμενική διαπίστωση της συνδρομής των προβλεπόμενων προϋποθέσεων, αν και η κρίση της Διοίκησης για το δασικό χαρακτήρα της έκτασης που κηρύσσεται αναδασωτέα οφείλει να είναι αιτιολογημένη¹⁶.

Εξυπακούεται ότι το ιδιαίτερο προστατευτικό καθεστώς, που θεσπίζεται με τις προεκτεθείσες συνταγματικές διατάξεις για τα δάση και τις δασικές εκτάσεις αφενός και για τις αναδασωτέες εκτάσεις αφετέρου, εφαρμόζεται σε όλες τις εκτάσεις που εμπίπτουν στον οικείο ορισμό και την αντίστοιχη έννοια. Και ναι μεν ο ορισμός των αναδασωτέων εκτάσεων αποδιδόταν εξ αρχής ευθέως στο Σύνταγμα, δεν ίσχυε, ωστόσο, το ίδιο ανέκαθεν για τα δάση και τις δασικές εκτάσεις. Μόνο μετά την αναθεώρηση του άρθρου 24 του Συντάγματος, το 2001, ενσωματώθηκε σε αυτό ο

¹³ ΣτΕ 643/2019, 549/2015, 1492/2013

¹⁴ Ρόζος Α., 2006, «Η αντιμετώπιση, από τη νομοθεσία και τη νομολογία, ορισμένων ζητημάτων που αφορούν εκτάσεις με δασική βλάστηση», *Νόμος και Φύσις*, 02.06.2006, διαθέσιμο στο: <https://nomosphysis.org.gr/10486/i-antimetopisi-apo-ti-nomothesia-kai-ti-nomologia-orisimenon-zitimaton-pou-aforoun-ektaseisme-dasiki-blastisi-iounios-2006/> [02.09.2019]

¹⁵ ΣτΕ Ολ. 2778/1988, ΣτΕ 1968/2000

¹⁶ ΣτΕ 939/2002

ορισμός των δασών και των δασικών εκτάσεων, ο οποίος αποδίδεται πλέον μέσα από την οικεία ερμηνευτική δήλωση του άρθρου 24 του Συντάγματος¹⁷.

Στο πεδίο εφαρμογής του προστατευτικού αυτού καθεστώτος υπάγονται οι περιοχές και οι εκτάσεις, που ρητώς προβλέπονται στο άρθρο 3 του ν. 998/1979 «Περί προστασίας των δασών και των δασικών εν γένει εκτάσεων της χώρας» (ΦΕΚ Α'289/1979), ο οποίος εκδόθηκε σε συμμόρφωση με τις προεκτεθείσες συνταγματικές επιταγές του άρθρου 24 παρ. 1 του Συντάγματος. Πρόκειται, κατ' αρχάς, για τα δάση και τις δασικές εκτάσεις, όπως αυτά ορίζονται στην ερμηνευτική δήλωση του άρθρου 24 του Συντάγματος και στο άρθρο 3 του ν. 998/1979, όπως αυτό έχει τροποποιηθεί και ισχύει και, μάλιστα, ανεξαρτήτως του χαρακτήρα τους ως δημόσιων ή ιδιωτικών¹⁸.

Εξίσου δε υπάγονται στο πεδίο εφαρμογής του ν. 998/1979 και το σχετικό προστατευτικό καθεστώς οι ασκεπείς εκτάσεις, φρυγανώδεις ή χορτολιβαδικές, βραχώδεις εξάρσεις και εν γένει ακάλυπτοι χώροι, που περικλείονται από δάση και δασικές εκτάσεις, οι υπεράνω των δασών ή δασικών εκτάσεων ασκεπείς κορυφές ή αλπικές ζώνες των ορέων και οι άβατοι κλιτύες αυτών, τα εντός των πόλεων και των οικιστικών περιοχών πάρκα και άλση, καθώς επίσης και τμήματα αυτών με μη δασική βλάστηση, αλλά οργανική σύνδεση με αυτά, το περιαστικό πράσινο, οι κηρυγμένες δασωτές ή αναδασωτές εκτάσεις, οι δημόσιες χορτολιβαδικές εκτάσεις επί ημιορεινών, ορεινών και ανώμαλων εδαφών και οι δημόσιες βραχώδεις ή πετρώδεις εκτάσεις των ημιορεινών, ορεινών και ανώμαλων εδαφών¹⁹.

Η αυξημένη προστασία των δασών και των δασικών εκτάσεων, των αναδασωτέων εκτάσεων και όλων των λοιπών περιοχών και εκτάσεων, που υπάγονται στο πεδίο εφαρμογής του ν. 998/1979, όπως αυτός έχει τροποποιηθεί και ισχύει και που εμπίπτουν στο προστατευτικό καθεστώς της δασικής νομοθεσίας, περιλαμβάνει σωρεία υποχρεώσεων, εκ μέρους τόσο της Πολιτείας, όσο και των

¹⁷ Η προσθήκη της ερμηνευτικής δήλωσης υπήρξε αποτέλεσμα της αντίθεσης ανάμεσα στη νομολογία του ΣτΕ, βάσει της οποίας για το χαρακτηρισμό μίας βλάστησης ως δασικής αρκούσε το κριτήριο της οργανικής ενότητας και στη νομολογία του ΑΠ, βάσει της οποίας για το χαρακτηρισμό μίας βλάστησης ως δασικής απαιτούνταν η σωρευτική συνδρομή του κριτηρίου της οργανικής ενότητας και του κριτηρίου της λειτουργίας. Με απόφαση του ΑΕΔ υιοθετήθηκε η άποψη του ΣτΕ.

¹⁸ Η εξομοίωση της προστασίας των ιδιωτικών και των δημόσιων δασών και η παύση της αυστηρότερης, απόλυτης προστασίας των ιδιωτικών, έναντι των δημόσιων δασών, πραγματοποιήθηκε το 2001, με την αναθεώρηση του άρθρου 24 του Συντάγματος και την αφαίρεση του χαρακτηρισμού ως δημόσιων των προστατευόμενων δασών και δασικών εκτάσεων.

¹⁹ Ν. 998/1979, άρθρο 3

πολιτών. Οι υποχρεώσεις αυτές έγκεινται τόσο σε θετικές ενέργειες, όσο και σε απαγορεύσεις, προς το σκοπό της προστασίας, διατήρησης, ανάπτυξης και βελτίωσης των εκτάσεων αυτών, που συνιστούν εθνικό κεφάλαιο, σύμφωνα με την αρχή της αειφορίας και σε συνάρτηση με το ιδιαίτερο νομικό καθεστώς, που διέπει την ιδιοκτησία και την εκμετάλλευση αυτών²⁰.

Στις υποχρεώσεις αυτές συγκαταλέγεται πλήθος μέτρων προστασίας, όπως είναι η φωτογράφιση, η χαρτογράφηση, η επιτήρηση και η κατάρτιση δασολογίου, η διάνοιξη δασικών οδών και η τέλεση ειδικών δασοτεχνικών έργων, η λήψη μέτρων για την ανανέωση και βελτίωση των δασών και για την προστασία της χλωρίδας και της πανίδας, η τοποθέτηση πινακίδων, η ανάπτυξη φιλοδασικού πνεύματος και η δημιουργία δασικών συνεταιρισμών προστασίας²¹, η λήψη μέτρων για την πρόληψη και αντιμετώπιση των πυρκαγιών²², καθώς επίσης και η δάσωση και αναδάσωση εκτάσεων²³. Πέραν τούτων, ειδικότερη και ιδιαίτερη ρύθμιση επιφυλάσσεται από το νομοθέτη στις επεμβάσεις εντός των προστατευόμενων αυτών εκτάσεων, ρύθμιση στην οποία συγκαταλέγονται και οι εγκαταστάσεις παραγωγής ενέργειας από ΑΠΕ²⁴.

B. Το επιτρεπτό και εξαιρετικό της χωροθέτησης εγκαταστάσεων ΑΠΕ εντός δασών, δασικών και αναδασωτέων εκτάσεων

Η δυνατότητα επεμβάσεων τόσο στα δάση και τις δασικές εκτάσεις, όσο και στις αναδασωτέες εκτάσεις ρυθμίζεται πρωτίστως στο Σύνταγμα. Από τις συνταγματικές επιταγές, που αποτυπώνονται στις διατάξεις των προεκτεθέντων άρθρων 24 παρ. 1 και 117 παρ. 3 του Συντάγματος, καθίσταται σαφές ότι οι επεμβάσεις εντός δασών και δασικών εκτάσεων απαγορεύονται κατ' αρχήν, εφόσον επιφέρουν αλλοίωση του χαρακτήρα και μεταβολή του προορισμού των εκτάσεων αυτών, με εξαίρεση την περίπτωση συνδρομής λόγων δημοσίου συμφέροντος, που καθιστά δυνατή την πραγματοποίηση τέτοιων επεμβάσεων.

Για τις αναδασωτέες δε εκτάσεις το προστατευτικό καθεστώς είναι ακόμη αυστηρότερο και η εισαγόμενη απαγόρευση επεμβάσεων και διάθεσης τέτοιων

²⁰ Ν. 998/1979, άρθρα 1 – 2

²¹ Ν. 998/1979, άρθρα 11 – 22

²² Ν. 998/1979, άρθρα 23 – 36

²³ Ν. 998/1979, άρθρα 37 – 44

²⁴ Ν. 998/1979, άρθρα 45 – 61

εκτάσεων για έτερο σκοπό είναι απόλυτη, χωρίς καμία διαβάθμιση ή στάθμιση των λόγων, που θα επέτρεπαν τυχόν, έστω και κατ' εξαίρεση, ορισμένες επεμβάσεις. Τούτο, βέβαια, εξυπακούεται ότι ισχύει για το χρονικό διάστημα, κατά το οποίο οι αναδασωτέες εκτάσεις διατηρούν το χαρακτήρα τους ως αναδασωτέες, ήτοι μέχρι την εκπλήρωση του σκοπού της αναδάσωσης. Μετά την εκπλήρωση του σκοπού αυτού, οι εκτάσεις αυτές αποκτούν εκ νέου δασική μορφή και, συνεπώς, τυγχάνουν της αντιμετώπισης, που επιφυλάσσεται στα δάση και τις δασικές εκτάσεις.

ι. ΑΠΕ εντός δασών και δασικών εκτάσεων

Η κατοχυρωμένη στο ίδιο το Σύνταγμα δυνατότητα επεμβάσεων σε δάση και δασικές εκτάσεις, για την εξυπηρέτηση σκοπών δημοσίου συμφέροντος, εξειδικεύτηκε στο πλαίσιο της δασικής νομοθεσίας, με το ν. 998/1979. Με το Σύνταγμα, δηλαδή, πρωτίστως επιτάσσεται η προστασία του δασικού πλούτου, ενώ δευτερευόντως και κατ' εξαίρεση αναγνωρίζεται η δυνατότητα της παράλληλης εναρμόνισης των πολλαπλών λειτουργιών των δασών και δασικών εκτάσεων, που αυτά επιτελούν ως οικοσυστήματα, με τις άλλες ανάγκες του κοινωνικού βίου, οι οποίες, όμως, συνιστούν ειδικούς λόγους δημοσίου συμφέροντος, η συνδρομή των οποίων και ελέγχεται ακυρωτικά²⁵. Ακριβώς για το λόγο αυτό, η δυνατότητα επεμβάσεων σε δάση και δασικές εκτάσεις ερμηνεύτηκε από τη νομολογία του ΣτΕ με διάθεση συρρίκνωσης, καθώς αναγνωρίστηκε η δυνατότητα επεμβάσεων σε εξαιρετικές περιπτώσεις, που μεταβάλλουν ή αλλοιώνουν το δασικό χαρακτήρα, αφενός μεν για την επίτευξη όχι απλώς σκοπού δημοσίου συμφέροντος, γενικώς και αορίστως, αλλά, πολύ περισσότερο, σκοπού υψίστου, σπουδαίου, σοβαρού, υπέρτερου, εξαιρετικού ή ακόμη όλως εξαιρετικού δημοσίου συμφέροντος ή ζωτικής ανάγκης, αφετέρου δε μόνον υπό την προϋπόθεση της συνδρομής συγκεκριμένων και αυστηρών προϋποθέσεων²⁶.

Οι προϋποθέσεις αυτές, οι οποίες κατοχυρώνονται πλέον ευθέως στη δασική νομοθεσία και αναγνωρίζονται παγίως νομολογιακά, οφείλουν σαφώς να συντρέχουν

²⁵ Μαριά Ε.-Α., 2011, «Δάση και δασικές εκτάσεις: από τον εννοιολογικό προσδιορισμό στην προστασία τους. Η στάση της νομολογίας» στο Σακκελαροπούλου Α., Κουφάκη Ι., 2008, *Δίκαιο του Περιβάλλοντος. Πρακτικά Σεμιναρίων 2008-2009. Τόμος Ι*, Δικηγορικός Σύλλογος Αθηνών, Αθήνα, σελ. 55

²⁶ Σιούτη Γ., 2018, *Εγχειρίδιο Δικαίου Περιβάλλοντος*, Εκδόσεις Σάκουλα, Αθήνα – Θεσσαλονίκη, σελ. 86, 90

σωρευτικά. Πρώτη και βασική προϋπόθεση για την απόκλιση από τον κανόνα της απαγόρευσης επεμβάσεων εντός δασών και δασικών εκτάσεων, που επιφέρουν μεταβολή του προορισμού τους ή αλλοίωση του χαρακτήρα τους, είναι οι επεμβάσεις αυτές, οι οποίες αποτελούν εξαιρετικό μέτρο, να πραγματοποιούνται μόνον κατ' εξαίρεση και μόνον εφόσον προβλέπονται ευθέως και ρητώς από ειδικό νομοθέτημα²⁷. Η προϋπόθεση αυτή φαίνεται σήμερα αυτονόητο να πληρούται για την περίπτωση των εγκαταστάσεων ΑΠΕ, δεδομένης της αυξημένης σημασίας τους, κάτι τέτοιο, ωστόσο, δεν ίσχυε ανέκαθεν.

Πιο συγκεκριμένα, το αρχικό άρθρο 58 του ν. 998/1979, που αφορούσε στα δημόσια έργα και στα έργα υποδομής, περιελάμβανε στις κατ' εξαίρεση επιτρεπόμενες επεμβάσεις τα δίκτυα ηλεκτρισμού, ενώ με την αντικατάστασή του με το άρθρο δέκατο τρίτο του ν. 1822/1988 (ΦΕΚ Α'272/1988), προστέθηκαν σε αυτές τα δίκτυα μεταφοράς και διανομής φυσικού αερίου, χωρίς, ωστόσο, την παραμικρή αναφορά σε εγκαταστάσεις ΑΠΕ, για τις οποίες, μάλιστα, ρητώς είχε κριθεί νομολογιακά ότι δεν επιτρέπεται να εγκαθίστανται εντός δασών και δασικών εκτάσεων²⁸. Μόλις το 2001, με το άρθρο 2 του ν. 2941/2001 (ΦΕΚ Α'201/2001), προστέθηκαν στις επιτρεπόμενες επεμβάσεις, ως έργα υποδομής, υπαγόμενα στα δίκτυα ηλεκτρισμού, τα δίκτυα σύνδεσης των έργων ηλεκτροπαραγωγής από ΑΠΕ με το Σύστημα ή το Δίκτυο του άρθρου 2 του ν. 2773/1999 και τα συνοδά αυτών έργα²⁹.

Το 2006, το εν λόγω άρθρο αντικαταστάθηκε εκ νέου με το άρθρο 24 του ν. 3468/2006 (ΦΕΚ Α'129/2006), με το οποίο οι επιτρεπόμενες επεμβάσεις διευρύνθηκαν και συμπεριλήφθηκαν σε αυτές τα δίκτυα μεταφοράς και διανομής ηλεκτρικής ενέργειας, η κατασκευή υποσταθμών και, εν γένει, κάθε τεχνικό έργο, σχετικό με την υποδομή και εγκατάσταση σταθμών τόσο παραγωγής ηλεκτρικής ενέργειας, όσο και συμπαραγωγής ηλεκτρικής και θερμικής ενέργειας (ΣΥΘΗΑ) από ΑΠΕ, συμπεριλαμβανομένων, πάντα, των έργων σύνδεσης με το Σύστημα ή το Δίκτυο και των συνοδών έργων. Το 2013, τέλος, με το άρθρο 2 του ν. 4203/2013 (ΦΕΚ Α'235/2013), προστέθηκαν στις επιτρεπόμενες επεμβάσεις οι υδροηλεκτρικοί σταθμοί εγκατεστημένης ισχύος άνω των 15 MW.

²⁷ Ν. 998/1979, άρθρο 45

²⁸ ΣτΕ 173/2003, 172/2003, 1324/2001, 1322/2001

²⁹ Σύμφωνα με το άρθρο 2 του ν. 2941/2001, η νέα ρύθμιση εισήχθη με αναδρομική ισχύ από το χρόνο θέσης σε ισχύ του ν. 2244/1994, ΣτΕ 2724/2017, 3650/2005, 2569/2004

Οι ρυθμίσεις αυτές διατηρήθηκαν και μετά την έκδοση του ν. 4280/2014 (ΦΕΚ Α'159/2014), με τον οποίο σημαντικό μέρος των διατάξεων του ν. 998/1979, όπως είχαν τροποποιηθεί ή αντικατασταθεί, μέχρι εκείνη τη στιγμή, αντικαταστάθηκε. Με το άρθρο 53, πλέον, του ν. 998/1979, εισήχθησαν, βέβαια, για πρώτη φορά, δύο σημαντικοί περιορισμοί, αναφορικά με την εγκατάσταση ΑΠΕ εντός δασών και δασικών εκτάσεων. Ο πρώτος εκ των περιορισμών αυτών έγκειτο στην απαγόρευση εκτέλεσης έργων, συμπεριλαμβανομένων των ΑΠΕ, εντός, μεταξύ άλλων, των αισθητικών δασών, ενώ ο δεύτερος αφορούσε, αποκλειστικώς και μόνο, στις εγκαταστάσεις εκμετάλλευσης ηλιακής ενέργειας από φωτοβολταϊκούς σταθμούς, η εγκατάσταση των οποίων απαγορεύθηκε τόσο σε δάση και δασικές εκτάσεις, όσο και σε αναδασωτές εκτάσεις.

Η δυνατότητα χωροθέτησης ΑΠΕ εντός δασών και δασικών εκτάσεων προβλέπεται σήμερα ευθέως και από το ν. 3468/2006 «Παραγωγή Ηλεκτρικής Ενέργειας από Ανανεώσιμες Πηγές Ενέργειας και Συμπαράγωγή Ηλεκτρισμού και Θερμότητας Υψηλής Απόδοσης και λοιπές διατάξεις» (ΦΕΚ Α'129/2006), στο άρθρο 7 του οποίου ρητώς προβλέπεται ότι οι σταθμοί ΑΠΕ ή ΣΗΘΥΑ και κάθε έργο συνδεδεμένο με την κατασκευή και τη λειτουργία του, συμπεριλαμβανομένων των έργων οδοποιίας πρόσβασης και των έργων σύνδεσής του με το Σύστημα ή το Δίκτυο, επιτρέπεται να εγκαθίστανται και να λειτουργούν, μεταξύ άλλων, εντός δασών και δασικών εκτάσεων. Τούτο, βέβαια, υπό την προϋπόθεση ότι η εκτέλεση τέτοιων έργων επιτρέπεται από τις διατάξεις του ν. 998/1979.

Η χωροθέτηση εγκαταστάσεων ΑΠΕ εντός δασών και δασικών εκτάσεων, συνεπώς, ρητώς επιτρέπεται σήμερα τόσο από τη δασική νομοθεσία, όσο και από τη νομοθεσία, που διέπει τις ΑΠΕ, όπως γίνεται παγίως νομολογιακά δεκτό³⁰, με εξαίρεση τη ρητή απαγόρευση εγκατάστασης φωτοβολταϊκών σταθμών και την περίπτωση των αισθητικών δασών³¹. Θα πρέπει, ωστόσο, να σημειωθεί ότι η πλήρωση της προϋπόθεσης αυτής, ήτοι η νομοθετική πρόβλεψη της εγκατάστασης έργων ΑΠΕ εντός δασών και δασικών εκτάσεων, καθώς επίσης και οι οικείες νομοθετικές διατάξεις, πρέπει να ερμηνεύονται στενά, ως εισάγουσες εξαίρεση από

³⁰ ΣτΕ Ολ. 4891/2013, ΣτΕ 3164/2015, 2499/2012

³¹ Διβάνη Χ., 2016, «Επιτρεπτές επεμβάσεις εντός δασών και δασικών εκτάσεων» στο Βασιλειάδης Δ., Διβάνη Χ., Κουσκούνα Μ., Παπαπετρόπουλος Α., 2016, *Περιβάλλον*, Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα, σελ. 83 επ.

τον γενικώς ισχύοντα κανόνα, περί της προστασίας των δασικών οικοσυστημάτων³². Έτσι, η συνταγματική υποχρέωση διασφάλισης του δασικού χαρακτήρα, ακόμη και εάν δεν είναι απόλυτη, παραμένει σε κάθε περίπτωση ακραία, δεδομένου ότι μπορεί να καμφθεί μόνο σε εξόχως οριακές περιπτώσεις³³.

Περαιτέρω προϋπόθεση, που θεσπίζεται με το ν. 998/1979, όπως αυτός έχει τροποποιηθεί και ισχύει, για τη χωροθέτηση έργων ΑΠΕ εντός δασών και δασικών εκτάσεων, είναι η προηγούμενη της χωροθέτησης αυτής έγκριση επέμβασης των αρμόδιων διοικητικών αρχών, η οποία καθιερώθηκε ως ελάχιστη διαδικαστική εγγύηση για τη διαφύλαξη του δασικού οικοσυστήματος και η οποία οφείλει να είναι αιτιολογημένη, ως προς το δασικό χαρακτήρα της έκτασης, στην οποία θα πραγματοποιηθεί η επέμβαση³⁴. Η έγκριση αυτή χορηγείται, κατ' αρχάς, υπό την προϋπόθεση ότι είναι βέβαιος ο δασικός χαρακτήρας της έκτασης, εντός της οποίας επιχειρείται η επέμβαση. Η βεβαιότητα αυτή διασφαλίζεται είτε μέσω του τυχόν θεωρημένου ή αναρτημένου δασικού χάρτη της ευρύτερης περιοχής, είτε, εφόσον δεν υφίσταται δασικός χάρτης, με την έκδοση πράξης χαρακτηρισμού³⁵.

Η έγκριση αυτή, μάλιστα, χορηγείται μόνον κατόπιν υποβολής μελέτης, αναφορικά με τις περιβαλλοντικές επιπτώσεις της επέμβασης και υπό την προϋπόθεση της πλήρωσης ορισμένων κριτηρίων, τα οποία έγκεινται στην ανυπαρξία έτερων εκτάσεων με μη δασικό χαρακτήρα, δυνάμενων να διατεθούν για τη σκοπούμενη επέμβαση και, σε περίπτωση διαπίστωσης της ανυπαρξίας μη δασικών εκτάσεων, στην κατά το δυνατόν λιγότερη και μικρότερη θυσία των εκτάσεων με δασικό χαρακτήρα, για τη σκοπούμενη επέμβαση³⁶. Και ναι μεν η χωροθέτηση εγκαταστάσεων ΑΠΕ εντός δασών και δασικών εκτάσεων ρητώς εξαιρείται από την ανωτέρω υποχρέωση, σύμφωνα με τη σαφή διατύπωση του άρθρου 45 παρ. 3 εδ. β' του ν. 998/1979, όπως αυτό έχει αντικατασταθεί και ισχύει³⁷, πλην όμως η νομολογία φαίνεται να μην προβαίνει σε τέτοια διάκριση, αλλά, αντιθέτως, αντιμετωπίζει την

³² ΣτΕ 1260/2018, 1973/2017, 696/2016

³³ Δελλής Γ., 2005, «Το Σύνταγμα, το δάσος και το Συμβούλιο της Επικρατείας», *Εφαρμογές Δημοσίου Δικαίου*, Ι/2005, σελ. 45-78

³⁴ ΣτΕ ΟΛ/ 2499/2012, ΣτΕ 1973/2013

³⁵ Η προϋπόθεση αυτή προστέθηκε ιδιαίτερα πρόσφατα, με το άρθρο 5 του ν. 4467/2017 (ΦΕΚ Α' 56/2017)

³⁶ Ν. 998/1979, άρθρο 45

³⁷ Ν. 998/1979, άρθρο 45 παρ. 3. Η συμπερίληψη των έργων ΑΠΕ στα εξαιρούμενα από την απαγόρευση έργα πραγματοποιήθηκε με το ν. 2941/2001 (ΦΕΚ Α' 201/2001), ενώ με το ν. 4203/2013 (ΦΕΚ Α' 235/2013), προστέθηκαν στα εξαιρούμενα έργα και οι υδροηλεκτρικοί σταθμοί εγκατεστημένης ισχύος άνω των 15 MW.

υποχρέωση αυτή ενιαία, θεωρώντας την εφαρμοζόμενη και στην περίπτωση των ΑΠΕ.

Στην περίπτωση αυτή, δηλαδή, ο δημόσιος σκοπός, που υπηρετείται με τη λειτουργία των μονάδων ΑΠΕ, πρέπει να ικανοποιείται με τη μικρότερη δυνατή απώλεια δασικού πλούτου και με τον περιορισμό στο ελάχιστο αναγκαίο της αλλοίωσης της δασικής μορφής των σχετικών εκτάσεων³⁸. Κατ' εφαρμογή, δηλαδή, της αρχής της αναλογικότητας, η επέμβαση σε εκτάσεις με δασικό χαρακτήρα, η αλλοίωση του χαρακτήρα τους και η μεταβολή του προορισμού τους, πρέπει να πραγματοποιείται εφόσον η επιλογή αυτή αποτελεί το μόνο πρόσφορο μέσο για την ικανοποίηση του λόγου και σκοπού δημοσίου συμφέροντος, που εξυπηρετείται³⁹, ο οποίος, μάλιστα, πρέπει να είναι ιδιαίτερα σοβαρός και η χρησιμοποίηση εκτάσεων με δασική βλάστηση να κρίνεται ως απολύτως απαραίτητη⁴⁰.

Και στην περίπτωση αυτή, συνεπώς, ισχύει και εφαρμόζεται η αρχή του εξαιρετικού χαρακτήρα των επεμβάσεων, κατά την οποία οι κατ' αρχήν επιτρεπόμενες επεμβάσεις, που προβλέπονται ειδικώς στο νόμο, οφείλουν να υλοποιούνται μόνο στο μέτρο, που δεν μπορούν να διατεθούν άλλες εκτάσεις, για την εξυπηρέτηση των συγκεκριμένων σκοπών δημοσίου συμφέροντος και, σε κάθε περίπτωση, να περιορίζονται στην κατά το δυνατό ελάχιστη θυσία δασικής βλάστησης⁴¹. Η τήρηση των συνταγματικών αυτών επιταγών υπόκειται στον έλεγχο του ακυρωτικού δικαστή, ο οποίος υποχρεούται, βάσει και των διδαγμάτων της κοινής πείρας, να εξετάζει σε κάθε συγκεκριμένη περίπτωση τόσο τη συνδρομή των λόγων δημοσίου συμφέροντος, που επιβάλλουν την κατ' εξαίρεση επέμβαση στα δάση και τις δασικές εκτάσεις, όσο και την τήρηση του προσήκοντος μέτρου⁴².

Τέλος, η χωροθέτηση εγκαταστάσεων ΑΠΕ εντός δασών και δασικών εκτάσεων οφείλει να συνοδεύεται αφενός μεν από την καταβολή χρηματικού

³⁸ ΣτΕ 1983/2017, 696/2016, 514/2016, 513/2016, 3164/2015, 4981/2014, 2814/2013, 1733/2012, 3816/2010, 4448/2010, 1508/2008, 3596/2007

³⁹ Κουτούπα – Ρεγκάκου Ε., 2008, *Δίκαιο του Περιβάλλοντος*, Εκδόσεις Σάκκουλα, Αθήνα – Θεσσαλονίκη, σελ. 173

⁴⁰ Μενουδάκος Κ., 1997, «Προστασία του περιβάλλοντος στο Ελληνικό Δημόσιο Δίκαιο», *Νόμος και Φύσις*, 03.04.2003, διαθέσιμο στο: <https://nomosphysis.org.gr/7017/prostasia-tou-periballontos-sto-elliniko-dimosio-dikaio-febrouarios-1997/> [02.09.2019]

⁴¹ ΣτΕ 1260/2018, 1973/2017, 696/2016, 2816/2013, 2814/2013, 1733/2012, 4448/2010, 3816/2010, 1508/2008, 3569/2007, 2569/2004

⁴² ΣτΕ 1260/2018, 696/2016, 2972/2010, 2971/2010, 2517/2009, 3559/2008, 3588/2007, 2763/2006, 2089/2004

ανταλλάγματος, αφετέρου δε από την αποκατάσταση της δασικής βλάβστησης, που θυσιάζεται για την υλοποίηση της επέμβασης αυτής. Ειδικότερα, με το άρθρο 1 του ν. 3208/2003 (ΦΕΚ Α'303/2003), εισήχθη η υποχρέωση καταβολής ανταλλάγματος χρήσης, εκ μέρους του δικαιούχου της επέμβασης, υποχρέωση που ρητώς επεκτάθηκε στους δικαιούχους εγκαταστάσεων ΑΠΕ, με το άρθρο 19 του ν. 3377/2005 (ΦΕΚ Α'202/2005). Με την έκδοση δε του ν. 4280/2014 εισήχθη η υποχρέωση αναδάσωσης ή δάσωσης ίσης έκτασης με αυτή, στην οποία εγκρίθηκε η επέμβαση και, μάλιστα, κατά προτεραιότητα, στην ίδια περιοχή ή σε όμορη αυτής, άλλως σε άλλη περιοχή, που θα υποδειχθεί από τη δασική υπηρεσία, ενώ, σε περίπτωση μη εξεύρεσης τέτοιων εκτάσεων, ο δικαιούχος της επέμβασης υποχρεούται να προβεί σε δασοκομικές εργασίες ή στην εκτέλεση ειδικών δασοτεχνικών έργων, επί εκτάσεων που υποδεικνύονται από τη δασική υπηρεσία, με σκοπό τη βελτίωση ή και προστασία τους⁴³.

Συνοψίζοντας, η χωροθέτηση εγκαταστάσεων ΑΠΕ, που συνιστούν έργα υποδομής, εντός δασών και δασικών εκτάσεων, είναι επιτρεπτή, ως κατ' εξαίρεση προβλεπόμενη από ειδικό προς τούτο νομοθέτημα και ως εξαιρετικό μέτρο, για την εξυπηρέτηση σκοπού δημοσίου συμφέροντος. Δύναται δε να πραγματοποιείται μόνο μετά από αιτιολογημένη έγκριση επέμβασης των αρμόδιων διοικητικών αρχών, εκδιδόμενη κατόπιν υποβολής μελέτης περί των περιβαλλοντικών επιπτώσεων και διασφάλισης του χαρακτήρα της έκτασης ως δασικού. Απαραίτητη προϋπόθεση είναι η ανυπαρξία έτερων διαθέσιμων εκτάσεων μη δασικού χαρακτήρα και η διασφάλιση της απώλειας όσο το δυνατόν λιγότερου δασικού πλούτου, της καταβολής ανταλλάγματος χρήσης και της δάσωσης αντίστοιχης έκτασης.

ii. ΑΠΕ εντός αναδασωτέων εκτάσεων

Η απόλυτη απαγόρευση, που εισάγεται με το Σύνταγμα, αναφορικά με τις επεμβάσεις και τη διάθεση αναδασωτέων εκτάσεων για σκοπό διαφορετικό της αναδάσωσης, πριν την εκπλήρωσή της, υιοθετήθηκε αρχικώς από τη δασική νομοθεσία και ίσχυε, μάλιστα, μέχρι αρκετά πρόσφατα. Μόλις το 2014, με την έκδοση του ν. 4280/2014 και την αντικατάσταση σημαντικού μέρους των διατάξεων

⁴³ Ν. 998/1979, άρθρο 45

του ν. 998/1979, προβλέφθηκε, με το άρθρο 46, πλέον, του ν. 998/1979, η δυνατότητα επεμβάσεων σε αναδασωτές εκτάσεις. Όπως και στην περίπτωση των δασών και των δασικών εκτάσεων, έτσι και στην περίπτωση των αναδασωτέων εκτάσεων, η δυνατότητα αυτή αποτελεί απόκλιση από το γενικό κανόνα της απαγόρευσης επεμβάσεων, με αποτέλεσμα οι επεμβάσεις αυτές να έχουν εξαιρετικό χαρακτήρα⁴⁴.

Υπάγονται δε στην περίπτωση των κατ' εξαίρεση επιτρεπόμενων επεμβάσεων μόνον όσες επεμβάσεις ρητώς προβλέπονται στο άρθρο 46 του ν. 998/1979. Σε αντίθεση, δηλαδή, με τα προβλεπόμενα αναφορικά με τις επεμβάσεις εντός δασών και δασικών εκτάσεων, οι επιτρεπόμενες εντός αναδασωτέων εκτάσεων επεμβάσεις δεν είναι όσες επιτρέπονται, γενικώς και αορίστως, από κάποιο ειδικό νομοθέτημα. Αντιθέτως, το εύρος των κατ' εξαίρεση επιτρεπόμενων στην περίπτωση αυτή επεμβάσεων είναι σαφώς πιο περιορισμένο και σε αυτές συγκαταλέγονται μόνον όσες επεμβάσεις ρητώς, σαφώς και περιοριστικώς απαριθμούνται στη δασική νομοθεσία. Οι εγκαταστάσεις ΑΠΕ συμπεριλαμβάνονται ρητώς στις επεμβάσεις αυτές⁴⁵.

Για τη χωροθέτηση τέτοιων εγκαταστάσεων εντός αναδασωτέων εκτάσεων ισχύουν οι ίδιες προϋποθέσεις, που πρέπει να πληρούνται για τη χωροθέτηση εγκαταστάσεων ΑΠΕ εντός δασών και δασικών εκτάσεων. Απαιτείται, δηλαδή, τόσο η εξάντληση έτερων εναλλακτικών λύσεων χωροθέτησης, που δε συνεπάγονται τη θυσία της δασικής βλάστησης και, εφόσον τούτο δεν είναι δυνατό, η απώλεια όσο το δυνατόν λιγότερου δασικού πλούτου⁴⁶, όσο και η παροχή έγκρισης εκ μέρους των αρμόδιων διοικητικών αρχών. Στην περίπτωση αυτή, μάλιστα, η εγκριτική απόφαση οφείλει να είναι ειδικώς αιτιολογημένη, όσον αφορά όχι απλώς το δασικό χαρακτήρα της έκτασης, εντός της οποίας πραγματοποιείται η επέμβαση, αλλά, πολύ περισσότερο, αναφορικά με την ιδιαίτερη σημασία του έργου και την απόλυτη αναγκαιότητα εκτέλεσής του στην αναδασωτέα έκταση, ενόψει της στάθμισης ανάμεσα στην ανάγκη προστασίας του δασικού οικοσυστήματος και στην εξυπηρέτηση του δημόσιου σκοπού, στον οποίο αποβλέπει το έργο⁴⁷.

⁴⁴ Ν. 998/1979, άρθρο 46

⁴⁵ Ν. 998/1979, άρθρα 46 και 53, ΣτΕ Ολ. 2499/2012, ΣτΕ 1983/2017, 513/2016, 3164/2015, 4891/2013, 2814/2013, 1733/2012, 3596/2007

⁴⁶ ΣτΕ 1973/2017, 1421/2013, 3816/2010

⁴⁷ Ν. 998/1979, άρθρο 46, ΣτΕ Ολ. 2499/2012, ΣτΕ 2474/2011

Όλα τα ανωτέρω, βέβαια, αφορούν στις επεμβάσεις εντός αναδασωτέων εκτάσεων. Τούτου έπεται ότι το προαναφερθέν προστατευτικό καθεστώς καταλαμβάνει το χρονικό διάστημα από την καταστροφή ή την αποψίλωση της εκάστοτε έκτασης και την υποχρεωτική κήρυξή της ως αναδασωτέας, μέχρι την εκπλήρωση του σκοπού της αναδάσωσης. Και τούτο διότι, όπως ήδη επισημάνθηκε, εφόσον ο σκοπός της αναδάσωσης εκπληρωθεί, η αναδασωτέα έκταση επανέρχεται στην αρχική της κατάσταση, αναφορικά με το δασικό της χαρακτήρα και τη δασική της βλάστηση και, κατ' επέκταση, υπάγεται πλέον στο προστατευτικό καθεστώς, που διέπει τα δάση και τις δασικές εκτάσεις.

Η πρόβλεψη αυτή συνιστά σημαντική διαφοροποίηση από την προγενέστερη νομολογία, σύμφωνα με την οποία στην περίπτωση των αναδασωτέων εκτάσεων, έπρεπε πρώτα να πραγματοποιηθεί η αναδάσωση και να ανακτηθεί η δασική μορφή της έκτασης και στη συνέχεια να εξεταστεί η δυνατότητα μεταβολής του προορισμού του δάσους ή της δασικής έκτασης⁴⁸. Στο πλαίσιο αυτό, ρητώς προβλέπεται στο άρθρο 46 του ν. 998/1979, ότι για την τέλεση των κατ' εξαίρεση επιτρεπόμενων επεμβάσεων εντός αναδασωτέων εκτάσεων, συμπεριλαμβανομένων των ΑΠΕ, δεν απαιτείται προηγουμένως η άρση της αναδάσωσης.

Η μεταστροφή αυτή της νομοθεσίας και η εισαγωγή εξαιρέσεων στο αυξημένο προστατευτικό καθεστώς και στην απόλυτη απαγόρευση, που θεσπίζεται με το άρθρο 117 παρ. 3 του Συντάγματος, δεν αντίκειται στην κατοχυρωμένη στο άρθρο αυτό συνταγματική επιταγή, όπως παγίως πλέον κρίνεται νομολογιακά. Πιο συγκεκριμένα, με το άρθρο 117 παρ. 3 του Συντάγματος συμπληρώνεται η ρύθμιση για την προστασία των δασικών οικοσυστημάτων, που εισάγεται με το άρθρο 24 παρ. 1 του Συντάγματος και, συνεπώς, οι διατάξεις του άρθρου αυτού είναι ερμηνευτέες στο πλαίσιο του επιδιωκόμενου με το άρθρο 24 σκοπού, με τις διατάξεις του οποίου οι ρυθμίσεις του άρθρου 117 παρ. 3 λειτουργούν παραπληρωματικά⁴⁹.

Έτσι, με το άρθρο αυτό επιβάλλεται η υποχρέωση αναδάσωσης των καταστραφεισών και αποψιλωθεισών εκτάσεων και απαγορεύεται η διάθεσή τους για

⁴⁸ Γιαννακούρου Γ., 2007, «Η μεταβολή του προορισμού των δασών και των δασικών εκτάσεων και η αναθεώρηση του Συντάγματος», *Νόμος και Φύσις*, 07.01.2007, διαθέσιμο στο: <https://nomosphysis.org.gr/10688/h-metaboli-tou-proorismou-ton-dason-kai-ton-dasikon-ektaseon-kai-i-anatheorisi-tou-suntagmatos-ianouarios-2007/> [03.09.2019]

⁴⁹ Διβάνη Χ., 2016, «Επιτρεπτές επεμβάσεις εντός δασών και δασικών εκτάσεων» στο Βασιλειάδης Δ., Διβάνη Χ., Κουσκούνα Μ., Παπαπετρόπουλος Α., 2016, *Περιβάλλον*, Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα, σελ. 100

άλλο προορισμό, ανεξαρτήτως, μάλιστα, κατ' αρχήν, της παρόδου μακρού χρόνου από την καταστροφή τους, με αποτέλεσμα να μην επιτρέπονται επεμβάσεις σε αναδασωτές εκτάσεις για την εξυπηρέτηση συνήθους δημοσίου συμφέροντος, που θα δικαιολογούσε τη θυσία δασικής γης, μη υπαγομένης στο αυξημένο προστατευτικό καθεστώς των αναδασωτέων εκτάσεων⁵⁰.

Η απόλυτη αυτή συνταγματική διατύπωση, ωστόσο, δεν μπορεί να θεωρηθεί ότι αποτυπώνει τη βούληση του συνταγματικού νομοθέτη να απαγορεύσει τη χρησιμοποίηση αναδασωτέων εκτάσεων, ακόμη και για σκοπούς ιδιαίτερης σημασίας για το δημόσιο συμφέρον, που δεν μπορούν να καλυφθούν με άλλο τρόπο, καθώς μία τέτοια απαγόρευση θα είχε ως συνέπεια να καταστεί αδύνατη η ικανοποίηση υπέρτερων δημόσιων σκοπών, λόγω του γεγονότος ότι προηγήθηκε καταστροφή της δασικής βλάστησης, που ενδεχομένως, μάλιστα, να προκλήθηκε, με σκοπό τη ματαίωση του έργου⁵¹.

Ως εκ τούτου, δεν αποκλείεται η θέσπιση από το νομοθέτη ρυθμίσεων, με τις οποίες παρέχεται η δυνατότητα να εγκριθεί, σε εξαιρετικές περιπτώσεις δημοσίου συμφέροντος, επέμβαση σε έκταση που έχει κηρυχθεί αναδασωτέα, ακόμη και πριν αυτή ανακτήσει τη δασική μορφή της, προκειμένου να εκτελεσθεί έργο, το οποίο αποβλέπει στην εξυπηρέτηση ανάγκης με ιδιαίτερη κοινωνική, εθνική ή οικονομική σημασία, αν η εκτέλεση του έργου στην έκταση αυτή είναι απολύτως αναγκαία και επιτακτική, με αποτέλεσμα η παρέλευση του απαιτούμενου για την πραγματοποίηση της αναδάσωσης χρονικού διαστήματος να οδηγούσε σε ματαίωση του επιδιωκόμενου δημόσιου σκοπού⁵². Η επέμβαση, βέβαια, περιορίζεται στα τμήματα της έκτασης, που είναι αναγκαία για την πραγματοποίηση του έργου, ενώ η υπόλοιπη έκταση διατίθεται για την πραγματοποίηση του σκοπού της αναδάσωσης⁵³.

Τούτο σαφώς ισχύει για τις εγκαταστάσεις ΑΠΕ, ενόψει της εξαιρετικής σημασίας των ανανεώσιμων πηγών ενέργειας για τη βιώσιμη ανάπτυξη και, ειδικότερα, για τη διασφάλιση της επάρκειας του ενεργειακού εφοδιασμού της χώρας και για την αντιμετώπιση της κλιματικής αλλαγής, που αποτελεί αντικείμενο διεθνούς

⁵⁰ ΣτΕ Ολ. 2153/2015, 677/2010, 2778/1988, ΣτΕ 1713/2018, 1441/2016, 696/2016, 3168/2015, 4249/2014, 2862/2007

⁵¹ ΣτΕ Ολ. 2499/2012

⁵² ΣτΕ Ολ. 2499/2012, ΣτΕ 646/2019, 645/2019, 644/2019, 643/2019, 453/2017

⁵³ Σιούτη Γ., 2018, *Εγχειρίδιο Δικαίου Περιβάλλοντος*, Εκδόσεις Σάκουλα, Αθήνα – Θεσσαλονίκη, σελ. 88

δεσμεύσεως της χώρας και ζήτημα έντονου ενωσιακού ενδιαφέροντος⁵⁴. Για τις εγκαταστάσεις αυτές χορηγείται έγκριση επέμβασης ακόμη και σε αναδασωτέες εκτάσεις, κατόπιν ειδικής αιτιολογίας για την ιδιαίτερη σημασία του έργου και την αναγκαιότητα εκτέλεσής του στην αναδασωτέα έκταση και, μάλιστα, πριν από την πραγματοποίηση της αναδάσωσης.

Τούτο δε λαμβανομένου υπ' όψιν ότι η άδεια επέμβασης, σε αντίθεση με την άρση της αναδάσωσης, δε συνεπάγεται μεταβολή του νομικού χαρακτήρα της αναδασωτέας έκτασης, αλλά μόνο προσωρινή δυνατότητα επέμβασης, με την υποχρέωση αποκατάστασης του δασικού χαρακτήρα της έκτασης, μετά την παύση λειτουργίας της δραστηριότητας, κατά τρόπο, ώστε να διατηρείται ο προστατευτικός χαρακτήρας της αναδάσωσης⁵⁵. Η άδεια επέμβασης σε αναδασωτέα έκταση, δηλαδή, έχει ως συνέπεια τη μεταβολή του προορισμού της έκτασης μόνον προσωρινά και στο μέτρο που είναι απολύτως αναγκαίο, ενώ κατά τα λοιπά η πράξη κήρυξης της αναδάσωσης αναπτύσσει τις έννομες συνέπειές της για την υπόλοιπη αναδασωτέα έκταση, αλλά και για το προσωρινά καταληφθέν τμήμα της έκτασης, το οποίο, μετά την παύση λειτουργίας της δραστηριότητας ή σε περίπτωση μη κατασκευής του έργου, εξακολουθεί να έχει τον χαρακτήρα της αναδασωτέας έκτασης⁵⁶.

Συνοψίζοντας, η χωροθέτηση εγκαταστάσεων ΑΠΕ εντός αναδασωτέων εκτάσεων είναι κατ' εξαίρεση δυνατή και συνταγματικώς ανεκτή, πριν την εκπλήρωση του σκοπού της αναδάσωσης και χωρίς την άρση αυτής, ενόψει του εξαιρετικού σκοπού δημοσίου συμφέροντος, που εξυπηρετείται με τις ΑΠΕ. Απαραίτητη προϋπόθεση είναι η προηγούμενη της χωροθέτησης ειδικώς αιτιολογημένη έγκριση επέμβασης των αρμόδιων διοικητικών αρχών, που χορηγείται κατόπιν στάθμισης και εφόσον διαπιστώνεται η ανυπαρξία έτερων διαθέσιμων, μη αναδασωτέων εκτάσεων και διασφαλίζεται η θυσία όσο το δυνατόν λιγότερης δασικής βλάστησης.

⁵⁴ ΣτΕ Ολ. 2499/2012, ΣτΕ 2474/2011

⁵⁵ ΣτΕ Ολ. 2499/2012, ΣτΕ 643/2019, 1260/2018

⁵⁶ ΣτΕ Ολ. 2499/2012, ΣτΕ 643/2019, 1260/2018

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΔΕΥΤΕΡΟ

ΑΠΕ ΕΝΤΟΣ ΠΕΡΙΟΧΩΝ ΤΟΥ ΔΙΚΤΥΟΥ NATURA 2000

Α. Το προστατευτικό καθεστώς των περιοχών του δικτύου Natura 2000

Η σημασία της βιοποικιλότητας, ως στοιχείο του περιβάλλοντος και η εξάρτηση της ανθρώπινης ύπαρξης από την προστασία και τη διατήρησή της αναγνωρίστηκαν, σε διεθνές επίπεδο, ήδη κατά την πρώτη συστηματική απόπειρα θέσπισης ενός διεθνούς πλαισίου για την περιβαλλοντική προστασία. Και τούτο, δεδομένου ότι ενέργειες για την προστασία της βιοποικιλότητας απαιτούνται σε τοπικό, εθνικό και διεθνές επίπεδο⁵⁷, ενόψει του γεγονότος ότι η βιοποικιλότητα αποτελεί μη ανανεώσιμο φυσικό πόρο, η υποβάθμιση ή καταστροφή του οποίου είναι αδύνατον να αποκατασταθεί⁵⁸ και δεδομένου ότι η ακεραιότητά της απειλείται με πολλούς τρόπους, συμπεριλαμβανομένων των ανθρώπινων δραστηριοτήτων, που έχουν επιπτώσεις όχι μόνον οικολογικές, αλλά και οικονομικές⁵⁹. Στο πλαίσιο αυτό, ήδη το 1972, με τη Διακήρυξη της Στοκχόλμης⁶⁰, θεσπίστηκε η υποχρέωση διασφάλισης της χλωρίδας και της πανίδας, χάριν της παρούσας και των μελλουσών γενεών, ενώ είκοσι έτη αργότερα, το 1992, υπεγράφη η διεθνής Σύμβαση για τη Βιολογική Ποικιλότητα⁶¹.

Η θέσπιση ενός ιδιαίτερου προστατευτικού καθεστώτος για τη βιοποικιλότητα υιοθετήθηκε, βέβαια, και σε επίπεδο Ευρωπαϊκής Ένωσης. Πιο συγκεκριμένα, με τις Οδηγίες 79/409/ΕΟΚ, αρχικώς και 2009/147/ΕΟΚ, στη συνέχεια, καθιερώθηκε το θεσμικό πλαίσιο, για την προστασία της ορνιθοπανίδας και προβλέφθηκε η δημιουργία Ζωνών Ειδικής Προστασίας (ΖΕΠ) για τα προστατευόμενα άγρια πτηνά⁶². Παράλληλα, με την Οδηγία 92/43/ΕΟΚ, θεμελιώθηκε ένα θεσμικό πλαίσιο

⁵⁷ Καρβούνης Σ. Κ., 1995, *Διαχείριση του περιβάλλοντος*, Εκδόσεις Α. Σταμούλης, Αθήνα – Πειραιάς, σελ. 165

⁵⁸ Birnie P., Boyle A., Redgwell C., 2009, *International Law & the Environment*, Oxford University Press, Νέα Υόρκη, σελ. 584

⁵⁹ Sands P., 2003, *Principles of International Environmental Law*, Cambridge University Press, Νέα Υόρκη, σελ. 499

⁶⁰ Declaration of the United Nations Conference on the Human Environment, 1972, Stockholm, Sweden

⁶¹ United Nations Convention on Biological Diversity (CBD), 1992, Rio de Janeiro, Brazil

⁶² Οι Οδηγίες 79/409/ΕΟΚ «Περί της διατηρήσεως των αγρίων πτηνών» και 2009/147/ΕΟΚ «Περί της διατηρήσεων των αγρίων πτηνών» ενσωματώθηκαν στην ελληνική έννομη τάξη με τις ΚΥΑ

για τη διατήρηση των φυσικών οικοτόπων και της άγριας χλωρίδας και της πανίδας⁶³ και προβλέφθηκε η δημιουργία Ειδικών Ζωνών Διατήρησης (ΕΔΖ) και Τόπων Κοινοτικής Σημασίας (ΤΚΣ), καθώς επίσης και η δημιουργία του συνεκτικού οικολογικού δικτύου Natura 2000, στο οποίο υπάγονται οι ΤΚΣ, οι ΕΖΔ και οι ΖΕΠ⁶⁴.

Η υιοθέτηση των ως άνω προβλέψεων σε διεθνές και ευρωπαϊκό επίπεδο δε θα μπορούσαν να αφήσουν ανεπηρέαστο τον Έλληνα νομοθέτη, ο οποίος προέβη στη διαμόρφωση ενός πλούσιου κανονιστικού πλαισίου, το οποίο με τη σειρά του ερμηνεύεται και εφαρμόζεται με ευρύτητα από τη νομολογία, με στόχο την παροχή αυξημένης προστασίας σε είδη υπό εξαφάνιση και σε οικοσυστήματα εντός των οποίων τα είδη αυτά διαβιούν και αναπαράγονται⁶⁵. Τούτο δε, ενόψει του γεγονότος ότι η Ελλάδα αποτελεί συμβαλλόμενο μέρος στη διεθνή Σύμβαση για τη Βιολογική Ποικιλότητα, αλλά και δεδομένης της υποχρέωσής της, ως κράτος μέλος της Ευρωπαϊκής Ένωσης, να ενσωματώνει στην εθνική της έννομη τάξη τις ευρωπαϊκές Οδηγίες. Και ναι μεν, σε αντίθεση με τα δάση, τις δασικές και τις αναδασωτέες εκτάσεις, η προστασία της βιοποικιλότητας δεν έλαβε συνταγματική, υπερνομοθετική ισχύ, πλην όμως ήδη από πολύ νωρίς η νομοθεσία ανταποκρίθηκε στην ανάγκη αυξημένης προστασίας και διατήρησης της βιοποικιλότητας, με τη θέσπιση ενός ιδιαίτερου, για το σκοπό αυτό, θεσμικού πλαισίου.

Έτσι, εκδόθηκε αρχικώς ο ν. 1650/1986 «Για την προστασία του περιβάλλοντος» (ΦΕΚ Α'160/1986), με στόχο, μεταξύ άλλων, τη διατήρηση της οικολογικής ισορροπίας των φυσικών οικοσυστημάτων, τη διασφάλιση της αναπαραγωγικής τους ικανότητας, αλλά και την προστασία και διατήρηση της φύσης και του τοπίου, ιδίως δε περιοχών με μεγάλη βιολογική, οικολογική, αισθητική ή γεωμορφολογική αξία⁶⁶. Με τα άρθρα 18, 19 και 21 του εν λόγω νόμου δόθηκε η δυνατότητα κατάταξης περιοχών, στοιχείων ή συνόλων, σε διάφορες κατηγορίες

414985/1985 (ΦΕΚ Β'757/1985), ΗΠ37338/187/Ε103/2010 (ΦΕΚ Β'1495/2010) και ΗΠ8353/276/Ε103/2012 (ΦΕΚ Β'415/2012)

⁶³ Κουτούπα – Ρεγκάκου Ε., 2008, *Δίκαιο του Περιβάλλοντος*, Εκδόσεις Σάκκουλα, Αθήνα – Θεσσαλονίκη, σελ. 163

⁶⁴ Η Οδηγία 92/43/ΕΟΚ «Για τη διατήρηση των φυσικών οικοτόπων καθώς και της άγριας πανίδας και χλωρίδας» ενσωματώθηκε στην ελληνική έννομη τάξη με τις ΚΥΑ 33318/3028/1998 (ΦΕΚ Β'1289/1998), ΗΠ14849/853/Ε103/2008 (ΦΕΚ Β'645/2008) και ΗΠ44105/1398/Ε103/2013 (ΦΕΚ Β'1890/2013)

⁶⁵ Καρακώστας Ι., 2006, *Περιβάλλον και Δίκαιο: Δίκαιο διαχείρισης και προστασίας των περιβαλλοντικών αγαθών*, Εκδόσεις Αντ. Ν. Σάκκουλα, Αθήνα – Κομοτηνή, σελ. 184 επ.

⁶⁶ Ν. 1650/1986, άρθρο 1 & Αιτιολογική Έκθεση

προστατευόμενων περιοχών, επί τη βάσει συγκεκριμένων κριτηρίων και καθορίστηκαν οι επιτρεπόμενες εντός των περιοχών αυτών επεμβάσεις. Προβλέφθηκε, μάλιστα, με τα ίδια άρθρα, η υποχρέωση χαρακτηρισμού και καθορισμού των ορίων των περιοχών αυτών με προεδρικό διάταγμα και η υποχρέωση έκδοσης κανονισμών διοίκησης και λειτουργίας των περιοχών αυτών, με τους οποίους καθορίζονται τα μέτρα οργάνωσης και λειτουργίας των περιοχών αυτών και εξειδικεύονται οι όροι και περιορισμοί στις χρήσεις γης, στη δόμηση και στην άσκηση δραστηριοτήτων και εκτέλεση έργων εντός των περιοχών αυτών, αλλά και σε γειτονικές εκτάσεις.

Είναι, βέβαια, σαφές, ότι κατά το χρόνο έκδοσης του ν. 1650/1986 δεν είχε εκδοθεί ακόμη η Οδηγία 92/43/ΕΟΚ και, συνεπώς, δεν είχε ακόμη συσταθεί το δίκτυο Natura 2000. Για το λόγο αυτό, αρκετά έτη μετά την έκδοση του ν. 1650/1986 κρίθηκε απαραίτητη η επικαιροποίηση του εισαχθέντος με το νόμο αυτό προστατευτικού καθεστώτος. Εκδόθηκε, έτσι, ο ν. 3937/2011 «Διατήρηση της βιοποικιλότητας και άλλες διατάξεις» (ΦΕΚ Α'60/2011), με στόχο, μεταξύ άλλων, την αειφόρο διαχείριση και αποτελεσματική διατήρηση της βιοποικιλότητας, την αποτελεσματική εφαρμογή του οικείου διεθνούς και ενωσιακού δικαίου και τη βέλτιστη οργάνωση και λειτουργία του εθνικού συστήματος προστατευόμενων περιοχών⁶⁷. Με το άρθρο 3 του νόμου αυτού θεσπίστηκε ένα εθνικό σύστημα προστατευόμενων περιοχών, για την αποτελεσματική προστασία της βιοποικιλότητας και των λοιπών οικολογικών αξιών τους, ενώ με τα άρθρα 4, 5 και 6 του αυτού νόμου αντικαταστάθηκαν πλήρως τα προαναφερθέντα άρθρα 18, 19 και 21, αντίστοιχα, του προγενέστερου ν. 1650/1986.

Έτσι, κατά τα προβλεπόμενα στα άρθρα 4 και 5 του ν. 3937/2011, στις κατηγορίες προστατευόμενων περιοχών του εθνικού συστήματος προστατευόμενων περιοχών προστέθηκαν οι περιοχές προστασίας οικοτόπων και ειδών και ειδικότερα, οι υπαγόμενες στο δίκτυο Natura 2000 ΕΖΔ, που ταυτίζονται με τους ΤΚΣ, οι επίσης υπαγόμενες στο δίκτυο Natura 2000 ΖΕΠ, καθώς επίσης και τα Καταφύγια Άγριας Ζωής (ΚΑΖ), αλλά και ο συνδυασμός των περιοχών αυτών. Με τα αυτά άρθρα προβλέπεται για τις προστατευόμενες αυτές περιοχές, όπως επίσης και για τις λοιπές περιοχές, που υπάγονται στο πεδίο εφαρμογής του νόμου, η κατάρτιση σχεδίων

⁶⁷ Ν. 3937/2011, άρθρο 1 & Αιτιολογική Έκθεση

διαχείρισης και σχεδίων δράσης, με τα οποία καθορίζονται τα μέτρα οργάνωσης και λειτουργίας των περιοχών αυτών, εξειδικεύονται οι όροι και περιορισμοί άσκησης δραστηριοτήτων και εκτέλεσης έργων και προσδιορίζονται οι κατευθύνσεις και προτεραιότητες για την υλοποίηση έργων, δράσεων και μέτρων για την προστασία, διαχείριση και αποκατάσταση των προστατευτέων αντικειμένων⁶⁸.

Το θεσμικό πλαίσιο για την προστασία της βιοποικιλότητας, συμπεριλαμβανομένων φυσικά των περιοχών του δικτύου Natura 2000, συμπληρώνεται από την Εθνική Στρατηγική και το Σχέδιο Δράσης για την προστασία της βιοποικιλότητας, που εγκρίθηκαν το 2014⁶⁹. Με το σύνολο δε των νομοθετημάτων αυτών καθιερώνεται η υποχρέωση, εκ μέρους της Πολιτείας, για τη λήψη μέτρων, προς το σκοπό της προστασίας, της διατήρησης και της διαχείρισης των προστατευόμενων περιοχών, συμπεριλαμβανομένων των περιοχών του δικτύου Natura 2000, όπως τα μέτρα αυτά ρητώς απαριθμούνται στις επιμέρους ρυθμίσεις των νομοθετημάτων αυτών. Από τις ρυθμίσεις αυτές, βέβαια, δε θα μπορούσαν να λείπουν επιμέρους, ειδικότερες προβλέψεις, αναφορικά με τις επεμβάσεις εντός και πλησίον των περιοχών του δικτύου Natura 2000, στις οποίες φυσικά συγκαταλέγονται και οι εγκαταστάσεις ΑΠΕ.

B. Η δυνατότητα χωροθέτησης εγκαταστάσεων ΑΠΕ εντός περιοχών του δικτύου Natura 2000

Η προστασία, που επιφυλάσσει ο νομοθέτης στις περιοχές του δικτύου Natura 2000 είναι μεν ιδιαίτερη, ειδική και αυξημένη, όπως καταδείχθηκε ανωτέρω και σαφώς προκύπτει από το σύνολο των προστατευτικών διατάξεων, που έχουν θεσπιστεί και ισχύουν, παράλληλα, όμως, εναρμονίζεται και συμβαδίζει με την ανάγκη εξυπηρέτησης και έτερων σκοπών δημοσίου συμφέροντος, όπως η οικονομική ανάπτυξη. Έτσι, σε αντίθεση με την απόλυτη σχεδόν στάση του εθνικού νομοθέτη απέναντι στα δάση, τις δασικές και τις αναδασωτέες εκτάσεις, που αντιμετωπίζει τις επεμβάσεις εντός αυτών ως εξαιρετικό μέτρο και μόνο για την εξυπηρέτηση σκοπών δημοσίου συμφέροντος, ο ενωσιακός νομοθέτης, του οποίου το

⁶⁸ ΣτΕ 1246/2016, 1245/2016, 1394/2015

⁶⁹ ΥΑ 40332/2014 «Εγκριση Εθνικής Στρατηγικής για τη Βιοποικιλότητα για τα έτη 2014-2029 και Σχεδίου Δράσης πενταετούς διάρκειας» (ΦΕΚ Β'2383/2014)

δίκτυο Natura 2000 είναι δημιούργημα, εμφανίζεται πιο επιεικής και αναγνωρίζει την κατά κανόνα δυνατότητα διασφάλισης της προστασίας των περιοχών αυτών με την παράλληλη εξυπηρέτηση έτερων σκοπών.

Η επιλογή αυτή, που κατ' επέκταση ακολουθείται και από τον εθνικό νομοθέτη, παρουσιάζεται ως εύλογη, δεδομένου ότι διαφορετική εκδοχή θα οδηγούσε στην απαγόρευση εκτέλεσης έργων και άσκησης δραστηριοτήτων, χάριν της προστασίας του περιβάλλοντος, σε σημαντικά πολλές περιοχές της χώρας, αλλά και της Ευρώπης, εν γένει⁷⁰. Τούτο με τη σειρά του θα συνεπαγόταν τη μεροληπτική υπέρ του περιβάλλοντος αντιμετώπιση και την καταστρατήγηση της υποχρέωσης στάθμισης των σκοπών δημοσίου συμφέροντος μεταξύ τους και επιδίωξης της βιώσιμης ανάπτυξης. Στο πλαίσιο αυτό, από το πνεύμα της οικείας νομοθεσίας και ελλείψει ρητής περί του αντιθέτου πρόβλεψης, οι επεμβάσεις εντός και πλησίον των περιοχών του δικτύου Natura 2000, είναι κατ' αρχήν επιτρεπτές⁷¹. Από τον κανόνα αυτό της κατ' αρχήν δυνατότητας επεμβάσεων εντός των περιοχών του δικτύου Natura 2000, εξαιρούνται μόνον όσες επεμβάσεις ρητώς και σαφώς προβλέπονται στο άρθρο 9 του ν. 3937/2011, ενώ στα μέτρα προστασίας των περιοχών αυτών είναι δυνατόν να συγκαταλέγεται η επιβολή όρων, περιορισμών και απαγορεύσεων για επεμβάσεις και δραστηριότητες, που ενδέχεται να έχουν δυσμενείς επιπτώσεις στις περιοχές αυτές⁷².

Αξίζει να σημειωθεί ότι με τις ρυθμίσεις του νεότερου και σήμερα ισχύοντος ν. 3937/2011, αν και δεν προβλέφθηκαν ρητώς οι επιτρεπόμενες εντός των περιοχών του δικτύου Natura 2000 επεμβάσεις, κατέστη σαφές, έστω και διά της απόπου, ότι επιτρεπόμενες επεμβάσεις είναι όσες δεν εξαιρούνται ρητώς. Έστω και έτσι, συνεπώς, αποκαταστάθηκε η μέχρι τότε λανθασμένη εντύπωση ότι οι προστατευόμενες περιοχές δεν αποτελούν ευκαιρία, αλλά εμπόδιο για την τοπική ανάπτυξη. Είναι μία εντύπωση όχι απολύτως αδικαιολόγητη, δεδομένου ότι η απουσία ενός πλαισίου, που να καθορίζει με σαφήνεια ποιες δραστηριότητες επιτρέπονται στις περιοχές του δικτύου Natura 2000 και με ποιες προϋποθέσεις, ποιες

⁷⁰ Στην Ελλάδα, οι περιοχές του δικτύου Natura 2000 καταλαμβάνουν το 27,7% της χερσαίας έκτασης και το 6,0% της θαλάσσιας έκτασης της χώρας. Περισσότερες πληροφορίες στο: <http://www.ypeka.gr/Default.aspx?tabid=432&language=el-GR>

⁷¹ Διβάνη Χ., 2016, «Δίκτυο Natura 2000» στο Βασιλειάδης Δ., Διβάνη Χ., Κουσκουνά Μ., Παπαπετρόπουλος Α., 2016, *Περιβάλλον*, Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα, σελ. 121 επ.

⁷² Ν. 3937/2011, άρθρο 4, ΚΥΑ ΗΠ37338/187/Ε103/2010 (ΦΕΚ Β'1495/2010), άρθρο 5

απαγορεύονται και ποιο είναι το καθεστώς διαχείρισής τους, οδηγεί στην αδυναμία εκμετάλλευσης του δυναμικού αυτών των περιοχών⁷³.

Η περίπτωση των εγκαταστάσεων ΑΠΕ συγκαταλέγεται στις περιπτώσεις επεμβάσεων, που κατά κανόνα επιτρέπονται εντός και πλησίον περιοχών του δικτύου Natura 2000, ρητώς εξαιρουμένων μόνο των οικοτόπων προτεραιότητας⁷⁴. Στις περιπτώσεις των ΑΠΕ, μάλιστα, ο δικαστής προβαίνει, εντός του πλαισίου της περιβαλλοντικής προστασίας, στη στάθμιση δύο αναγκών, που η ικανοποίηση αμφοτέρων εξυπηρετεί το περιβάλλον ανάπτυξης των ΑΠΕ και της διαφύλαξης του ευαίσθητου περιβάλλοντος⁷⁵. Η δυνατότητα αυτή παρέχεται ευθέως από τη νομοθεσία, καθώς ήδη με το άρθρο 8 του ν. 3851/2010, το άρθρο 19 του ν. 1650/1986 τροποποιήθηκε προς την κατεύθυνση αυτή, η οποία διατηρείται και μετά τη θέση σε ισχύ του ν. 3937/2011. Και τούτο, δεδομένου ότι, κατά τη ρητή διατύπωση του άρθρου 5 πλέον του ν. 3937/2011, οι σταθμοί ΑΠΕ αποτελούν μέσο για την προστασία του κλίματος, με αποτέλεσμα η εγκατάστασή τους εντός περιοχών του δικτύου Natura 2000 να επιτρέπεται ευθέως και, μάλιστα, χωρίς να απαιτείται η τήρηση των κατά κανόνα ισχυόντων ελάχιστων ορίων αρτιότητας των γηπέδων, για τη χωροθέτησή τους⁷⁶.

Η κατ' αρχήν δυνατότητα χωροθέτησης εγκαταστάσεων ΑΠΕ εντός των περιοχών του δικτύου Natura 2000, βέβαια, δεν είναι και δε θα μπορούσε σε καμία περίπτωση να είναι άμοιρη προϋποθέσεων και κριτηρίων. Οι ΑΠΕ ναι μεν συμβάλλουν στην περιβαλλοντική προστασία και την καταπολέμηση της κλιματικής αλλαγής, σαφώς όμως επιφέρουν αρνητικές επιπτώσεις στη βιοποικιλότητα. Είναι χαρακτηριστικό ότι τα υδροηλεκτρικά έργα και η αξιοποίηση της κυματικής και παλιρροϊκής ενέργειας επηρεάζουν σημαντικά τη ροή των ποταμών και τη σύσταση των θαλασσών, αντίστοιχα, με περαιτέρω συνέπειες στους οικοτόπους και τα ενδιαιτήματα αυτών, η αξιοποίηση της βιομάζας και οι φωτοβολταϊκοί σταθμοί απαιτούν τη χρήση σημαντικά μεγάλων εκτάσεων γης, οι ανεμογεννήτριες μπορεί να αποδειχθούν θανατηφόρες για τα είδη της ορνιθοπανίδας, ενώ οι περιοχές που

⁷³ Χριστοπούλου Ι., 2010, «Περιοχές Natura: ένας μοχλός ανάπτυξης», *Νόμος και Φύσις*, 05.07.2010, διαθέσιμο στο:

<https://nomosphysis.org.gr/12122/perioxes-natura-enas-moxlos-anaptuksis-ioulios-2010/?st=Natura> [04.09.2019]

⁷⁴ Ν. 3937/2011, άρθρο 5, ΕΠΧΣΑΑ ΑΠΕ, άρθρο 6

⁷⁵ Φορτσάκης Θ., Φαραντούρης Ν., 2016, *Δίκαιο της Ενέργειας*, Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα, σελ. 221

⁷⁶ Ν. 3937/2011, άρθρο 9 παρ. 2

ευνοούν τη γεωθερμική ενέργεια είναι συνήθως περιοχές με σημαντική συμβολή στη διατήρηση της βιοποικιλότητας⁷⁷.

Ακριβώς για τους λόγους αυτούς, η χωροθέτηση ΑΠΕ εντός των περιοχών του δικτύου Natura 2000 δύναται να πραγματοποιείται μόνον εφόσον διασφαλίζεται η διατήρηση του προστατευτέου αντικειμένου της εκάστοτε περιοχής, εφόσον δηλαδή, δεν παραβιάζεται η οικολογική ακεραιότητα της περιοχής χωροθέτησης των ΑΠΕ⁷⁸. Βέβαια, ακόμη και στην περίπτωση, κατά την οποία επέρχεται βλάβη της οικολογικής ακεραιότητας, η χωροθέτηση εγκαταστάσεων ΑΠΕ εντός των περιοχών του δικτύου Natura 2000 εξακολουθεί να είναι δυνατή, καθώς συνιστούν έργα επιτακτικού δημόσιου συμφέροντος, υπό την αυστηρή, όμως, προϋπόθεση, της σωρευτικής συνδρομής ορισμένων προϋποθέσεων, που συνίστανται στην απουσία εναλλακτικής λύσης και στην πρόβλεψη ικανών αντισταθμιστικών μέτρων⁷⁹. Η εξαιρετική αυτή δυνατότητα δεν ισχύει για τις ΣΠΠ, εντός των οποίων δεν επιτρέπεται η χωροθέτηση εγκαταστάσεων ΑΠΕ, εφόσον παραβιάζεται η οικολογική τους ακεραιότητα, ακόμη και εάν συντρέχουν οι λοιπές ως άνω προϋποθέσεις⁸⁰.

Ακριβώς για το λόγο αυτό, περαιτέρω και εξίσου απαραίτητη προϋπόθεση είναι η δέουσα εκτίμηση των επιπτώσεων του εκάστοτε προς εγκατάσταση έργου ΑΠΕ στην προστατευόμενη περιοχή και, μάλιστα, επί τη βάσει των στόχων διατήρησης, που έχουν θεσπιστεί για την περιοχή αυτή⁸¹. Πράγματι, παγίως κρίνεται νομολογιακά ότι από το ισχύον νομοθετικό καθεστώς δεν απορρέει απόλυτη απαγόρευση ανθρώπινων δραστηριοτήτων, συμπεριλαμβανομένης της εγκαταστάσεως ΑΠΕ εντός ή πλησίον περιοχών του δικτύου Natura 2000, όμως, εάν οι εγκαταστάσεις αυτές είναι δυνατόν να επηρεάζουν σημαντικά τέτοιες περιοχές, πρέπει να υπόκεινται σε δέουσα εκτίμηση των περιβαλλοντικών τους επιπτώσεων, γεγονός που καθιστά αποτελεσματικότερη την προστασία των ευαίσθητων αυτών περιοχών⁸². Η δέουσα εκτίμηση στην πραγματικότητα, δε λαμβάνει υπ' όψιν και δε συνεκτιμά το σκοπό, που εξυπηρετεί το έργο, ούτε τις εναλλακτικές λύσεις και το

⁷⁷ Bradbrook A.J., Ottinger R. L., 2003, *Energy Law and Sustainable Development*, IUCN Environmental Policy and Law, Gland – Cambridge, σελ. 32 επ.

⁷⁸ Ν. 3937/2011, άρθρο 5

⁷⁹ Ν. 3937/2011, άρθρο 9

⁸⁰ ΣτΕ 964/2018, 1983/2017, 1973/2017, 3164/2015, 4981/2014

⁸¹ ΚΥΑ 33318/3028/1998 (ΦΕΚ Β'1289/1998), άρθρο 6

⁸² ΣτΕ 964/2018, 1983/2017, 1973/2017, 2741/2014, 807/2014, 711/2014, 2816/2013, 2814/2013, 1422/2013

κόστος τους, αλλά εστιάζει στους στόχους διατήρησης των περιβαλλοντικών στοιχείων⁸³. Η δε εκτίμηση για την προσβολή ή όχι της ακεραιότητας του τόπου δε βασίζεται μόνο σε επιστημονικά στοιχεία, αλλά και σε κρίσεις αξιακού χαρακτήρα⁸⁴.

Η δέουσα αυτή εκτίμηση προϋποθέτει ότι προ της εγκρίσεως του έργου προσδιορίζονται, λαμβανομένων υπ' όψιν των βέλτιστων επιστημονικών γνώσεων επί του θέματος, όλες οι πτυχές του έργου που θα μπορούσαν, είτε η καθεμία από μόνη της, είτε σε συνδυασμό με άλλα έργα, να επηρεάσουν τους στόχους διατηρήσεως του τόπου αυτού. Η δε αρμόδια αρχή επιτρέπει την άσκηση δραστηριότητας στον οικείο τόπο μόνον εφόσον δεν υφίσταται, από επιστημονικής απόψεως, οποιαδήποτε εύλογη αμφιβολία ως προς την απουσία επιβλαβών συνεπειών για την ακεραιότητά του. Η δέουσα εκτίμηση, μάλιστα, πρέπει να διενεργείται και σε έργα χωροθετημένα εκτός του προστατευόμενου τόπου, εφόσον ενδέχεται να έχουν σημαντικές επιπτώσεις σε αυτόν. Η εκτίμηση των επιπτώσεων, τέλος, συνδέεται με το σκοπό διατηρήσεως του προστατευόμενου τόπου, υπό την έννοια ότι έργο που, καίτοι έχει επιπτώσεις επί του συγκεκριμένου τόπου, δε θέτει σε κίνδυνο την επίτευξη των σκοπών της διατηρήσεώς του, δεν μπορεί να θεωρηθεί ως δυνάμενο να επηρεάσει σημαντικά τον συγκεκριμένο τόπο⁸⁵. Ιδίως δε για τα είδη της ορνιθοπανίδας, κατά τη χωροθέτηση αιολικών πάρκων επιβάλλεται, επιπλέον των άλλων, και η εκπόνηση ειδικής ορνιθολογικής μελέτης⁸⁶.

Συνοψίζοντας, η χωροθέτηση εγκαταστάσεων ΑΠΕ εντός περιοχών του δικτύου Natura 2000, είναι κατ' αρχήν επιτρεπτή, εξαιρουμένων των οικοτόπων προτεραιότητας. Απαραίτητη προϋπόθεση είναι η κατά κανόνα διασφάλιση της διατήρησης του προστατευτέου αντικειμένου, ήτοι της οικολογικής ακεραιότητας. Επιπλέον και προς το σκοπό αυτό, απαιτείται η εκ των προτέρων δέουσα εκτίμηση των επιπτώσεων της εγκατάστασης στην προστατευόμενη περιοχή, καθώς επίσης και, εφόσον πρόκειται για αιολικά πάρκα, δυνάμενα να επηρεάσουν την ορνιθοπανίδα, η εκπόνηση ειδικής ορνιθολογικής μελέτης.

⁸³ Νικολόπουλος Τ., 2010, «Περιοχές Natura 2000 και προϋποθέσεις έγκρισης έργων σ' αυτές», *Νόμος και Φύσις*, 11.02.2010, διαθέσιμο στο: <https://nomosphysis.org.gr/12067/perioxes-natura-2000-kai-propotheseis-egkrisis-ergon-s8217-autes-febrouarios-2010/?st=Natura> [04.09.2019]

⁸⁴ Μπάλιας Γ., 2011, «Η δέουσα εκτίμηση επιπτώσεων έργων και σχεδίων στις περιοχές του δικτύου Natura 2000», *Περιβάλλον και Δίκαιο*, τ. 4

⁸⁵ ΣτΕ 1245/2016, 2741/2014, 4784/2013

⁸⁶ ΣτΕ 964/2018, 1983/2017, 1973/2017, 3164/2015, 4981/2014

ΜΕΡΟΣ ΔΕΥΤΕΡΟ

Η ΧΩΡΟΘΕΤΗΣΗ ΚΑΙ ΑΔΕΙΟΔΟΤΗΣΗ ΤΩΝ ΑΠΕ ΕΝΤΟΣ ΠΕΡΙΟΧΩΝ ΑΥΞΗΜΕΝΗΣ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΙΚΗΣ ΠΡΟΣΤΑΣΙΑΣ

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΠΡΩΤΟ

Η ΧΩΡΟΘΕΤΗΣΗ ΤΩΝ ΑΠΕ ΕΝΤΟΣ ΠΕΡΙΟΧΩΝ ΑΥΞΗΜΕΝΗΣ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΙΚΗΣ ΠΡΟΣΤΑΣΙΑΣ, ΚΑΤΑ ΤΗ ΧΩΡΟΤΑΞΙΚΗ ΚΑΙ ΠΟΛΕΟΔΟΜΙΚΗ ΝΟΜΟΘΕΣΙΑ

Α. Η χωροθέτηση των ΑΠΕ στο ΓΠΧΣΑΑ και στα ΠΠΧΣΑΑ

Στο άρθρο 24 του Συντάγματος κατοχυρώνεται η υποχρέωση για ένα σύστημα ολοκληρωμένου και ορθολογικού χωροταξικού σχεδιασμού, με την κατάρτιση των χωρικών σχεδίων, που συνιστούν ουσιώδη όρο της βιώσιμης ανάπτυξης, σύμφωνα με τη φυσιογνωμία, τις ιδιαιτερότητες και τις ανάγκες κάθε περιοχής και προς το σκοπό της βελτίωσης των συνθηκών διαβίωσης του πληθυσμού. Η εκπόνηση των χωρικών αυτών σχεδίων είναι, μάλιστα, απαραίτητη, προκειμένου τα έργα και οι δραστηριότητες, που ασκούν πιέσεις στο περιβάλλον και εγκυμονούν κινδύνους για τις συνθήκες διαβίωσης των ανθρώπων, να οργανώνονται και να εκτελούνται υπό συνθήκες που, κατά το δυνατόν, ελαχιστοποιούν και απορροφούν τις πιέσεις αυτές⁸⁷.

Τούτο δε ενόψει και του γεγονότος ότι ο συνταγματικός σκοπός της προστασίας του περιβάλλοντος είναι, κατ' αρχήν, επιτεύξιμος, μέσω της σύνδεσης της προστασίας του περιβάλλοντος με την οικονομική ανάπτυξη, δεδομένου ότι ο σεβασμός του περιβάλλοντος ως συλλογικού αγαθού και η διατήρηση της ποιότητάς του όχι απλώς δεν αποκλείουν, αλλά προϋποθέτουν την οικονομική ανάπτυξη και διευκολύνονται από αυτή. Αντιστρόφως, όμως, η οικονομική ανάπτυξη, που επιτυγχάνεται, μεταξύ άλλων, μέσω της αξιοποίησης των φυσικών πόρων, δεν επιτρέπεται να επιδιώκεται χωρίς τα αρμόδια νομοθετικά και διοικητικά όργανα να μεριμνούν για την προστασία και διατήρηση του περιβάλλοντος, τούτο δε

⁸⁷ ΣτΕ Ολ. 3037/2008, 2489/2006, 705/2006, 3478/2000, ΣτΕ 1306/2019, 1305/2019, 207/2016, 387/2014, 2816/2013, 1421/2013

προκειμένου η οικονομική ανάπτυξη να καθίσταται βιώσιμη, οριοθετούμενη από την αρχή της αειφορίας, όπως επιτάσσει το Σύνταγμα⁸⁸.

Οι συνταγματικές αυτές επιταγές για ολοκληρωμένο και ορθολογικό χωροταξικό σχεδιασμό, βέβαια, υλοποιήθηκαν στην πράξη με ιδιαίτερη καθυστέρηση. Τούτο είχε ως αποτέλεσμα, κατά την κατάρτιση και έγκριση τόσο του Γενικού Πλαισίου Χωροταξικού Σχεδιασμού και Αειφόρου Ανάπτυξης (ΓΠΧΣΑΑ)⁸⁹, όσο και των Περιφερειακών Πλαισίων Χωροταξικού Σχεδιασμού και Αειφόρου Ανάπτυξης (ΠΠΧΣΑΑ)⁹⁰, να ληφθεί υπ' όψιν η ανάγκη αύξησης της παραγόμενης και καταναλισκόμενης ενέργειας, που προέρχεται από ΑΠΕ, η οποία ρητώς και σαφώς αποτυπώθηκε, έτσι, στο σύνολο των σχεδίων αυτών. Και τούτο, ενόψει αφενός μεν του χρονικού διαστήματος, που μεσολάβησε από την κατοχύρωση των ως άνω συνταγματικών επιταγών μέχρι την κατάρτιση των χωροταξικών σχεδίων, εντός του οποίου η αναγκαιότητα προώθησης των ΑΠΕ αναγνωρίστηκε ευρέως και κατέστη κοινός τόπος, αφετέρου δε του χαρακτήρα των ΑΠΕ τόσο ως όρου για την περιβαλλοντική προστασία, όσο και ως στοιχείου της οικονομικής δραστηριότητας.

Στο πλαίσιο αυτό, χαρακτηριστική είναι η αναγνώριση, στο προοίμιο του ΓΠΧΣΑΑ, που καταρτίστηκε μόλις το 2008, των διεθνών δεσμεύσεων της χώρας για τη μείωση των εκπομπών αερίων, που συμβάλλουν στο φαινόμενο του θερμοκηπίου και, κατ' επέκταση, της αναγκαιότητας θέσπισης μέτρων για την αύξηση της ενέργειας από ΑΠΕ. Αναγνωριζομένων δε των οξύτατων προβλημάτων που προκαλεί η αλλαγή κλίματος με ταχύτατους ρυθμούς, τίθεται, μεταξύ άλλων, ο στόχος της προώθησης εναλλακτικών πηγών ενέργειας, φιλικότερων προς το περιβάλλον, ιδίως δε ανανεώσιμων πηγών ενέργειας⁹¹. Ρητώς προβλέπεται, μάλιστα, η ενίσχυση της ενεργειακής ασφάλειας με πλήρη ανάπτυξη των ΑΠΕ, η αύξηση του ρυθμού διείσδυσης των ΑΠΕ στη συνολική παραγωγή ενέργειας, καθώς επίσης και η αξιοποίηση, για την παραγωγή ενέργειας, των ιδιαίτερων ενεργειακών πλεονεκτημάτων συγκεκριμένων περιοχών της χώρας, συμπεριλαμβανομένου του δυναμικού της χώρας σε ΑΠΕ⁹². Τέλος, η ταχεία προώθηση των ΑΠΕ

⁸⁸ ΣτΕ Ολ. 3920/2010, 2489/2006, 3478/2000, ΣτΕ 1306/2019, 1305/2019,

⁸⁹ Υπ' αριθ. 6877/4871/02.07.2008 απόφαση «Έγκριση του Γενικού Πλαισίου Χωροταξικού Σχεδιασμού και Αειφόρου Ανάπτυξης» (ΦΕΚ Α'128/2008)

⁹⁰ Μέχρι σήμερα έχουν καταρτιστεί και εγκριθεί ΠΠΧΣΑΑ για το σύνολο των Περιφερειών της χώρας, πλην της Περιφέρειας Αττικής, για την οποία δεν προβλέπεται η εκπόνηση ΠΠΧΣΑΑ

⁹¹ ΓΠΧΣΑΑ, άρθρο 2

⁹² ΓΠΧΣΑΑ, άρθρο 6

συμπεριλαμβάνεται στα μέτρα για τη βιώσιμη διαχείριση των φυσικών πόρων, αλλά και για την αντιμετώπιση των κλιματικών αλλαγών⁹³.

Οι γενικές αυτές προβλέψεις, που αφορούν στο σύνολο του εθνικού χώρου, εξειδικεύονται ανά περιφέρεια, μέσω των ΠΠΧΣΑΑ, που έχουν εκπονηθεί και ισχύουν⁹⁴. Έτσι, στο αναθεωρηθέν ΠΠΧΣΑΑ για τη Στερεά Ελλάδα, δίνεται προτεραιότητα στην περιφερειακά σχεδιασμένη ανάπτυξη των ΑΠΕ⁹⁵, στο αναθεωρηθέν ΠΠΧΣΑΑ για την Ανατολική Μακεδονία – Θράκη, αναγνωρίζεται η αναγκαιότητα ανάπτυξης των ΑΠΕ, με γνώμονα την προστασία του φυσικού και πολιτιστικού περιβάλλοντος και του τοπίου της Περιφέρειας⁹⁶, στο αναθεωρηθέν ΠΠΧΣΑΑ για τη Θεσσαλία, καταδεικνύονται οι περιοχές χωροθέτησης των ΑΠΕ και καθορίζεται μία ευρύτερη ζώνη ΑΠΕ, με πιο σύνθετο γεωγραφικό χαρακτήρα⁹⁷, στο αναθεωρηθέν ΠΠΧΣΑΑ για την Ήπειρο, δίνονται κατευθύνσεις για την ανάδειξη ευρειών ζωνών, με συγκριτικά πλεονεκτήματα για τη χωροθέτηση νέων εγκαταστάσεων ανά κατηγορία ΑΠΕ⁹⁸, στο αναθεωρηθέν ΠΠΧΣΑΑ για την Κρήτη, πραγματοποιείται, μεταξύ άλλων, διάκριση του νησιού σε χωρικές ενότητες, ως προς την ανάπτυξη ενέργειας από ΑΠΕ⁹⁹ και στο αναθεωρηθέν ΠΠΧΣΑΑ για τα Ιόνια Νησιά, εισάγεται χωρικό πρότυπο για τα πράσινα νησιά, με έμφαση στη χρήση των ΑΠΕ, για τις οποίες προτείνονται συγκεκριμένες χωρικές ενότητες¹⁰⁰.

Θα πρέπει να σημειωθεί ότι η ανορθόδοξη και, πάντως, όχι αντίστοιχη της ιεράρχησης των επιπέδων των χωροταξικών σχεδίων, χρονολογική σειρά εκπόνησης του ΓΠΧΣΑΑ και των ΠΠΧΣΑΑ, είχε μεν ως αποτέλεσμα να ληφθεί υπ' όψιν η αναγκαιότητα προώθησης των ΑΠΕ, παράλληλα, όμως, δημιούργησε σημαντικά προβλήματα, που απασχόλησαν τη νομολογία¹⁰¹, ως προς τη συμμόρφωση των κατώτερων με τα ανώτερα επίπεδα σχεδιασμού, αλλά και ως προς την αδειοδότηση των έργων ΑΠΕ, ενόψει του ελλείποντος χωροταξικού σχεδιασμού. Στο πλαίσιο

⁹³ ΓΠΧΣΑΑ, άρθρο 10

⁹⁴ Πρέπει να σημειωθεί ότι τούτο ισχύει για τις Περιφέρειες, τα ΠΠΧΣΑΑ των οποίων έχουν αναθεωρηθεί, ήτοι για τις Περιφέρειες Στερεάς Ελλάδας, Ανατολικής Μακεδονίας Θράκης, Θεσσαλίας, Ηπείρου, Κρήτης και Ιονίων Νήσων, όχι όμως και για τις Περιφέρειες Δυτικής Ελλάδας, Πελοποννήσου, Δυτικής Μακεδονίας, Κεντρικής Μακεδονίας, Βορείου Αιγαίου και Νοτίου Αιγαίου, τα ΠΠΧΣΑΑ των οποίων καταρτίστηκαν τα έτη 2003 και 2004 και δεν έχουν αναθεωρηθεί.

⁹⁵ ΦΕΚ ΑΑΠ 299/2018

⁹⁶ ΦΕΚ ΑΑΠ 248/2018

⁹⁷ ΦΕΚ ΑΑΠ 269/2018

⁹⁸ ΦΕΚ ΑΑΠ 286/2018

⁹⁹ ΦΕΚ ΑΑΠ 260/2017

¹⁰⁰ ΦΕΚ ΑΑΠ 16/2019

¹⁰¹ Φορτσάκης Θ., Φαραντούρης Ν., 2016, *Δίκαιο της Ενέργειας*, Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα, σελ. 223

αυτό, έγινε νομολογιακά δεκτό ότι μέχρι την ολοκλήρωση της διαδικασίας χωροταξικού σχεδιασμού, η αδειοδότηση έργων ΑΠΕ επιτρέπεται μόνον αν έχει προηγηθεί σε επίπεδο νομού ή σχετικώς ευρείας διοικητικής περιφέρειας συνολική μελέτη, κατά την οποία να έχουν συνεκτιμηθεί αφενός μεν οι ενεργειακές ανάγκες, τις οποίες πρόκειται να καλύψουν οι προς εγκατάσταση σταθμοί, αφετέρου δε οι επιπτώσεις στην περιοχή από την εγκατάσταση των έργων αυτών και να έχει προσδιοριστεί ο συνολικός αριθμός των ΑΠΕ, που μπορεί να εγκατασταθούν στην περιοχή, με τήρηση των ορίων της φέρουσας ικανότητάς της, χωρίς, όμως, να απαιτείται σε κάθε περίπτωση προηγούμενος καθορισμός περιοχών εγκατάστασης ΑΠΕ, με χωροταξικό σχέδιο¹⁰².

Κομβικό σημείο στην κρίση αυτή υπήρξε το στοιχείο της φέρουσας ικανότητας, όρος με τον οποίο αποδίδεται η έννοια της πεπερασμένης χωρητικότητας και αντοχής των οικοσυστημάτων και των ανθρωπογενών συστημάτων, ώστε να μην επέλθει σοβαρή επιδείνωσή τους και ο οποίος συνδέθηκε εξ αρχής με τη βιώσιμη ανάπτυξη και με τα προβλήματα από την απουσία χωροταξικού σχεδιασμού¹⁰³. Πρόκειται για ειδικότερη έκφραση της αρχής της βιώσιμης ανάπτυξης, με την οποία αποτυπώνεται η ικανότητα μίας περιοχής να δεχθεί και άλλες δραστηριότητες χωρίς να υποβαθμισθεί κατά τρόπο ανεπανόρθωτο το περιβάλλον, δεδομένου ότι κάθε οικοσύστημα έχει ορισμένα όρια αντοχής στις ανθρώπινες δραστηριότητες, πέρα από τα οποία δεν είναι πλέον δυνατή η συνύπαρξη των δραστηριοτήτων αυτών με τη φύση, η ισορροπία ανατρέπεται, το σύστημα καθίσταται ασταθές και η βλάβη, την οποία υφίσταται το περιβάλλον, καθίσταται οριστική και μη επανορθώσιμη¹⁰⁴.

¹⁰² Φοβάκης Α., 2017, «Ανασκόπηση της νομολογίας ΣτΕ για τα Ειδικά Πλαίσια Χωροταξικού Σχεδιασμού», *Νόμος και Φύσις*, 22.05.2017, διαθέσιμο στο: <https://nomosphysis.org.gr/16230/nomologia-ste-gia-ta-eidika-plaisia-xorotaksikoy-sxediasmoy/?st=%CE%B1%CE%BD%CE%B1%CE%BD%CE%B5%CF%8E%CF%83%CE%B9%CE%BC%CE%B5%CF%82> [05.09.2019]

¹⁰³ Σακκελαροπούλου Α., 2016, «Η στάση του Συμβουλίου της Επικρατείας και η φέρουσα ικανότητα», *Νόμος και Φύσις*, 04.02.2016, διαθέσιμο στο: <https://nomosphysis.org.gr/13341/i-stasi-toy-symvolyioy-tis-epikrateias-kai-i-feroysa-ikanotita/> [05.09.2019]

¹⁰⁴ Μενουδάκος Κ., 1997, «Προστασία του περιβάλλοντος στο ελληνικό δημόσιο δίκαιο», *Νόμος και Φύσις*, 03.04.2003, διαθέσιμο στο: <https://nomosphysis.org.gr/7017/prostasia-tou-periballontos-sto-elliniko-dimosio-dikaio-febrouarios-1997/> [05.09.2019]

B. Το ΕΠΧΣΑΑ για τις ΑΠΕ

Το καθεστώς χωροθέτησης των εγκαταστάσεων ΑΠΕ εξειδικεύτηκε με το Ειδικό Πλαίσιο Χωροταξικού Σχεδιασμού και Αειφόρου Ανάπτυξης (ΕΠΧΣΑΑ) για τις ΑΠΕ¹⁰⁵, το οποίο εγκρίθηκε λίγο μετά το ΓΠΧΣΑΑ και σε συμμόρφωση με τις προβλέψεις αυτού. Πρόκειται για το ΕΠΧΣΑΑ, που θέτει και εξειδικεύει τις κατευθύνσεις για τη βιώσιμη ανάπτυξη και την οργάνωση του εθνικού χώρου ιδιαίτερα αναφορικά με τη χωρική διάρθρωση της ηλεκτροπαραγωγής από ΑΠΕ, υπό τη διπλή ιδιότητα του κλάδου παραγωγικής δραστηριότητας και της υποδομής εθνικής σημασίας και κοινής ωφέλειας, με βαρύνουσα σημασία για την προστασία του περιβάλλοντος¹⁰⁶.

Με το ΕΠΧΣΑΑ για τις ΑΠΕ επιβεβαιώθηκε, κατ' αρχάς, ο χαρακτήρας των ΑΠΕ ως πηγών φιλικών προς το περιβάλλον, που όμως δε στερούνται παντελώς επιπτώσεων σε αυτό, επιπτώσεις οι οποίες, μάλιστα, διαφοροποιούνται ανάλογα με το είδος της εκάστοτε τεχνολογίας ΑΠΕ και οι οποίες δύνανται να εκτείνονται στο ανθρωπογενές και στο φυσικό περιβάλλον¹⁰⁷. Περαιτέρω, αναγνωρίστηκαν οι ΑΠΕ ως βασική συνιστώσα της αειφόρου ανάπτυξης και η φύση των αντίστοιχων έργων ως έργα δημόσιας ωφέλειας, καθώς επίσης και η ανάπτυξη των ΑΠΕ ως βασική προτεραιότητα της Ευρωπαϊκής Ένωσης, δεσμευτική για την Ελλάδα¹⁰⁸.

Στο πλαίσιο αυτό, αναγνωρίστηκε η ανάγκη προσαρμογής του κανονιστικού πλαισίου εγκατάστασης των ΑΠΕ προς τις εθνικές διατάξεις, που αφορούν στο χωροταξικό σχεδιασμό και τις χρήσεις γης και η ανάγκη καθιέρωσης σαφών κανόνων και γενικών κριτηρίων χωροθέτησης των έργων ΑΠΕ. Τούτο δε, προκειμένου να παρασχεθεί ένα σαφές πλαίσιο τόσο στις αδειοδοτούσες αρχές, όσο και στις ενδιαφερόμενες επιχειρήσεις, ώστε να προσανατολιστούν σε κατ' αρχήν κατάλληλες, από χωροταξικής απόψεως, περιοχές εγκατάστασης και να μειωθούν οι αβεβαιότητες και οι συγκρούσεις χρήσεων γης, να ικανοποιηθούν οι ευρύτερες ανάγκες προστασίας του περιβάλλοντος και, εν γένει, να διασφαλιστεί ένα κοινό πλαίσιο χωρικής οργάνωσης των ΑΠΕ, σύμφωνα αφενός μεν με τη φυσιογνωμία και τις χωροταξικές

¹⁰⁵ Υπ' αριθ. 49828/12.11.2008 απόφαση «Εγκριση Ειδικού Πλαισίου Χωροταξικού Σχεδιασμού και Αειφόρου Ανάπτυξης για τις Ανανεώσιμες Πηγές Ενέργειας και της Στρατηγικής Μελέτης Περιβαλλοντικών Επιπτώσεων αυτού» (ΦΕΚ Β'2464/2008)

¹⁰⁶ Παπαπετρόπουλος Α., 2008, *Δίκαιο και Πολιτική του Χωροταξικού Σχεδιασμού*, Εκδόσεις Αντ. Ν. Σάκκουλα, Αθήνα – Κομοτηνή, σελ 421 επ.

¹⁰⁷ ΕΠΧΣΑΑ ΑΠΕ, προοίμιο & ΣΜΠΕ

¹⁰⁸ ΕΠΧΣΑΑ ΑΠΕ, προοίμιο & ΣΜΠΕ

ιδιαιτερότητες της κάθε περιοχής της ελληνικής επικράτειας, αφετέρου δε με τις επιμέρους κατηγορίες των έργων ΑΠΕ¹⁰⁹.

Καθορίστηκαν, έτσι, οι βασικές κατευθύνσεις για τη χωροθέτηση των ΑΠΕ στο σύνολο του εθνικού χώρου¹¹⁰ και θεσπίστηκαν οι ειδικότερες χωροταξικές προϋποθέσεις εγκατάστασης εκάστης κατηγορίας ΑΠΕ¹¹¹, σε συνάρτηση με τις συνθήκες και τις δυνατότητες κάθε περιοχής. Προβλέφθηκαν, έτσι, όροι και κριτήρια που αφορούν τον εντοπισμό των κατ' αρχήν κατάλληλων, από απόψεως διαθέσιμου δυναμικού, περιοχών για την εγκατάσταση των οικείων έργων, τον καθορισμό περιοχών αποκλεισμού και ζωνών ασυμβατότητας, καθώς και την ενσωμάτωση στις επιμέρους ρυθμίσεις του σχεδίου συγκεκριμένων απαιτήσεων για την εξασφάλιση ενός υψηλού επιπέδου προστασίας του περιβάλλοντος και, ιδίως, για την αρμονική ένταξη των σχετικών έργων στο φυσικό και ανθρωπογενές περιβάλλον της ευρύτερης περιοχής εγκαταστάσεώς τους¹¹². Συμπεριλήφθηκαν δε, μεταξύ άλλων, ειδικότερες προβλέψεις, αναφορικά με τη χωροθέτηση εγκαταστάσεων ΑΠΕ εντός και πλησίον περιοχών που χρήζουν, λόγω της περιβαλλοντικής τους σημασίας, αυξημένης προστασίας, συμπεριλαμβανομένων των δασών, των δασικών και αναδασωτέων εκτάσεων και των περιοχών του δικτύου Natura 2000.

Πιο συγκεκριμένα, αναφορικά με τη χωροθέτηση εγκαταστάσεων ΑΠΕ εντός δασών, δασικών και αναδασωτέων εκτάσεων, ρητώς απαγορεύθηκε η χωροθέτηση κάθε έργου ΑΠΕ, ανεξαρτήτως κατηγορίας, εντός, μεταξύ άλλων, των αισθητικών δασών¹¹³. Περαιτέρω, ιδίως για την εγκατάσταση Μικρών Υδροηλεκτρικών Έργων (ΜΥΗΕ), αναγνωρίστηκε ότι οι περιοχές αξιοποίησης του υδατικού δυναμικού εντοπίζονται κυρίως σε ημιορεινές και ορεινές περιοχές, συμπεριλαμβανομένων των δασικών εκτάσεων¹¹⁴. Τέλος, η κατ' αρχήν δυνατότητα χωροθέτησης αιολικών έργων εντός δασών, δασικών και αναδασωτέων εκτάσεων, που ρητώς κατοχυρώθηκε, ορίστηκε ότι θα πρέπει να πραγματοποιείται με τη μικρότερη δυνατή βλάβη της

¹⁰⁹ ΕΠΧΣΑΑ ΑΠΕ, προοίμιο, ΣτΕ 1358/2018

¹¹⁰ ΣτΕ 1260/2018, 3979/2015, 3140/2015, 1421/2013

¹¹¹ Ρητώς εξαιρέθηκαν από το πεδίο εφαρμογής του ΕΠΧΣΑΑ ΑΠΕ οι σταθμοί που δεν υποχρεούνται σε λήψης άδειας παραγωγής, εγκατάστασης και λειτουργίας, τα Μεγάλα Υδροηλεκτρικά Έργα και οι μη οχλούσες εγκαταστάσεις ΑΠΕ. ΕΠΧΣΑΑ ΑΠΕ, άρθρο 3

¹¹² Σακκελαροπούλου Α., 2013, «Χωροταξία και ανανεώσιμες πηγές ενέργειας», σημειώσεις από τον κύκλο διαλέξεων του Τεχνικού Επιμελητηρίου της Ελλάδας «Επίκαιρα θέματα δικαίου περιβάλλοντος, χωροταξίας και πολεοδομίας»

¹¹³ ΕΠΧΣΑΑ ΑΠΕ, άρθρα 6, 14, 17, 18, 19

¹¹⁴ ΕΠΧΣΑΑ ΑΠΕ, άρθρο 13

δασικής βλάστησης, να συνοδεύεται από τον περιορισμό στο ελάχιστο της φθοράς της βλάστησης και να ακολουθείται από την αποκατάσταση της αισθητικής του τοπίου, ενώ, στον αντίποδα αυτών, απαγορεύθηκε ρητώς και πλήρως η χωροθέτηση φωτοβολταϊκών έργων εντός, μεταξύ άλλων, δασών¹¹⁵.

Περαιτέρω, αναφορικά με τη βιοποικιλότητα και τις περιοχές του δικτύου Natura 2000, ρητώς απαγορεύθηκε η χωροθέτηση κάθε έργου ΑΠΕ, ανεξαρτήτως κατηγορίας, εντός, μεταξύ άλλων, των οικοτόπων προτεραιότητας των περιοχών, που έχουν ενταχθεί ως ΤΚΣ στο δίκτυο Natura 2000¹¹⁶. Κατά τα λοιπά και δεδομένης της απουσίας διαφορετικής πρόβλεψης, νοείται ως δυνατή και σύμφωνη με τις προβλέψεις του ΕΠΧΣΑΑ για τις ΑΠΕ, η χωροθέτηση εγκαταστάσεων ΑΠΕ εντός περιοχών του δικτύου Natura 2000. Ειδικά, μάλιστα, για τα ΜΥΗΕ μέσου και μεγάλου ύψους υδραυλικής πτώσης, προβλέφθηκε η κατασκευή σηράγγων ή εγκιβωτισμένων αγωγών εντός του εδάφους στο υδραυλικό σύστημα προσαγωγής και απαγωγής της παροχής, ώστε να μην υπάρχει πρόσθετη περιβαλλοντική επιβάρυνση¹¹⁷. Ιδίως δε για τις αιολικές εγκαταστάσεις, ρητώς και σαφώς επετράπη η χωροθέτησή τους εντός ΖΕΠ και ΣΠΠ¹¹⁸.

Με τις ανωτέρω προβλέψεις, ως προς τις επιτρεπόμενες εντός των ως άνω περιοχών αυξημένης προστασίας εγκαταστάσεις ΑΠΕ, πραγματοποιείται, κατ' ουσίαν, παραπομπή στη νομοθεσία, με την οποία θεσπίζεται το αυξημένο προστατευτικό καθεστώς των περιοχών αυτών, η οποία επαναλαμβάνεται, χωρίς να εισάγονται, κατά τροποποίηση ή συμπλήρωσή της, νεότερες ρυθμίσεις επί των ζητημάτων αυτών¹¹⁹. Οι ως άνω προβλέψεις του ΕΠΧΣΑΑ για τις ΑΠΕ, βέβαια, υπήρξαν το αποτέλεσμα της σχετικώς εκπονηθείσας Στρατηγικής Μελέτης Περιβαλλοντικών Επιπτώσεων (ΣΜΠΕ), στην οποία συμπεριλήφθηκε η συνολική προσέγγιση της περιβαλλοντικής διάστασης του χωροταξικού σχεδιασμού των ΑΠΕ, λαμβανομένων υπ' όψιν των σκοπών δημοσίου συμφέροντος, που εξυπηρετούνται με την προώθηση των ΑΠΕ, ενώ ακολουθήθηκε ένα σύστημα χωροθέτησης, μέσω

¹¹⁵ ΕΠΧΣΑΑ ΑΠΕ, άρθρα 6, 17

¹¹⁶ ΕΠΧΣΑΑ ΑΠΕ, άρθρα 6, 14, 17, 18, 19

¹¹⁷ ΕΠΧΣΑΑ ΑΠΕ, άρθρο 15

¹¹⁸ ΕΠΧΣΑΑ ΑΠΕ, άρθρο 6. Η πρόβλεψη αυτή προστέθηκε με το άρθρο δέκατο τρίτο του ν. 4296/2014 (ΦΕΚ Α' 214/2014)

¹¹⁹ ΣτΕ 2814/2013

συγκεκριμένων κριτηρίων, καθορισμένων σε εθνικό επίπεδο και προσαρμοσμένων στις ιδιαιτερότητες των περιοχών υποδοχής¹²⁰.

Είναι δε οι προβλέψεις αυτές νομικά δεσμευτικές, κατ' αρχάς, για τον υποκείμενο χωροταξικό και πολεοδομικό σχεδιασμό, ήτοι κατά την έγκριση ρυθμιστικών και γενικών πολεοδομικών σχεδίων και κάθε είδους σχεδίων χρήσεων γης και κατά την έκδοση εγκρίσεων και αδειών για την εγκατάσταση και λειτουργία έργων ανάπτυξης των σχετικών παραγωγικών δραστηριοτήτων¹²¹. Ακριβώς για το λόγο αυτό, ρητώς ορίστηκε, με το άρθρο 9 του ν. 3851/2010 (ΦΕΚ Α'85/2010), η υποχρέωση τροποποίησης ή αναθεώρησης εγκεκριμένων ΠΠΧΣΑΑ, προκειμένου να συμμορφώνονται με τις προβλέψεις του ΕΠΧΣΑΑ ΑΠΕ και, παράλληλα, προβλέφθηκε ότι για την εγκατάσταση σταθμών ΑΠΕ λαμβάνονται υπ' όψιν μόνο εγκεκριμένα σχέδια και μελέτες, που εναρμονίζονται προς το ΕΠΧΣΑΑ για τις ΑΠΕ, ενώ ελλείψει τέτοιων σχεδίων εφαρμόζονται απευθείας οι κατευθύνσεις του ΕΠΧΣΑΑ για τις ΑΠΕ.

Επίσης για το λόγο αυτό, κατά την πρόσφατη αναθεώρηση του νομοθετικού πλαισίου, που διέπει τις χρήσεις γης, ελήφθη υπ' όψιν η αναγκαιότητα χωροθέτησης των ΑΠΕ σε ορισμένες περιοχές. Έτσι, με το νέο π.δ 59/2018 «Κατηγορίες και περιεχόμενο χρήσεων γης» (ΦΕΚ Α'114/2018), οι εγκαταστάσεις ΑΠΕ ρητώς συγκαταλέγονται μεταξύ των ειδικών κατηγοριών χρήσεων και, περαιτέρω, ρητώς προβλέπεται η δυνατότητα εγκατάστασής τους, σε περιοχές όπου επιτρέπονται χρήσεις τουρισμού και αναψυχής, παραγωγικών δραστηριοτήτων χαμηλής, μέσης και υψηλής όχλησης, χονδρεμπορίου, αστικών υποδομών κοινής ωφέλειας, αγροτικής χρήσης, αλλά και σε περιοχές εντός οριοθετημένων οικισμών κάτω των 2.000 κατοίκων, στους οποίους δεν έχει ολοκληρωθεί ο πολεοδομικός σχεδιασμός και ο καθορισμός χρήσεων γης, μόνον, όμως, μεταβατικά και έως τη θεσμοθέτηση του πολεοδομικού σχεδίου τους¹²². Εξυπακούεται ότι, κατά τον πολεοδομικό σχεδιασμό μίας περιοχής, οι ρυθμίσεις τόσο του ως άνω π.δ, όσο και του ΕΠΧΣΑΑ για τις ΑΠΕ, λαμβάνονται υπ' όψιν.

Εξίσου δεσμευτικές είναι οι προβλέψεις του ΕΠΧΣΑΑ για τις ΑΠΕ για το στάδιο της περιβαλλοντικής αδειοδότησης των ΑΠΕ, κατά το οποίο θα πρέπει να

¹²⁰ ΣτΕ 1421/2013

¹²¹ ΣτΕ 1260/2018, 1421/2013

¹²² Π.Δ 59/2018, άρθρα 1, 8-9, 11-12, 14-16

εξετάζεται η πλήρωση των κριτηρίων χωροθέτησης, που θεσπίζονται με το ΕΠΧΣΑΑ για τις ΑΠΕ. Ειδικότερα, η εξέταση και εκτίμηση των περιβαλλοντικών επιπτώσεων των ΑΠΕ, η οποία λαμβάνει χώρα ιδίως κατά το στάδιο της έγκρισης των περιβαλλοντικών όρων εγκατάστασης και λειτουργίας τους, πρέπει να στηρίζεται, μεταξύ άλλων, στους όρους του ΕΠΧΣΑΑ για τις ΑΠΕ¹²³. Η δεσμευτικότητα του ΕΠΧΣΑΑ για τις ΑΠΕ, μάλιστα, αναπτύσσεται παρά το γεγονός ότι με τις ρυθμίσεις του καταλείπεται ευρύτατη ευχέρεια στη Διοίκηση, κατά την εφαρμογή τους, δεδομένου ότι, σε κάθε περίπτωση, δεν πρέπει να ανατρέπονται οι βασικές επιλογές και η συνολική ισορροπία των ρυθμίσεών του¹²⁴. Δεν είναι δε μόνον ενδεικτικές προτάσεις και διατάξεις κατευθυντηρίου χαρακτήρα, που περιλαμβάνονται στο ΕΠΧΣΑΑ για τις ΑΠΕ και απευθύνονται προς τη Διοίκηση, αλλά εξίσου περιλαμβάνονται και πλήρεις κανόνες δικαίου, όπως απαγορεύσεις και περιορισμοί, που είναι πλήρως δεσμευτικοί τόσο για τις αδειοδοτούσες αρχές όσο και για τους αιτούντες την έκδοση επιμέρους αδειών και εγκρίσεων¹²⁵. Το ΕΠΧΣΑΑ για τις ΑΠΕ, δηλαδή, αποτελείται από αμιγώς ενδεικτικές προτάσεις, από κατευθυντήριες διατάξεις δεσμευτικές ως προς το αποτέλεσμα και από εξειδικευμένες προβλέψεις αμέσως εφαρμοστέες και δεσμευτικές¹²⁶.

¹²³ ΣτΕ 964/2018, 1421/2013

¹²⁴ Σακκελαροπούλου Α., 2018, «Περιβαλλοντικό Σύνταγμα και ΣτΕ στα χρόνια της κρίσης», *Νόμος και Φύσις*, 19.02.2018, διαθέσιμο στο:

<https://nomosphysis.org.gr/17509/perivallontiko-syntagma-kai-ste-sta-xronia-tis-krisis/?st=%CE%B1%CE%BD%CE%B1%CE%BD%CE%B5%CF%8E%CF%83%CE%B9%CE%BC%CE%B5%CF%82> [06.09.2019]

¹²⁵ Γιαννακούρου Γ., 2008, «Το θεσμικό πλαίσιο του χωροταξικού σχεδιασμού στην Ελλάδα: επίκαιρα διλήμματα και προκλήσεις για το μέλλον», *Νόμος και Φύσις*, 14.02.2018, διαθέσιμο στο:

<https://nomosphysis.org.gr/11271/to-thesmiko-plaisio-tou-xorotaksikou-sxediasmou-stin-ellada-epikaira-dilimata-kai-prokliseis-gia-to-mellon-febrouarios-2008/?st=%CE%B1%CE%BD%CE%B1%CE%BD%CE%B5%CF%8E%CF%83%CE%B9%CE%BC%CE%B5%CF%82> [06.09.2019]

¹²⁶ Γιαννακούρου Γ, 2011, «Το νομικό πλαίσιο του χωροταξικού σχεδιασμού στην Ελλάδα: θεωρία και πράξη» στο Σακκελαροπούλου Α., Κουφάκη Ι., 2008, *Δίκαιο του Περιβάλλοντος. Πρακτικά Σεμιναρίων 2008-2009. Τόμος Ι*, Δικηγορικός Σύλλογος Αθηνών, Αθήνα, σελ. 133

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΔΕΥΤΕΡΟ

ΟΙ ΑΠΑΙΤΗΣΕΙΣ ΑΔΕΙΟΔΟΤΗΣΗΣ ΤΩΝ ΑΠΕ ΕΝΤΟΣ ΠΕΡΙΟΧΩΝ ΑΥΞΗΜΕΝΗΣ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΙΚΗΣ ΠΡΟΣΤΑΣΙΑΣ

Α. Οι απαιτήσεις αδειοδότησης των εγκαταστάσεων ΑΠΕ γενικά

Η εγκατάσταση και λειτουργία των έργων ΑΠΕ προϋποθέτει την αδειοδότηση των έργων αυτών, η οποία, με τη σειρά της, αποτελείται από σύνθετες διαδικασίες και απαιτεί την έκδοση πλήθους αδειών. Το πλαίσιο αδειοδότησης ρυθμίζεται κατ' αρχάς από το ν. 3468/2006, όπως αυτός έχει τροποποιηθεί με το ν. 3851/2010 και ισχύει. Έτσι, απαιτείται, κατ' αρχάς, η χορήγηση, εκ μέρους της Ρυθμιστικής Αρχής Ενέργειας (ΡΑΕ), άδειας για την παραγωγή ηλεκτρικής ενέργειας από ΑΠΕ, η οποία εκδίδεται για 25 έτη, με συγκεκριμένο περιεχόμενο και επί τη βάση συγκεκριμένων κριτηρίων, στα οποία ρητώς συγκαταλέγεται η συμμόρφωση του έργου με το ΕΠΧΣΑΑ για τις ΑΠΕ. Η άδεια αυτή προηγείται της έκδοσης των λοιπών απαιτούμενων αδειών, για την έκδοση των οποίων αποτελεί απαραίτητη προϋπόθεση, χωρίς βέβαια να τις υποκαθιστά¹²⁷.

Περαιτέρω, απαιτείται η εξασφάλιση άδειας εγκατάστασης του σταθμού ΑΠΕ, η οποία χορηγείται από το Υπουργείο Περιβάλλοντος και Ενέργειας (ΥΠΕΝ) ή την οικεία Περιφέρεια, ανάλογα με την κατηγορία του έργου, υπό την προϋπόθεση της συνδρομής συγκεκριμένων προϋποθέσεων, με συγκεκριμένη διαδικασία και με ισχύ κατά κανόνα για δύο έτη¹²⁸. Επιπλέον, απαιτείται η εξασφάλιση άδειας λειτουργίας του σταθμού ΑΠΕ, η οποία χορηγείται από το ίδιο όργανο, που χορηγεί την άδεια εγκατάστασης, κατόπιν συγκεκριμένης διαδικασίας και με ισχύ τουλάχιστον εικοσαετίας¹²⁹.

¹²⁷ Ν. 3468/2006, άρθρα 3-4. Από την υποχρέωση λήψης τέτοιας άδειας εξαιρούνται γεωθερμικοί σταθμοί ισχύος μέχρι 0,5 MW, σταθμοί βιομάζας, βιοαερίου και βιοκαυσίμων ισχύος μέχρι 1 MWp, σταθμοί ΣΗΘΥΑ ισχύος μέχρι 60 kW, σταθμοί ΑΠΕ ισχύος μέχρι 5 MWe, που εγκαθίστανται για εκπαιδευτικούς ή ερευνητικούς σκοπούς ή από το ΚΑΠΕ, αυτόνομοι σταθμοί ΑΠΕ μη συνδεδεμένοι με το Σύστημα ή το Δίκτυο, ισχύος μέχρι 5 MWe, σταθμοί ΑΠΕ από αυτοπαραγωγούς, Μικροί Υδροηλεκτρικοί Σταθμοί ισχύος μέχρι 0,5 MW και οποιοί σταθμοί ΑΠΕ με ισχύ μέχρι 50 kW και υπό ειδικότερες προϋποθέσεις.

¹²⁸ Ν. 3468/2006, άρθρο 8, ΥΑ Δ6/Φ1/οικ.13310/2007 (ΦΕΚ Β'1153/2007)

¹²⁹ Ν. 3468/2006, άρθρο 8, ΥΑ Δ6/Φ1/οικ.13310/2007 (ΦΕΚ Β'1153/2007)

Πέραν τούτων, ιδιαίτερα σημαντικό κομμάτι της αδειοδότησης των έργων ΑΠΕ αποτελεί η περιβαλλοντική αδειοδότηση των οικείων εγκαταστάσεων. Η έννοια της περιβαλλοντικής αδειοδότησης εισήχθη αρχικώς σε ενωσιακό επίπεδο, με την Οδηγία 85/337/ΕΟΚ, ενώ σήμερα οι αντίστοιχες απαιτήσεις ρυθμίζονται με την Οδηγία 2011/92/ΕΕ, όπως αυτή έχει τροποποιηθεί με την Οδηγία 2014/52/ΕΕ και ισχύει. Πρόκειται για την πρακτική έκφραση και εφαρμογή των αρχών της προφύλαξης και της πρόληψης, μέσα από τη θέσπιση της υποχρέωσης εκτίμησης εκ των προτέρων των σημαντικών περιβαλλοντικών επιπτώσεων, που ενδέχεται να συνεπάγονται ορισμένα δημόσια ή ιδιωτικά έργα ή δραστηριότητες¹³⁰ και συνιστά, έτσι, ένα θεσμό συνεχούς παρακολούθησης των ανθρώπινων επεμβάσεων στο περιβάλλον¹³¹, αλλά και έναν τρόπο ουσιαστικού και αποτελεσματικού ελέγχου, που είναι το απαραίτητο και αποτελεσματικό εργαλείο στη συνεπή εφαρμογή της περιβαλλοντικής νομοθεσίας¹³².

Οι εγκαταστάσεις ΑΠΕ συγκαταλέγονται, κατά την έννοια της ισχύουσας Οδηγίας, στα έργα αυτά, με αποτέλεσμα να απαιτείται για τις εγκαταστάσεις αυτές η περιβαλλοντική τους αδειοδότηση, μέσα από συγκεκριμένες μελέτες και προκαθορισμένες διαδικασίες. Η περιβαλλοντική αδειοδότηση των έργων ΑΠΕ είναι απαραίτητη και υποχρεωτική, για την εκτίμηση του ανανεώσιμου ενεργειακού δυναμικού της εκάστοτε περιοχής και τον υπολογισμό των τοπικών αναγκών, για την προσαρμογή του αειφόρου ενεργειακού σχεδιασμού σε αυτές¹³³. Τούτο δε ενόψει του γεγονότος ότι ναι μεν η χρήση των ΑΠΕ εναρμονίζεται κατ' αρχήν με τη συνταγματική επιταγή για την περιβαλλοντική προστασία, έχει όμως άμεση επίδραση στο φυσικό περιβάλλον και είναι δυνατόν να αποτελέσει κίνδυνο σοβαρής αλλοίωσης ή ακόμη και ανεπανόρθωτης καταστροφής του, εάν δε γίνεται πλήρης επιστημονική

¹³⁰ Οδηγία 2011/92/ΕΕ, προοίμιο, άρθρα 1 – 2

¹³¹ Παπαπετρόπουλος Α., 2003, *Οι Μελέτες Περιβαλλοντικών Επιπτώσεων στην Ευρωπαϊκή και στην Ελληνική έννομη τάξη*, Εκδόσεις Αντ. Ν. Σάκουλα, Αθήνα – Κομοτηνή, σελ. 54 επ.

¹³² Εξαρχουλέα Ι., 2009, «Ζητήματα περιβαλλοντικής αδειοδότησης», *Νόμος και Φύσις*, 09.04.2009, διαθέσιμο στο:

<https://nomosphysis.org.gr/11694/zitimata-periballontikis-adeiodotisis-aprilios-2009/?st=%CE%B1%CE%B4%CE%B5%CE%B9%CE%BF%CE%B4%CF%8C%CF%84%CE%B7%CF%83%CE%B7> [10.09.2019]

¹³³ Λυπιδής Γ., 2004, «Ανανεώσιμες Πηγές Ενέργειας. Η εναλλακτική τεχνολογία για ένα αειφόρο μέλλον», *Νόμος και Φύσις*, 10.11.2004, διαθέσιμο στο:

<https://nomosphysis.org.gr/8353/ananeosimes-piges-energeias-i-enallaktiki-texnologgia-gia-ena-aeiforo-mellon-noembrios-2004/?st=%CE%B1%CE%BD%CE%B1%CE%BD%CE%B5%CF%8E%CF%83%CE%B9%CE%BC%CE%B5%CF%82> [12.10.2019]

μελέτη όλων των επιπτώσεων της στο περιβάλλον, οπότε και μόνο είναι σύμφωνη με την αρχή της βιώσιμης ανάπτυξης¹³⁴.

Για τη χορήγηση, δηλαδή, άδειας εγκατάστασης και λειτουργίας σε έργα ΑΠΕ, απαιτείται, μεταξύ άλλων, η εξέταση και εκτίμηση των περιβαλλοντικών και άλλων επιπτώσεων από τα έργα αυτά στην περίξ αυτών περιοχή, η εκτίμηση δε αυτή γίνεται, κατ' αρχήν, κατά το στάδιο έγκρισης των περιβαλλοντικών όρων εγκατάστασης και λειτουργίας τους, κατά το οποίο, μάλιστα, πρέπει να λαμβάνονται υπ' όψιν οι όροι τόσο του ΕΠΧΣΑΑ για τις ΑΠΕ, όσο και του εκάστοτε εφαρμοζόμενου ΠΠΧΣΑΑ¹³⁵. Θα πρέπει, ωστόσο, να σημειωθεί ότι η Οδηγία προβαίνει σε σαφή διαχωρισμό, ανάμεσα στα έργα και τις δραστηριότητες, για τα οποία τα κράτη μέλη οφείλουν υποχρεωτικά και οπωσδήποτε να προβλέψουν διαδικασία περιβαλλοντικής αδειοδότησης και σε αυτά, για τα οποία τα κράτη μέλη δύνανται να αποφασίσουν ελεύθερα εάν θα υπαχθούν σε τέτοια αδειοδοτική διαδικασία¹³⁶. Τα έργα ΑΠΕ συγκαταλέγονται στη δεύτερη αυτή περίπτωση.

Η Ελλάδα βρίσκεται ανάμεσα στα κράτη μέλη της ΕΕ, που ήδη από πολύ νωρίς προέβλεψαν μία τέτοια διαδικασία, θεσπίζοντας ένα ιδιαίτερο νομοθετικό πλαίσιο, με το ν. 1650/1986 «Για την προστασία του περιβάλλοντος» (ΦΕΚ Α' 160/1986) αρχικώς και το ν. 4014/2011 «Περιβαλλοντική αδειοδότηση έργων και δραστηριοτήτων, ρύθμιση αυθαιρέτων σε συνάρτηση με δημιουργία περιβαλλοντικού ισοζυγίου και άλλες διατάξεις αρμοδιότητας Υπουργείου Περιβάλλοντος, Ενέργειας και Κλιματικής Αλλαγής» (ΦΕΚ Α' 209/2011) στη συνέχεια. Το νομοθετικό αυτό πλαίσιο συμπληρώνεται, ειδικά για την περίπτωση της αδειοδότησης των ΑΠΕ, από τον προεκτεθέντα ν. 3468/2006, όπως αυτός έχει τροποποιηθεί και ισχύει¹³⁷.

Με τους νόμους αυτούς, τα διάφορα έργα και δραστηριότητες κατατάχθηκαν, κατ' αρχάς, σε επιμέρους κατηγορίες, ανάλογα με τις περιβαλλοντικές τους επιπτώσεις, αλλά και σε επιμέρους ομάδες, ανάλογα με τα κοινά χαρακτηριστικά τους, ως προς την εκτίμηση και αξιολόγηση των επιπτώσεων αυτών¹³⁸. Οι εγκαταστάσεις ΑΠΕ, που συμπεριλήφθηκαν στα έργα, για τα οποία απαιτείται

¹³⁴ ΣτΕ 3289/2004

¹³⁵ ΣτΕ 1260/2018, 1983/2017, 1973/2017, 696/2016, 513/2016, 3164/2015, 3140/2015, 4981/2014, 2814/2013

¹³⁶ Οδηγία 2011/92/ΕΕ, άρθρο 4, Παραρτήματα Ι – ΙΙ

¹³⁷ Ν. 3468/2006, άρθρο 8

¹³⁸ Ν. 4014/2011, άρθρο 1

περιβαλλοντική αδειοδότηση, κατατάχθηκαν στη 10^η Ομάδα έργων «Ανανεώσιμες Πηγές Ενέργειας», τα διάφορα δε έργα της ομάδας αυτής καταλαμβάνουν όλες τις κατηγορίες και υποκατηγορίες έργων, ήτοι Α1, για όσα επιφέρουν πολύ σημαντικές επιπτώσεις, Α2, για όσα επιφέρουν σημαντικές επιπτώσεις και Β, για όσα επιφέρουν τοπικές και μη σημαντικές επιπτώσεις¹³⁹. Η διαδικασία και οι απαιτήσεις αδειοδότησης εκάστου έργου ΑΠΕ διαφέρουν, ανάλογα με την κατηγορία κατάταξής του.

Έτσι, για τα έργα ΑΠΕ, που υπάγονται στην κατηγορία Α, είναι προαιρετικός ο Προκαταρκτικός Προσδιορισμός Περιβαλλοντικών Απαιτήσεων (ΠΠΠΑ), είναι όμως υποχρεωτική η εκπόνηση Μελέτης Περιβαλλοντικών Επιπτώσεων (ΜΠΕ), η οποία έχει συγκεκριμένο περιεχόμενο και υπόκειται σε διαδικασία γνωμοδοτήσεων από τις αρμόδιες αρχές και διαβουλεύσεων από το ενδιαφερόμενο κοινό¹⁴⁰, ενώ η δημοσιοποίησή της αποτελεί ουσιώδη τύπο για την επόμενη διαδικασία της αδειοδότησης¹⁴¹. Είναι, μάλιστα, αξιοσημείωτο ότι όταν πρόκειται για την εγκατάσταση έργων ΑΠΕ, το περιεχόμενο της ΜΠΕ διαφοροποιείται, με την προσθήκη επιπλέον παραμέτρων, που οφείλουν να λαμβάνονται υπ' όψιν και να εξετάζονται¹⁴². Εξίσου αξιοσημείωτο είναι ότι στοιχεία, τα οποία συγκαταλέγονται ούτως ή άλλως στο απαιτούμενο περιεχόμενο της ΜΠΕ, ανεξαρτήτως, δηλαδή, του είδους του έργου, σε περίπτωση που πρόκειται για έργο χωροθετούμενο εντός ευαίσθητης περιοχής, είναι ακόμη πιο αναγκαία και επιβαλλόμενο να περιλαμβάνονται. Χαρακτηριστική περίπτωση τέτοιων στοιχείων αποτελούν οι εναλλακτικές λύσεις, οι οποίες οφείλουν μεν να εξετάζονται γενικώς, αλλά η εξέτασή τους κρίνεται επιβεβλημένη ιδίως στις περιπτώσεις, που πρόκειται για επέμβαση σε προστατευόμενη περιοχή¹⁴³.

Σε συνέχεια τούτων, εκδίδεται η Απόφαση Έγκρισης Περιβαλλοντικών Όρων (ΑΕΠΟ), με την οποία επιβάλλονται προϋποθέσεις, όροι, περιορισμοί και διαφοροποιήσεις, για την πραγματοποίηση του έργου. Η ΑΕΠΟ, που εκδίδεται από το

¹³⁹ Ν. 4014/2011, άρθρο 1 – ΥΑ 1258/2012 (ΦΕΚ Β'21/2012), όπως έχει τροποποιηθεί με τις ΥΑ 37674/2016 (ΦΕΚ Β'2471/2016) και 2307/2018 (ΦΕΚ Β'49/2018) και ισχύει

¹⁴⁰ Ν. 4014/2011, άρθρα 2, 3, 4, 11, 19, ΚΥΑ 167563/ΕΥΠΕ/2013 (ΦΕΚ Β'964/2013), ΚΥΑ 1649/45/2014 (ΦΕΚ Β' 45/2014), ΚΥΑ 170225/2014 (ΦΕΚ Β'135/2014)

¹⁴¹ Βασιλειάδης Δ., 2016, «Περιβαλλοντική αδειοδότηση» στο Βασιλειάδης Δ., Διβάνη Χ., Κουσκουνά Μ., Παπαετρώπουλος Α., 2016, *Περιβάλλον*, Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα, σελ. 26

¹⁴² ΚΥΑ 170225/2014 (ΦΕΚ Β'135/2014), Παράρτημα 4.2

¹⁴³ ΣτΕ 1206/2017, 3170/2012

ΥΠΕΝ για τα έργα της υποκατηγορίας Α1 και από την Αποκεντρωμένη Διοίκηση για τα έργα της υποκατηγορίας Α2, εκδίδεται με δεκαετή κατά κανόνα ισχύ, με συγκεκριμένη διαδικασία, έχει συγκεκριμένο περιεχόμενο και η έκδοσή της αποτελεί απαραίτητη προϋπόθεση για την έκδοση των λοιπών απαιτούμενων αδειών και κάθε άλλης διοικητικής πράξης, είναι δε υποχρεωτική η ανάρτησή της σε ειδικό προς τούτο διαδικτυακό τόπο¹⁴⁴.

Από την άλλη πλευρά, τα έργα ΑΠΕ, που υπάγονται στην κατηγορία Β, υπόκεινται, απλώς και μόνο, σε Πρότυπες Περιβαλλοντικές Δεσμεύσεις (ΠΠΔ). Για όσα από τα έργα αυτά χορηγείται άδεια εγκατάστασης και λειτουργίας, η υπαγωγή τους σε ΠΠΔ πραγματοποιείται με ευθύνη της αρχής, που χορηγεί τις άδειες αυτές και κατόπιν σχετικής δήλωσης του μελετητή ή του φορέα του έργου, ενώ για όσα δεν απαιτείται η χορήγηση τέτοιων αδειών, η υπαγωγή σε ΠΠΔ γίνεται με ευθύνη της οικείας Περιφέρειας¹⁴⁵. Οι ΠΠΔ για τα έργα ΑΠΕ είναι ρητώς απαριθμημένες στη νομοθεσία και, μάλιστα, διαφοροποιούνται για κάθε έργο ΑΠΕ, αναλόγως της χρησιμοποιούμενης τεχνολογίας¹⁴⁶.

Συνοψίζοντας, η αδειοδότηση των έργων ΑΠΕ αποτελείται από την αδειοδότηση, που πραγματοποιείται στο πλαίσιο των αρμοδιοτήτων της ΡΑΕ και από την περιβαλλοντική αδειοδότηση. Η πρώτη διαδικασία περιλαμβάνει τη χορήγηση άδειας παραγωγής ηλεκτρικής ενέργειας από ΑΠΕ, άδειας εγκατάστασης και άδειας λειτουργίας. Η δεύτερη περίπτωση περιλαμβάνει, αναλόγως των επιπτώσεων και της κατηγορίας του έργου ΑΠΕ, είτε την εκπόνηση ΜΠΕ και την έκδοση ΑΕΠΟ, που είναι ειδικώς διαμορφωμένες, λαμβανομένης υπ' όψιν της φύσεως των έργων ΑΠΕ, αλλά και ακόμη περισσότερο, εφόσον η χωροθέτηση λαμβάνει χώρα σε περιβαλλοντικά ευαίσθητες περιοχές, είτε την υπαγωγή σε ΠΠΔ, οι οποίες είναι σαφώς προσδιορισμένες στο νόμο.

¹⁴⁴ Ν. 4014/2011, άρθρα 2, 3, 4, 11, 19α, ΚΥΑ 48963/2012 (ΦΕΚ Β' 2703/2012), ΚΥΑ 167563/ΕΥΠΕ/2013 (ΦΕΚ Β' 964/2013)

¹⁴⁵ Ν. 4014/2011, άρθρο 8

¹⁴⁶ ΚΥΑ 3791/2013 (ΦΕΚ Β' 104/2013)

B. Η περιβαλλοντική αδειοδότηση των εγκαταστάσεων ΑΠΕ εντός περιοχών αυξημένης προστασίας

Οι γενικώς ισχύουσες απαιτήσεις αδειοδότησης των έργων ΑΠΕ, που εκτίθενται ανωτέρω, ισχύουν σε όλες τις περιπτώσεις, ανεξαρτήτως, δηλαδή, της θέσης εγκατάστασης των έργων αυτών και, συνεπώς, εφαρμόζονται και στην περίπτωση, που η χωροθέτηση των ΑΠΕ λαμβάνει χώρα εντός δασών, δασικών ή αναδασωτέων εκτάσεων, αλλά και στην περίπτωση που οι ΑΠΕ εγκαθίστανται εντός περιοχών του δικτύου Natura 2000. Στις περιπτώσεις αυτές, βέβαια, οι απαιτήσεις της νομοθεσίας είναι ακόμη πιο αυστηρές, λόγω ακριβώς της ευπάθειας και ευαισθησίας των περιοχών αυτών και, κατ' ακολουθίαν, ενισχυμένες με επιπλέον προϋποθέσεις, προς το σκοπό της διασφάλισης της προστασίας τους.

ι. Αδειοδότηση ΑΠΕ εντός δασών, δασικών και αναδασωτέων εκτάσεων

Από το ιδιαίτερα αυστηρό καθεστώς, που καθιερώνεται με τη δασική νομοθεσία και ενισχύεται από το ΕΠΧΣΑΑ για τις ΑΠΕ, σύμφωνα με όσα προεκτέθηκαν, καθίσταται σαφές ότι στο πλαίσιο της αδειοδότησης έργων ΑΠΕ εντός δασών, δασικών και αναδασωτέων εκτάσεων, απαιτείται αφενός μεν η εξασφάλιση πράξης χαρακτηρισμού, αναφορικά με το δασικό χαρακτήρα της έκτασης χωροθέτησης του έργου, εφόσον δεν υφίσταται δασικός χάρτης στην περιοχή, αφετέρου δε έγκριση επέμβασης εντός της έκτασης αυτής. Οι απαιτήσεις αυτές συμπληρώνονται και ενισχύονται από τη νομοθεσία, που διέπει την περιβαλλοντική αδειοδότηση έργων και δραστηριοτήτων.

Ειδικότερα, με το άρθρο 2 παρ. 5 του ν. 4014/2011 καθιερώνεται η υποχρέωση παροχής γνώμης από την αρμόδια Δασική Υπηρεσία, όταν η χωροθέτηση έργου ΑΠΕ της κατηγορίας Α λαμβάνει χώρα εντός δάσους, δασικής ή αναδασωτέας έκτασης. Με το δε άρθρο 7 παρ. 4 του αυτού νόμου ρυθμίζεται η περίπτωση αξιοποίησης ως αποθεσιοθαλάμου μίας ήδη εξορυχθείσας και ανενεργού περιοχής, σε δασική ή αναδασωτέα έκταση, περίπτωση για την οποία επιβάλλεται η υποβολή, αξιολόγηση και έγκριση μελέτης περιβαλλοντικής αποκατάστασης από το Γενικό Γραμματέα της οικείας Αποκεντρωμένης Διοίκησης, κατόπιν εισήγησης του αρμόδιου Δασάρχη.

Περαιτέρω, στο στάδιο του ΠΠΠΑ, εφόσον αυτό επιλέγεται, θα πρέπει στη σχετικώς υποβαλλόμενη μελέτη να εκτιμάται η υφιστάμενη κατάσταση της δασικής περιοχής και να εκτιμώνται και να αξιολογούνται οι επιπτώσεις σε αυτήν από το έργο¹⁴⁷. Τα αυτά ισχύουν και για το υποχρεωτικό στάδιο της υποβολής της ΜΠΕ, κατά το οποίο, μάλιστα, η εκτίμηση και αξιολόγηση των επιπτώσεων πραγματοποιείται σε συνάρτηση με το εμβαδό κατάληψης του έργου και τη διαταραχή στο εδαφικό υπόστρωμα και, παράλληλα, εξετάζονται θέματα σχετικά με την ακεραιότητα και τη συνεκτικότητα του δασικού σχηματισμού, αλλά και των οικολογικών λειτουργιών και υπηρεσιών που αυτός προσφέρει¹⁴⁸.

Στη δε σχετικώς εκδιδόμενη ΑΕΠΟ πρέπει απαραίτητως να περιλαμβάνονται πληροφορίες αναφορικά με στοιχεία περιβαλλοντικής ευαισθησίας της περιοχής του έργου, συμπεριλαμβανομένων των δασών και των δασικών περιοχών, ενώ στους όρους, τα μέτρα και τους περιορισμούς για την ελαχιστοποίηση και αντιμετώπιση των δυνητικών περιβαλλοντικών επιπτώσεων του έργου, τόσο κατά την κατασκευή του, όσο και κατά τη λειτουργία του, πρέπει να διασφαλίζεται η κατασκευή και λειτουργία του έργου κατά τρόπο, ώστε να εξασφαλίζεται η μικρότερη δυνατή επέμβαση σε δάσος ή σε δασική έκταση και να διασφαλίζεται η αποτελεσματική προστασία του¹⁴⁹.

Από την άλλη πλευρά, όταν το υπό αδειοδότηση έργο ΑΠΕ υπάγεται στην κατηγορία Β, η υπαγωγή σε ΠΠΔ αντικαθιστά την έγκριση επέμβασης, θα πρέπει, όμως, η δήλωση υπαγωγής σε ΠΠΔ να συνοδεύεται από πράξη χαρακτηρισμού της έκτασης, καθώς επίσης και από γνωμοδότηση της Αρμόδιας Δασικής Υπηρεσίας, με τυχόν πρόσθετους περιβαλλοντικούς όρους, όπου απαιτείται, σχετικά με τη μορφή και το ιδιοκτησιακό καθεστώς¹⁵⁰.

ii. Αδειοδότηση ΑΠΕ εντός περιοχών του δικτύου Natura 2000

Η χωροθέτηση έργων ΑΠΕ εντός των περιοχών του δικτύου Natura 2000 δεν απαγορεύεται, όπως ήδη επισημάνθηκε, από μόνο το χαρακτηρισμό των περιοχών αυτών ως ευαίσθητων και ευπαθών, αλλά το ζήτημα εξετάζεται κατά περίπτωση,

¹⁴⁷ ΚΥΑ 170225/2014 (ΦΕΚ Β' 135/2014), Παράρτημα 1, σημ. 6, 7

¹⁴⁸ ΚΥΑ 170225/2014 (ΦΕΚ Β' 135/2014), Παράρτημα 2, σημ. 8, 9

¹⁴⁹ ΚΥΑ 48963/2012 (ΦΕΚ Β' 2703/2012), Παράρτημα Α, σημεία 5.2, 7.2, 7.3

¹⁵⁰ ΚΥΑ 3791/2013 (ΦΕΚ Β' 104/2013), άρθρο 3 παρ. 3 – 4

μετά από εκτίμηση των περιβαλλοντικών επιπτώσεων του συγκεκριμένου κάθε φορά υπό αδειοδότηση έργου. Τούτο είναι απολύτως λογικό, δεδομένου ότι όταν υπάρχει ουσιαστική και επιστημονική τεκμηρίωση, ότι συγκεκριμένα προστατευτέα αντικείμενα ή στοιχεία της βιοποικιλότητας υψηλής αξίας, σε συγκεκριμένες περιοχές υψηλής προστασίας, θίγονται μη αντιστρεπτά από συγκεκριμένες τεχνολογίες ΑΠΕ συγκεκριμένου μεγέθους, τότε αυτά πρέπει να διατηρούνται και να προστατεύονται, ενώ δεν είναι επιστημονικά ορθό να αποκλείονται συλλήβδην όλες οι τεχνολογίες ΑΠΕ όλων των μεγεθών, από περιοχές που έχουν ενταχθεί σε καθεστώς προστασίας, ούτε είναι ορθό να αποκλείονται έργα ΑΠΕ χωρίς εξέταση των ουσιαστικών περιβαλλοντικών τους επιπτώσεων¹⁵¹.

Ακριβώς για το λόγο αυτό, δεν αποκλείεται, κατ' αρχήν και εκ προοιμίου, ο χαρακτηρισμός των περιοχών αυτών ως περιοχών όπου ευνοείται η χωροθέτηση έργων ΑΠΕ, ενώ στην περίπτωση αυτή, η προστασία του φυσικού περιβάλλοντος των περιοχών αυτών επιχειρείται μέσω της εφαρμογής γενικότερων κανόνων¹⁵². Στους κανόνες αυτούς συγκαταλέγεται και η απαίτηση δέουσας εκτίμησης των επιπτώσεων, που επέρχονται από έργα ΑΠΕ στις ευαίσθητες αυτές περιοχές. Οι απαιτήσεις αυτές, που προβλέπονται πρωτίστως στην ενωσιακή και εθνική νομοθεσία, με την οποία θεσπίζεται το προστατευτικό καθεστώς των περιοχών αυτών, έχουν ενσωματωθεί και ληφθεί υπ' όψιν στη νομοθεσία, που διέπει την περιβαλλοντική αδειοδότηση έργων και δραστηριοτήτων. Είναι χαρακτηριστικό ότι στο άρθρο 1 παρ. 7 του ν. 4014/2011, ρητώς προβλέπεται ότι σε περίπτωση που η υποχρέωση εκτίμησης των επιπτώσεων ενός έργου στο περιβάλλον προκύπτει και από τη νομοθεσία περί της περιβαλλοντικής αδειοδότησης, αλλά και από άλλες διατάξεις της ενωσιακής και της εθνικής νομοθεσίας, προωθείται η εφαρμογή μίας κοινής, ενοποιημένης διαδικασίας.

Στο πλαίσιο αυτό, με τον ίδιο το ν. 4014/2011 και, ειδικότερα, με το άρθρο 10 αυτού, καθιερώνεται, συμπληρωματικά προς τις διατάξεις του ν. 3937/2011, μία ειδικότερη διαδικασία για την περιβαλλοντική αδειοδότηση έργων, συμπεριλαμβανομένων των ΑΠΕ, εντός περιοχών του δικτύου Natura 2000. Η

¹⁵¹ Παπασταματίου Π., 2010, «Ανανεώσιμες Πηγές Ενέργειας: Ουσιαστική εκτίμηση επιπτώσεων ή εκ των προτέρων αποκλεισμοί;», *Νόμος και Φύσις*, 17.03.2010, διαθέσιμο στο: <https://nomosphysis.org.gr/12084/ananeosimes-piges-energeias-ousiastiki-ektimisi-epiptoseon-i-ek-ton-proteron-apokleismoi-martios-2010/?st=%CE%B1%CE%BD%CE%B1%CE%BD%CE%B5%CF%8E%CF%83%CE%B9%CE%BC%CE%B5%CF%82> [10.09.2019]

¹⁵² ΣτΕ 1358/2018

διαδικασία αυτή περιλαμβάνει την υποχρέωση εκπόνησης μίας επιπλέον, ιδιαίτερης μελέτης, της Ειδικής Οικολογικής Αξιολόγησης (ΕΟΑ), η οποία αποτελεί την υλοποίηση και πρακτική εφαρμογή της απαίτησης για δέουσα εκτίμηση των περιβαλλοντικών επιπτώσεων του έργου¹⁵³.

Η υποχρέωση αυτή, μάλιστα, η οποία ισχύει παράλληλα με τις υποχρεώσεις, που απορρέουν τυχόν από τα ειδικότερα προεδρικά διατάγματα και τις υπουργικές αποφάσεις, που αφορούν στην προστασία της εκάστοτε περιοχής Natura, καλύπτει, σύμφωνα πάντα με το άρθρο 10 του ν. 4014/2011, όχι μόνο τα έργα ΑΠΕ, που εγκαθίστανται εντός των περιοχών του δικτύου Natura 2000, αλλά και αυτά, τα οποία χωροθετούνται μεν εκτός τέτοιων περιοχών, αλλά δύνανται, είτε καθ' εαυτά, είτε από κοινού με έτερα έργα και δραστηριότητες της ευρύτερης περιοχής, να επηρεάσουν σημαντικά την περιοχή αυτή.

Αφορά δε έργα ΑΠΕ τόσο της κατηγορίας Α, όσο και της κατηγορίας Β. Και στις δύο περιπτώσεις, σύμφωνα πάντοτε με τις προβλέψεις του άρθρου 10 του ν. 4014/2011, με την ΕΟΑ εξετάζονται οι συνέπειες του έργου στην περιοχή, όχι όμως γενικώς και αορίστως, αλλά σε συνάρτηση πάντα με τους στόχους διατήρησης της περιοχής αυτής και, κατ' ακολουθίαν, η εκτίμηση και αξιολόγηση των επιπτώσεων πραγματοποιείται σε συνάρτηση με τα ειδικά χαρακτηριστικά και τις ειδικές περιβαλλοντικές συνθήκες, που επικρατούν στην προστατευόμενη περιοχή. Βέβαια, οι ειδικότερες απαιτήσεις διαφοροποιούνται, ανάλογα με την κατηγορία του εκάστοτε έργου.

Έτσι, για έργα ΑΠΕ της κατηγορίας Α, η ΕΟΑ ενσωματώνεται ως παράρτημα στην υποχρεωτικώς εκπονούμενη ΜΠΕ, της οποίας αποτελεί αναπόσπαστο μέρος¹⁵⁴. Στην περίπτωση αυτή, η ΕΟΑ περιλαμβάνει αφενός μεν αναλυτική καταγραφή των δυνάμενων να επηρεαστούν στοιχείων του φυσικού περιβάλλοντος, με έμφαση σαφώς στα προστατευτέα αντικείμενα της περιοχής του δικτύου Natura 2000, αφετέρου δε δέουσα εκτίμηση και αξιολόγηση, με στοιχεία ποιοτικά και ποσοτικά, των επερχόμενων επιπτώσεων στους προστατευόμενους οικοτόπους, τα είδη της

¹⁵³ ΣτΕ 1358/2018

¹⁵⁴ Ν. 4014/2011, άρθρο 10

χλωρίδας και της πανίδας και τα είδη της ορνιθοπανίδας, καθώς επίσης και μέτρα αντιμετώπισης των επιπτώσεων αυτών¹⁵⁵.

Πέραν τούτου, βέβαια, στο στάδιο του ΠΠΠΑ, εφόσον αυτό επιλέγεται, θα πρέπει στη σχετικώς υποβαλλόμενη μελέτη να εκτιμάται η υφιστάμενη κατάσταση της προστατευόμενης περιοχής και να εκτιμώνται και να αξιολογούνται οι επιπτώσεις σε αυτήν από το έργο¹⁵⁶. Τα αυτά ισχύουν και για το υποχρεωτικό στάδιο της υποβολής της ΜΠΕ, κατά το οποίο, μάλιστα, η εκτίμηση και αξιολόγηση των επιπτώσεων πραγματοποιείται για το σύνολο της προστατευόμενης περιοχής, με έμφαση στα ειδικά στοιχεία του περιβάλλοντος, για τα οποία η περιοχή τέθηκε σε καθεστώς προστασίας, με επίκεντρο την ακεραιότητα της περιοχής, σε σχέση με τους στόχους διατήρησης¹⁵⁷.

Στη δε σχετικώς εκδιδόμενη ΑΕΠΟ πρέπει απαραίτητως να περιλαμβάνονται πληροφορίες αναφορικά με στοιχεία περιβαλλοντικής ευαισθησίας της περιοχής του έργου, συμπεριλαμβανομένων των περιοχών του δικτύου Natura 2000, ενώ στους όρους, τα μέτρα και τους περιορισμούς για την ελαχιστοποίηση και αντιμετώπιση των δυνητικών περιβαλλοντικών επιπτώσεων του έργου, τόσο κατά την κατασκευή του, όσο και κατά τη λειτουργία του, πρέπει να διασφαλίζεται ο περιορισμός των επιπτώσεων στο φυσικό περιβάλλον και στη χλωρίδα και πανίδα της περιοχής, καθώς επίσης και η αποφυγή και ελαχιστοποίηση των επιπτώσεων στα ευαίσθητα στοιχεία του περιβάλλοντος της περιοχής του έργου. Δεν αποκλείεται δε, εφόσον τούτο κρίνεται απαραίτητο, να προβλέπονται με την εκδιδόμενη ΑΕΠΟ πρόσθετοι περιβαλλοντικοί όροι, μέτρα και περιορισμοί ή ακόμη και αντισταθμιστικά μέτρα¹⁵⁸.

Από την άλλη πλευρά, για έργα της κατηγορίας Β, η ΕΟΑ υποβάλλεται στην αρμόδια υπηρεσία Περιβάλλοντος της αρμόδιας Περιφέρειας¹⁵⁹. Στην περίπτωση αυτή, η ΕΟΑ περιλαμβάνει τα δυνάμενα να επηρεαστούν από το έργο στοιχεία του περιβάλλοντος, με έμφαση φυσικά στα προστατευτέα αντικείμενα της περιοχής του δικτύου Natura 2000, λαμβανομένων πάντοτε ιδιαιτέρως υπ' όψιν των στόχων διατήρησης της προστατευόμενης περιοχής, ενώ επίσης περιλαμβάνει και αξιολόγηση και εκτίμηση των επερχόμενων επιπτώσεων στην ακεραιότητα της περιοχής και

¹⁵⁵ Ν. 4014/2011, άρθρο 11

¹⁵⁶ ΚΥΑ 170225/2014 (ΦΕΚ Β' 135/2014), Παράρτημα 1, σημ. 7

¹⁵⁷ ΚΥΑ 170225/2014 (ΦΕΚ Β' 135/2014), Παράρτημα 2, σημ. 8, 9, Παραρτήματα 3.2.1 – 3.2.2

¹⁵⁸ ΚΥΑ 48963/2012 (ΦΕΚ Β' 2703/2012), Παράρτημα Α, σημεία 5.2, 7.2, 7.6, 7.8

¹⁵⁹ Ν. 4014/2011, άρθρο 10

μέτρα για την αντιμετώπιση των επιπτώσεων αυτών¹⁶⁰. Δεν αποκλείεται, μάλιστα, να περιλαμβάνονται στις ΠΠΔ και ειδικοί, πρόσθετοι όροι, εφόσον τούτο κρίνεται απαραίτητο¹⁶¹.

Συνοψίζοντας, η αδειοδότηση έργων ΑΠΕ εντός περιοχών του δικτύου Natura 2000, ως κατ' αρχήν δυνατή και επιτρεπτή, εξετάζεται στην εκάστοτε συγκεκριμένη περίπτωση, στο πλαίσιο της περιβαλλοντικής αδειοδότησης του εκάστοτε υπό αδειοδότηση έργου. Η περιβαλλοντική αδειοδότηση τέτοιων έργων σε τέτοιες περιοχές απαιτεί, πέραν των γενικών απαιτήσεων αδειοδότησης, τη δέουσα εκτίμηση των επερχόμενων επιπτώσεων στα προστατευτέα στοιχεία της περιοχής, σε συνάρτηση με την ανάγκη προστασίας της ακεραιότητάς τους και σε σχέση με τους στόχους διατήρησής τους, η οποία υλοποιείται μέσα από την ΕΟΑ. Η διασφάλιση της προστασίας των προστατευτέων αυτών στοιχείων διασφαλίζεται, περαιτέρω, μέσα από τη συμπερίληψη επιπλέον των συνήθων παραμέτρων στις σχετικώς εκπονούμενες μελέτες και εκδιδόμενες άδειες.

¹⁶⁰ Ν. 4014/2011, άρθρο 11

¹⁶¹ ΚΥΑ 3791/2013 (ΦΕΚ Β' 104/2013), άρθρο 3 παρ. 4, 6, άρθρο 5 παρ. 5 – ΚΥΑ 52983/1952/2013 (ΦΕΚ Β' 2436/2013), άρθρο 6

ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

Από την επισκόπηση που προηγήθηκε προκύπτει σαφώς ότι η επιτακτικότητα σήμερα ανάγκη προστασίας του περιβάλλοντος επιβάλλεται όχι μόνο από την πρόθεση να προστατέψουμε το περιβάλλον πιο αποτελεσματικά, αλλά και από λόγους οικονομικούς, δεδομένου ότι σε ένα περιβάλλον κρίσης, οι μεγάλες οικονομικές δυνάμεις αναζητούν τις παραγωγικές διεξόδους από αυτήν, επιστρέφοντας σε παραγωγικές δομές με έμφαση στην αύξηση της ποιότητας και στην εξοικονόμηση φυσικών πόρων¹⁶². Απαιτείται, έτσι, η ανάληψη δράσης προς πολλές και διαφορετικές κατευθύνσεις, που συγκλίνουν, όμως, ως προς το επιδιωκόμενο αποτέλεσμα.

Ειδικότερα, από τη μία πλευρά απαιτείται η λήψη μέτρων για την προστασία των στοιχείων και αγαθών του φυσικού περιβάλλοντος εν γένει. Πολύ περισσότερο, βέβαια, απαιτείται η προστασία, διατήρηση και ορθή διαχείριση των στοιχείων εκείνων του περιβάλλοντος, με ιδιαίτερη περιβαλλοντική και οικολογική αξία. Στα στοιχεία αυτά συγκαταλέγονται τόσο τα δάση, οι δασικές και οι αναδασωτέες εκτάσεις, όσο και οι περιοχές του δικτύου Natura 2000, για τις οποίες ο νομοθέτης επιφυλάσσει και ο δικαστής αναγνωρίζει και επιβεβαιώνει ένα ιδιαίτερο καθεστώς ειδικής και αυξημένης προστασίας.

Από την άλλη πλευρά, απαιτείται η προώθηση των ΑΠΕ, ως βασική συνιστώσα της ενωσιακής πολιτικής, ενεργειακής και περιβαλλοντικής, ως ουσιώδους όρος της αειφόρου ανάπτυξης και ως βασικό εργαλείο και μέσο για την καταπολέμηση της κλιματικής αλλαγής. Η στροφή προς τις ΑΠΕ είναι αναγκαία όχι μόνο για περιβαλλοντικούς λόγους, αλλά κυρίως διότι αποτελούν συστατικό στοιχείο μιας νέας αναπτυξιακής πολιτικής, καθώς χαρακτηρίζονται από μεγάλη διασπορά στο χώρο, ανεξάντλητα συνολικώς αποθέματα, μικρά μεγέθη και ευέλικτη διαχείριση, αλλά και δημιουργία νέων αποκεντρωμένων θέσεων εργασίας και, παράλληλα, είναι οι μόνες πηγές ενέργειας, που συνεισφέρουν σημαντικά και στους τρεις άξονες της

¹⁶² Κουβέλης Σ., 2009, «Πολιτική για το περιβάλλον ή το περιβάλλον στις πολιτικές μας», *Νόμος και Φύσις*, 10.04.2009, διαθέσιμο στο: <https://nomosphysis.org.gr/11699/politiki-gia-to-periballon-i-to-periballon-stis-politikes-mas-aprilios-2009/?st=%CE%B1%CE%BD%CE%B1%CE%BD%CE%B5%CF%8E%CF%83%CE%B9%CE%BC%CE%B5%CF%82> [20.09.2019]

ευρωπαϊκής πολιτικής για την ανάπτυξη, ήτοι στην ανταγωνιστικότητα, στην προστασία του περιβάλλοντος και στην ασφάλεια του ενεργειακού εφοδιασμού¹⁶³.

Και οι δύο προεκτεθείσες παράμετροι συμβάλλουν στην περιβαλλοντική προστασία και, κατά το μέρος αυτό, συνυπάρχουν παράλληλα, αλλά και ανεξάρτητα η μία από την άλλη. Ζήτημα, όμως, δημιουργείται, όταν οι δύο αυτές παράμετροι τέμνονται, όταν, δηλαδή, επιχειρείται η εγκατάσταση έργων ΑΠΕ εντός δασών, δασικών ή αναδασωτέων εκτάσεων ή εντός περιοχών του δικτύου Natura 2000. Το δίλημμα που δημιουργείται αρχικώς, στην περίπτωση αυτή, αναφορικά με την παράμετρο που υπερέχει, ξεπερνιέται μεν μέσα από τη στάθμιση των δύο αυτών σκοπών δημοσίου συμφέροντος, συγχρόνως όμως και πρωτίστως ρυθμίζεται ευθέως νομοθετικά και παγίως κρίνεται νομολογιακά.

Η νομοθετική αυτή ρύθμιση και πάγια δικαστηριακή πρακτική περιλαμβάνει προβλέψεις, από τις οποίες διαφαίνεται, κατ' αρχάς, μία διαβάθμιση, ως προς το προστατευτικό καθεστώς των περιοχών αυξημένης προστασίας. Ενώ, δηλαδή, τα δάση και οι δασικές εκτάσεις, οι αναδασωτέες εκτάσεις και οι περιοχές του δικτύου Natura 2000, παρουσιάζονται στο σύνολό τους ως περιοχές ευαίσθητες και ευπαθείς, το ισχύον προστατευτικό καθεστώς τους, κατά το μέρος που αφορά στη δυνατότητα επεμβάσεων στις περιοχές αυτές, συμπεριλαμβανομένων των ΑΠΕ, παρουσιάζεται ως ιδιαίτερα αυστηρό και σχεδόν απόλυτο για τις αναδασωτέες εκτάσεις, ενώ είναι επίσης αυστηρό, αν και περισσότερο ανεκτικό στην περίπτωση των δασών και των δασικών εκτάσεων και χαρακτηρίζεται από σημαντικά μεγάλη ευελιξία στην περίπτωση των περιοχών του δικτύου Natura 2000.

Στον αντίποδα αυτών, οι προϋποθέσεις και απαιτήσεις, που προβλέπονται για την εγκατάσταση έργων ΑΠΕ εντός των περιοχών αυτών, χαρακτηρίζονται επίσης από μία διαβάθμιση, η οποία όμως φαίνεται αντίστροφη της αυστηρότητας, που διέπει τη δυνατότητα των επεμβάσεων. Έτσι, ενώ για την εγκατάσταση έργων ΑΠΕ εντός δασών, δασικών και αναδασωτέων εκτάσεων, απαιτείται απλώς η χορήγηση έγκριση επέμβασης, για την εγκατάστασή τους στις περιοχές του δικτύου Natura 2000 απαιτείται η διεξοδικότατη διερεύνηση των επιπτώσεων των εγκαταστάσεων

¹⁶³ Ζερβός Α., 2009, «Γενναία στροφή στις ΑΠΕ», *Νόμος και Φύσις*, 26.03.2009, διαθέσιμο στο: <https://nomosphysis.org.gr/11682/gennaia-strofi-stis-ape-martios-2009/?st=%CE%B1%CE%BD%CE%B1%CE%BD%CE%B5%CF%8E%CF%83%CE%B9%CE%BC%CE%B5%CF%82> [20.09.2019]

αυτών στα προστατευτέα στοιχεία και η πρόβλεψη μέτρων για την αντιμετώπιση των επιπτώσεων αυτών. Πρόκειται, βέβαια, για μία πρόβλεψη, που επιβάλλεται από τη φύση των προστατευτέων αντικειμένων και με την οποία επιτυγχάνεται, εν τέλει, η εξισορρόπηση των προστατευτικών καθεστώτων των προστατευόμενων στοιχείων.

Το θεσμικό πλαίσιο της εγκατάστασης έργων ΑΠΕ εντός περιοχών αυξημένης προστασίας συμπληρώνεται από τη νομοθεσία, που διέπει τη χωροθέτηση τέτοιων εγκαταστάσεων, αλλά και από τη νομοθεσία, που αφορά στην περιβαλλοντική αδειοδότηση έργων και δραστηριοτήτων. Η πρώτη περιλαμβάνεται ιδίως στο ΕΠΧΣΑΑ για τις ΑΠΕ, με το οποίο πραγματοποιείται η κατηγοριοποίηση της χώρας σε σχέση με τη δυνατότητα ανάπτυξης των διαφόρων κατηγοριών ΑΠΕ και, παράλληλα, δίνονται οι κατευθύνσεις για τον υποκείμενο χωρικό και περιβαλλοντικό σχεδιασμό¹⁶⁴. Η δεύτερη αποτυπώνεται στο ν. 4014/2011, που θέτει τις γενικές, αλλά και τις ειδικές προϋποθέσεις, απαιτήσεις και διαδικασίες, που απαιτούνται για την περιβαλλοντική αδειοδότηση των εγκαταστάσεων ΑΠΕ εντός περιοχών αυξημένης προστασίας.

Το θεσμικό αυτό πλαίσιο, που διέπει την εγκατάσταση έργων ΑΠΕ εντός περιοχών αυξημένης προστασίας, χαρακτηρίζεται, όπως συμβαίνει σε πολλές περιπτώσεις στην ελληνική έννομη τάξη, από νομοθετικό πλουραλισμό και θεσμικό πλεόνασμα, σε συνδυασμό με ασυνέχεια και αποσπασματικότητα, με την παράλληλη ύπαρξη πολλών διατάξεων, διάσπαρτων σε διάφορα νομοθετήματα, που λειτουργούν συμπληρωματικά και παραπληρωματικά μεταξύ τους. Πέραν αυτού του τυπικού ζητήματος, ζήτημα γεννάται και ως προς την επί της ουσίας ρύθμιση της χωροθέτησης των ΑΠΕ εντός περιοχών αυξημένης προστασίας.

Αναφέρθηκε ήδη η καθυστερημένη εκπόνηση των απαιτούμενων χωρικών σχεδίων, που δημιουργήσε ζητήματα συμμόρφωσης των κατώτερων με τα ανώτερα επίπεδα χωρικού σχεδιασμού, αλλά και προβλήματα στην αδειοδότηση έργων ΑΠΕ, ενόψει του ελλείποντος χωροταξικού σχεδιασμού. Πέραν τούτου, από την απλή παρατήρηση της περιβαλλοντικής αδειοδότησης τέτοιων έργων στην πράξη, εύκολα διαπιστώνεται η δυσκαμψία και η νωχελικότητα της Διοίκησης, η παραπληροφόρηση και, κατ' επέκταση ο αρνητισμός και η αντίδραση των πολιτών, αλλά και τα

¹⁶⁴ Παπαπετρόπουλος Α., 2008, *Δίκαιο και Πολιτική του Χωροταξικού Σχεδιασμού*, Εκδόσεις Αντ. Ν. Σάκουλα, Αθήνα – Κομοτηνή, σελ 427 επ.

ζητήματα γραφειοκρατίας, που ανακύπτουν και καθιστούν την εγκατάσταση και λειτουργία τέτοιων έργων ιδιαίτερα χρονοβόρα, αν δε δημιουργούν ένα καθεστώς επενδυτικής ανασφάλειας, που μόνο ενθαρρυντικό δεν είναι για τις πράσινες αυτές επενδύσεις.

Για τους λόγους αυτούς, θα πρέπει η κανονιστική λογική, που επικρατεί, να συνδυαστεί με την επιχειρησιακή λογική, ώστε να δημιουργηθεί μία πολιτική για τις ΑΠΕ, που θα θεμελιώνεται στην αρχή της βιώσιμης ανάπτυξης¹⁶⁵. Η καλύτερη νομοθεσία δε θα μπορούσε να προσφέρει ικανοποιητικά αποτελέσματα, αν δε συνοδεύεται από διοικητικές πρακτικές, που εγγυώνται την εφαρμογή της, αλλά και από τη δημιουργία συνείδησης στους πολίτες για τη σημασία των ΑΠΕ, που θα διευκολύνει τη δημιουργική διαβούλευση της Διοίκησης με τις τοπικές κοινωνίες, τις περιβαλλοντικές οργανώσεις και τους πολίτες και θα καταστήσει δυνατή την υπέρβαση χρονιζουσών αγκυλώσεων¹⁶⁶.

¹⁶⁵ Παπαδημητρίου Γ., 2007, «Οι ανανεώσιμες πηγές ενέργειας στην Ελλάδα», *Νόμος και Φύσις*, 02.04.2007, διαθέσιμο στο: <https://nomosphysis.org.gr/10810/oi-ananeosimes-piges-energeias-stin-ellada-aprilios-2007/?st=%CE%B1%CE%BD%CE%B1%CE%BD%CE%B5%CF%8E%CF%83%CE%B9%CE%BC%CE%B5%CF%82> [12.09.2019]

¹⁶⁶ Παπαδημητρίου Γ., 2006, «Κλιματικές αλλαγές και Ανανεώσιμες Πηγές Ενέργειας», *Νόμος και Φύσις*, 16.02.2006, διαθέσιμο στο: <https://nomosphysis.org.gr/10351/klimatikes-allages-kai-ananeosimes-piges-energeias-febrouarios-2006/?st=%CE%B1%CE%BD%CE%B1%CE%BD%CE%B5%CF%8E%CF%83%CE%B9%CE%BC%CE%B5%CF%82> [12.09.2019]

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

Βιβλία

- Βασιλειάδης Δ., 2016, «Περιβαλλοντική αδειοδότηση» στο Βασιλειάδης Δ., Διβάνη Χ., Κουσκουνά Μ., Παπαπετρόπουλος Α., 2016, *Περιβάλλον*, Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα
- Γιαννακούρου Γ, 2011, «Το νομικό πλαίσιο του χωροταξικού σχεδιασμού στην Ελλάδα: θεωρία και πράξη» στο Σακκελαροπούλου Α., Κουφάκη Ι., 2008, *Δίκαιο του Περιβάλλοντος. Πρακτικά Σεμιναρίων 2008-2009. Τόμος Ι*, Δικηγορικός Σύλλογος Αθηνών, Αθήνα
- Διβάνη Χ., 2016, «Επιτρεπτές επεμβάσεις εντός δασών και δασικών εκτάσεων» στο Βασιλειάδης Δ., Διβάνη Χ., Κουσκουνά Μ., Παπαπετρόπουλος Α., 2016, *Περιβάλλον*, Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα
- Καρακώστας Ι., 2006, *Περιβάλλον και Δίκαιο: Δίκαιο διαχείρισης και προστασίας των περιβαλλοντικών αγαθών*, Εκδόσεις Αντ. Ν. Σάκκουλα, Αθήνα – Κομοτηνή
- Καρβούνης Σ. Κ., 1995, *Διαχείριση του περιβάλλοντος*, Εκδόσεις Α. Σταμούλης, Αθήνα – Πειραιάς
- Κουτούπα – Ρεγκάκου Ε., 2008, *Δίκαιο του Περιβάλλοντος*, Εκδόσεις Σάκκουλα, Αθήνα – Θεσσαλονίκη
- Μαριά Ε.-Α., 2011, «Δάση και δασικές εκτάσεις: από τον εννοιολογικό προσδιορισμό στην προστασία τους. Η στάση της νομολογίας» στο Σακκελαροπούλου Α., Κουφάκη Ι., 2008, *Δίκαιο του Περιβάλλοντος. Πρακτικά Σεμιναρίων 2008-2009. Τόμος Ι*, Δικηγορικός Σύλλογος Αθηνών, Αθήνα
- Μαριά Ε.Α., 2007, «Κοινοτικές και εθνικές ρυθμίσεις για τις Ανανεώσιμες Πηγές Ενέργειας: οι προκλήσεις και τα διλήμματα», στο Γιαννακούρου Γ., Κρεμλής Γ.,

- Σιούτη Γ., 2007, *Η εφαρμογή του κοινοτικού δικαίου περιβάλλοντος στην Ελλάδα, 1981-2006*, Εκδόσεις Αντ. Ν. Σάκκουλα, Αθήνα – Κομοτηνή
- Παπαπετρόπουλος Α., 2003, *Οι Μελέτες Περιβαλλοντικών Επιπτώσεων στην Ευρωπαϊκή και στην Ελληνική έννομη τάξη*, Εκδόσεις Αντ. Ν. Σάκκουλα, Αθήνα – Κομοτηνή
 - Παπαπετρόπουλος Α., 2008, *Δίκαιο και Πολιτική του Χωροταξικού Σχεδιασμού*, Εκδόσεις Αντ. Ν. Σάκκουλα, Αθήνα – Κομοτηνή
 - Σιούτη Γ., 2018, *Εγχειρίδιο Δικαίου Περιβάλλοντος*, Εκδόσεις Σάκκουλα, Αθήνα – Θεσσαλονίκη
 - Φορτσάκης Θ., Φαραντούρης Ν., 2016, *Δίκαιο της Ενέργειας*, Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα
 - Birnie P., Boyle A., Redgwell C., 2009, *International Law & the Environment*, Oxford University Press, Νέα Υόρκη
 - Bradbrook A.J., Ottinger R. L., 2003, *Energy Law and Sustainable Development*, IUCN Environmental Policy and Law, Gland – Cambridge
 - Sands P., 2003, *Principles of International Environmental Law*, Cambridge University Press, Νέα Υόρκη

Άρθρα

- Γιαννακούρου Γ., 2008, «Το θεσμικό πλαίσιο του χωροταξικού σχεδιασμού στην Ελλάδα: επίκαιρα διλήμματα και προκλήσεις για το μέλλον», *Νόμος και Φύσις*, 14.02.2018, διαθέσιμο στο: <https://nomosphysis.org.gr/11271/to-thesmiko-plaisio-tou-xorotaksikou-sxediasmou-stin-ellada-epikaira-dilimmata-kai-prokliseis-gia-to-mellon-febrouarios-2008/?st=%CE%B1%CE%BD%CE%B1%CE%BD%CE%B5%CF%8E%CF%83%CE%B9%CE%BC%CE%B5%CF%82> [06.09.2019]

- Γιαννακούρου Γ., 2007, «Η μεταβολή του προορισμού των δασών και των δασικών εκτάσεων και η αναθεώρηση του Συντάγματος», *Νόμος και Φύσις*, 07.01.2007, διαθέσιμο στο: <https://nomosphysis.org.gr/10688/h-metaboli-tou-proorismou-ton-dason-kai-ton-dasikon-ektaseon-kai-i-anatheorisi-tou-suntagmatos-ianouarios-2007/> [03.09.2019]
- Δελλής Γ., 2005, «Το Σύνταγμα, το δάσος και το Συμβούλιο της Επικρατείας», *Εφαρμογές Δημοσίου Δικαίου*, Ι/2005, σελ. 45-78
- Εξαρχουλέα Ι., 2009, «Ζητήματα περιβαλλοντικής αδειοδότησης», *Νόμος και Φύσις*, 09.04.2009, διαθέσιμο στο: <https://nomosphysis.org.gr/11694/zitimata-periballontikis-adeiodotisis-aprilios-2009/?st=%CE%B1%CE%B4%CE%B5%CE%B9%CE%BF%CE%B4%CF%8C%CF%84%CE%B7%CF%83%CE%B7> [10.09.2019]
- Ζερβός Α., 2009, «Γενναία στροφή στις ΑΠΕ», *Νόμος και Φύσις*, 26.03.2009, διαθέσιμο στο: <https://nomosphysis.org.gr/11682/gennaia-strofi-stis-ape-martios-2009/?st=%CE%B1%CE%BD%CE%B1%CE%BD%CE%B5%CF%8E%CF%83%CE%B9%CE%BC%CE%B5%CF%82> [20.09.2019]
- Κουβέλης Σ., 2009, «Πολιτική για το περιβάλλον ή το περιβάλλον στις πολιτικές μας», *Νόμος και Φύσις*, 10.04.2009, διαθέσιμο στο: <https://nomosphysis.org.gr/11699/politiki-gia-to-periballon-i-to-periballon-stis-politikes-mas-aprilios-2009/?st=%CE%B1%CE%BD%CE%B1%CE%BD%CE%B5%CF%8E%CF%83%CE%B9%CE%BC%CE%B5%CF%82> [20.09.2019]
- Κρεμλής Γ., 2009, «Η ενέργεια και το περιβάλλον», *Ευρωπαϊών Πολιτεία*, τ. 3, σελ. 677
- Λυπιδής Γ., 2004, «Ανανεώσιμες Πηγές Ενέργειας. Η εναλλακτική τεχνολογία για ένα αειφόρο μέλλον», *Νόμος και Φύσις*, 10.11.2004, διαθέσιμο στο: <https://nomosphysis.org.gr/8353/ananeosimes-piges-energeias-i-enallaktiki-texnologgia-ena-aeiforo-mellon-noembrios-2004/?st=%CE%B1%CE%BD%CE%B1%CE%BD%CE%B5%CF%8E%CF%83%CE%B9%CE%BC%CE%B5%CF%82> [12.10.2019]

- Μενουδάκος Κ., 1997, «Προστασία του περιβάλλοντος στο Ελληνικό Δημόσιο Δίκαιο», *Νόμος και Φύσις*, 03.04.2003, διαθέσιμο στο: <https://nomosphysis.org.gr/7017/prostasia-tou-periballontos-sto-elliniko-dimosio-dikaio-febrouarios-1997/> [02.09.2019]
- Μπάλιας Γ., 2011, «Η δέουσα εκτίμηση επιπτώσεων έργων και σχεδίων στις περιοχές του δικτύου Natura 2000», *Περιβάλλον και Δίκαιο*, τ. 4
- Νικολόπουλος Τ., 2010, «Περιοχές Natura 2000 και προϋποθέσεις έγκρισης έργων σ' αυτές», *Νόμος και Φύσις*, 11.02.2010, διαθέσιμο στο: <https://nomosphysis.org.gr/12067/perioxes-natura-2000-kai-propotheseis-egkrisis-ergon-s8217-autes-febrouarios-2010/?st=Natura> [04.09.2019]
- Παπαδημητρίου Γ., 2007, «Οι ανανεώσιμες πηγές ενέργειας στην Ελλάδα», *Νόμος και Φύσις*, 02.04.2007, διαθέσιμο στο: <https://nomosphysis.org.gr/10810/oi-ananeosimes-piges-energeias-stin-ellada-aprilios-2007/?st=%CE%B1%CE%BD%CE%B1%CE%BD%CE%B5%CF%8E%CF%83%CE%B9%CE%BC%CE%B5%CF%82> [12.09.2019]
- Παπαδημητρίου Γ., 2006, «Κλιματικές αλλαγές και Ανανεώσιμες Πηγές Ενέργειας», *Νόμος και Φύσις*, 16.02.2006, διαθέσιμο στο: <https://nomosphysis.org.gr/10351/klimatikes-allages-kai-ananeosimes-piges-energeias-febrouarios-2006/?st=%CE%B1%CE%BD%CE%B1%CE%BD%CE%B5%CF%8E%CF%83%CE%B9%CE%BC%CE%B5%CF%82> [12.09.2019]
- Παπαδημητρίου Γ., 2006, «Χωροταξική οργάνωση και δασολόγιο», *Νόμος και Φύσις*, 06.07.2006, διαθέσιμο στο: <http://nomosphysis.org.gr/10530/xorotaksiki-organosi-kai-dasologio-ioulios-2006/> [01.09.2019]
- Παπακωνσταντίνου Α., 2006, «Η πρόταση για την αναθεώρηση του Περιβαλλοντικού Συντάγματος: Από το δικαστικό “ακτιβισμό” στη λογική της “ανάπτυξης”», *Νόμος και Φύσις*, 14.06.2006, διαθέσιμο στο: <http://nomosphysis.org.gr/10496/i-protasi-gia-tin-anatheorisi-tou-periballontikou-suntagmatos-apo-to-dikastiko-aktibismo-sti-logikitis-anaptuksis-iounios-2006/> [01.09.2019]

- Παπασταματίου Π., 2010, «Ανανεώσιμες Πηγές Ενέργειας: Ουσιαστική εκτίμηση επιπτώσεων ή εκ των προτέρων αποκλεισμοί;», *Νόμος και Φύσις*, 17.03.2010, διαθέσιμο στο: <https://nomosphysis.org.gr/12084/ananeosimes-piges-energeias-ousiastiki-ektimisi-eptioseon-i-ek-ton-proteron-apokleismoι-martios-2010/?st=%CE%B1%CE%BD%CE%B1%CE%BD%CE%B5%CF%8E%CF%83%CE%B9%CE%BC%CE%B5%CF%82> [10.09.2019]
- Ρόζος Α., 2006, «Η αντιμετώπιση, από τη νομοθεσία και τη νομολογία, ορισμένων ζητημάτων που αφορούν εκτάσεις με δασική βλάστηση», *Νόμος και Φύσις*, 02.06.2006, διαθέσιμο στο: <https://nomosphysis.org.gr/10486/i-antimetopisi-apo-ti-nomothesia-kai-ti-nomologia-orismenon-zitimaton-pou-aforoun-ektaseisme-dasiki-blastisi-iounios-2006/> [02.09.2019]
- Σακκελαροπούλου Α., 2018, «Περιβαλλοντικό Σύνταγμα και ΣτΕ στα χρόνια της κρίσης», *Νόμος και Φύσις*, 19.02.2018, διαθέσιμο στο: <https://nomosphysis.org.gr/17509/perivallontiko-syntagma-kai-ste-sta-xronia-tis-krisis/?st=%CE%B1%CE%BD%CE%B1%CE%BD%CE%B5%CF%8E%CF%83%CE%B9%CE%BC%CE%B5%CF%82> [06.09.2019]
- Σακκελαροπούλου Α., 2016, «Η στάση του Συμβουλίου της Επικρατείας και η φέρουσα ικανότητα», *Νόμος και Φύσις*, 04.02.2016, διαθέσιμο στο: <https://nomosphysis.org.gr/13341/i-stasi-toy-symvolyioy-tis-epikrateias-kai-i-feroysa-ikanotita/> [05.09.2019]
- Σηφουνάκης Ν., 2007, «Περιβάλλον και Ανανεώσιμες Πηγές Ενέργειας», *Νόμος και Φύσις*, 24.04.2007, διαθέσιμο στο: <https://nomosphysis.org.gr/10829/periballon-kai-ananeosimes-piges-energeias-aprilios-2007/?st=%CE%B1%CE%BD%CE%B1%CE%BD%CE%B5%CF%8E%CF%83%CE%B9%CE%BC%CE%B5%CF%82> [27.08.2019]
- Φοβάκης Α., 2017, «Ανασκόπηση της νομολογίας ΣτΕ για τα Ειδικά Πλαίσια Χωροταξικού Σχεδιασμού», *Νόμος και Φύσις*, 22.05.2017, διαθέσιμο στο: <https://nomosphysis.org.gr/16230/nomologia-ste-gia-ta-eidika-plaisia-xorotaksikoy-sxediasmoy/?st=%CE%B1%CE%BD%CE%B1%CE%BD%CE%B5%CF%8E%CF%83%CE%B9%CE%BC%CE%B5%CF%82> [05.09.2019]

- Χατζηγεωργίου Ε.Μ, 2005, «Διοικητική πρακτική και νομοθετικά εμπόδια στην ανάπτυξη των ΑΠΕ, νομολογιακά παραδείγματα – προτάσεις», *Ενέργεια και Δίκαιο*, 3/2005, σελ. 55-64
- Χριστοπούλου Ι., 2010, «Περιοχές Natura: ένας μοχλός ανάπτυξης», *Νόμος και Φύσις*, 05.07.2010, διαθέσιμο στο: <https://nomosphysis.org.gr/12122/perioxes-natura-enas-moxlos-anaptuksis-ioulis-2010/?st=Natura> [04.09.2019]

Σημειώσεις / Εκθέσεις / Πρακτικά

- Αιτιολογική Έκθεση Ν. 3937/2011 «Διατήρηση της βιοποικιλότητας και άλλες διατάξεις»
- Αιτιολογική Έκθεση Ν. 1650/1986 «Για την προστασία του περιβάλλοντος»
- Σακκελαροπούλου Α., 2013, «Χωροταξία και ανανεώσιμες πηγές ενέργειας», *σημειώσεις από τον κύκλο διαλέξεων του Τεχνικού Επιμελητηρίου της Ελλάδας «Επίκαιρα θέματα δικαίου περιβάλλοντος, χωροταξίας και πολεοδομίας»*

Διαδίκτυο

- <https://lawdb.intrasoftnet.com/>
- <http://www.dsanet.gr/1024x768.htm>
- <http://nomosphysis.org.gr/>
- <http://www.ypeka.gr/Default.aspx>
- <https://www.hellenicparliament.gr/>
- <http://www.rae.gr>
- <https://www.irena.org/>

Νομοθεσία

- United Nations Convention on Biological Diversity (CBD), 1992, Rio de Janeiro, Brazil
- Declaration of the United Nations Conference on the Human Environment, 1972, Stockholm, Sweden
- ΣΛΕΕ
- Οδηγία 2018/2001/ΕΕ «Για την προώθηση της χρήσης ενέργειας από ανανεώσιμες πηγές»
- Οδηγία 2011/92/ΕΕ «Για την εκτίμηση των επιπτώσεων ορισμένων σχεδίων δημοσίων και ιδιωτικών έργων στο περιβάλλον»
- Οδηγία 2009/147/ΕΟΚ «Περί της διατήρησης των αγρίων πτηνών»
- Οδηγία 2009/28/ΕΚ «Σχετικά με την προώθηση της χρήσης ενέργειας από ανανεώσιμες πηγές και την τροποποίηση και τη συνακόλουθη κατάργηση των οδηγιών 2001/77/ΕΚ και 2003/30/ΕΚ»
- Οδηγία 2003/30/ΕΚ «Σχετικά με την προώθηση της χρήσης βιοκαυσίμων ή άλλων ανανεώσιμων καυσίμων για τις μεταφορές»
- Οδηγία 2001/77/ΕΚ «Για την προαγωγή της ηλεκτρικής ενέργειας που παράγεται από ανανεώσιμες πηγές στην εσωτερική αγορά ηλεκτρικής ενέργειας»
- Οδηγία 92/43/ΕΟΚ «Για τη διατήρηση των φυσικών οικοτόπων καθώς και της άγριας πανίδας και χλωρίδας»
- Οδηγία 85/337/ΕΟΚ «Για την εκτίμηση των επιπτώσεων ορισμένων σχεδίων δημοσίων και ιδιωτικών έργων στο περιβάλλον»
- Οδηγία 79/409/ΕΟΚ «Περί της διατήρησης των αγρίων πτηνών»
- Σύνταγμα 1975 / 1986 / 2001 / 2008, άρθρα 2, 5, 5Α, 10, 17, 18, 20, 24, 25, 101, 102, 106

- Π.Δ 59/2018 «Κατηγορίες και περιεχόμενο χρήσεων γης» (ΦΕΚ Α'114/2018)
- Ν. 4062/2012 «Αξιοποίηση του πρώην Αεροδρομίου Ελληνικού - Πρόγραμμα ΗΛΙΟΣ - Προώθηση της χρήσης ενέργειας από ανανεώσιμες πηγές (Ενσωμάτωση Οδηγίας 2009/28/ΕΚ) - Κριτήρια Αειφορίας Βιοκαυσίμων και Βιορευστών (Ενσωμάτωση Οδηγίας 2009/30/ΕΚ)» (ΦΕΚ Α'70/2012)
- Ν. 4014/2011 «Περιβαλλοντική αδειοδότηση έργων και δραστηριοτήτων, ρύθμιση αυθαιρέτων σε συνάρτηση με δημιουργία περιβαλλοντικού ισοζυγίου και άλλες διατάξεις αρμοδιότητας Υπουργείου Περιβάλλοντος, Ενέργειας και Κλιματικής Αλλαγής» (ΦΕΚ Α'209/2011)
- Ν. 3937/2011 «Διατήρηση της βιοποικιλότητας και άλλες διατάξεις» (ΦΕΚ Α'60/2011)
- Ν. 3468/2006 «Παραγωγή Ηλεκτρικής Ενέργειας από Ανανεώσιμες Πηγές Ενέργειας και Συμπαγωγή Ηλεκτρισμού και Θερμότητας Υψηλής Απόδοσης και λοιπές διατάξεις» (ΦΕΚ Α'129/2006)
- Ν. 1650/1986 «Για την προστασία του περιβάλλοντος» (ΦΕΚ Α'160/1986)
- Ν. 998/1979 «Περί προστασίας των δασών και των δασικών εν γένει εκτάσεων της χώρας» (ΦΕΚ Α'289/1979)
- Γενικό Πλαίσιο Χωροταξικού Σχεδιασμού και Αειφόρου Ανάπτυξης (ΦΕΚ Α'128/2008)
- Ειδικό Πλαίσιο Χωροταξικού Σχεδιασμού και Αειφόρου Ανάπτυξης για τις Ανανεώσιμες Πηγές Ενέργειας και της Στρατηγικής Μελέτης Περιβαλλοντικών Επιπτώσεων αυτού» (ΦΕΚ Β'2464/2008)
- Περιφερειακά Πλαίσια Χωροταξικού Σχεδιασμού και Αειφόρου Ανάπτυξης (ΦΕΚ ΑΑΠ 299/2018, ΑΑΠ 248/2018, ΑΑΠ 269/2018, ΑΑΠ 286/2018, ΑΑΠ 260/2017, ΑΑΠ 16/2019)
- Εθνική Στρατηγική για τη Βιοποικιλότητα για τα έτη 2014-2029 και Σχέδιο Δράσης πενταετούς διάρκειας (ΦΕΚ Β'2383/2014)

Νομολογία

- ΣτΕ, Ολομέλεια, 3164/2015, 2153/2015, 4891/2013, 1973/2013, 2499/2012, 2474/2011, 3920/2010, 677/2010, 3037/2008, 2489/2006, 705/2006, 1688/2005, 3478/2000, 2778/1988
- ΣτΕ 1306/2019, 1305/2019, 646/2019, 645/2019, 644/2019, 643/2019, 1713/2018, 1358/2018, 1260/2018, 964/2018, 3526/2017, 2456/2017, 1983/2017, 1973/2017, 453/2017, 1441/2016, 1246/2016, 1245/2016, 696/2016, 514/2016, 513/2016, 207/2016, 3979/2015, 3168/2015, 3140/2015, 2214/2015, 1394/2015, 549/2015, 4981/2014, 4249/2014, 3981/2014, 2741/2014, 807/2014, 711/2014, 387/2014, 4891/2013, 4784/2013, 2816/2013, 2814/2013, 1492/2013, 1422/2013, 1421/2013, 3170/2012, 1733/2012, 4448/2010, 3816/2010, 2972/2010, 2971/2010, 2517/2009, 3559/2008, 1508/2008, 3596/2007, 3588/2007, 2862/2007, 2763/2006, 3289/2004, 2569/2004, 2089/2004, 173/2003, 172/2003, 939/2002, 1324/2001, 1322/2001, 1968/2000, 951/1996

ΔΗΛΩΣΗ ΠΕΡΙ ΜΗ ΠΡΟΣΒΟΛΗΣ ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΩΝ ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΗΣ ΙΔΙΟΚΤΗΣΙΑΣ

Δηλώνω υπεύθυνα ότι η διπλωματική εργασία, την οποία υποβάλλω, δεν περιλαμβάνει στοιχεία προσβολής δικαιωμάτων πνευματικής ιδιοκτησίας, σύμφωνα με τους ακόλουθους όρους, τους οποίους διάβασα και αποδέχομαι:

1. Η διπλωματική εργασία πρέπει να αποτελεί έργο του υποβάλλοντος αυτήν υποψήφιου διπλωματούχου.
2. Η αντιγραφή ή η παράφραση έργου τρίτου προσώπου αποτελεί προσβολή δικαιώματος πνευματικής ιδιοκτησίας και συνιστά σοβαρό αδίκημα, ισοδύναμο σε βαρύτητα με την αντιγραφή κατά τη διάρκεια της εξέτασης. Στο αδίκημα αυτό περιλαμβάνεται τόσο η προσβολή δικαιώματος πνευματικής ιδιοκτησίας άλλου υποψήφιου διπλωματούχου όσο και η αντιγραφή από δημοσιευμένες πηγές, όπως βιβλία, εισηγήσεις ή επιστημονικά άρθρα. Το υλικό που συνιστά αντικείμενο λογοκλοπής μπορεί να προέρχεται από οποιαδήποτε πηγή. Η αντιγραφή ή χρήση υλικού προερχόμενου από το διαδίκτυο ή από ηλεκτρονική εγκυκλοπαίδεια επιφέρει τις ίδιες δυσμενείς έννομες συνέπειες με τη χρήση υλικού προερχόμενου από τυπωμένη πηγή ή βάση δεδομένων.
3. Η χρήση αποσπασμάτων από το έργο τρίτων είναι αποδεκτή εφόσον, αναφέρεται η πηγή του σχετικού αποσπάσματος. Σε περίπτωση επί λέξει μεταφοράς αποσπάσματος από το έργο άλλου, η χρήση εισαγωγικών ή σχετικής υποσημείωσης είναι απαραίτητη, ούτως ώστε η πηγή του αποσπάσματος να αναγνωρίζεται.
4. Η παράφραση κειμένου, αποτελεί προσβολή δικαιώματος πνευματικής ιδιοκτησίας.
5. Οι πηγές των αποσπασμάτων που χρησιμοποιούνται θα πρέπει να καταγράφονται πλήρως σε πίνακα βιβλιογραφίας στο τέλος της διπλωματικής εργασίας .
6. Η προσβολή δικαιωμάτων πνευματικής ιδιοκτησίας επισύρει την επιβολή κυρώσεων. Για την επιβολή των ενδεδειγμένων κυρώσεων, τα αρμόδια όργανα της Σχολής θα λαμβάνουν υπόψη παράγοντες όπως το εύρος και το μέγεθος του τμήματος της διπλωματικής εργασίας που συνιστά προσβολή δικαιωμάτων πνευματικής ιδιοκτησίας. Οι κυρώσεις θα επιβάλλονται, ύστερα από γνώμη της τριμελούς εξεταστικής επιτροπής με απόφαση της Συνέλευσης της Σχολής, και μπορούν να συνίστανται στον μηδενισμό της διπλωματικής εργασίας (με ή χωρίς δυνατότητα επανυποβολής), τη διαγραφή από τα Μητρώα των μεταπτυχιακών φοιτητών , καθώς και την επιβολή πειθαρχικών ποινών, όπως η αναστολή της φοιτητικής ιδιότητας του υποψήφιου διπλωματούχου.

Επιπλέον, παρέχω τη συναίνεσή μου, ώστε ένα ηλεκτρονικό αντίγραφο της διπλωματικής εργασίας μου να υποβληθεί σε ηλεκτρονικό έλεγχο για τον εντοπισμό τυχόν στοιχείων προσβολής δικαιωμάτων πνευματικής ιδιοκτησίας.

Ημερομηνία

Υπογραφή Υποψηφίου